

Mahepõllumajanduse NÕUETE SELGITUS TOOTJALE

2018

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Väljaanne on mõeldud mahepõllumajandusliku taime- ja loomakasvatusega (sh vesiviljelus) ning mahemesindusega tegelevatele või alustada soovivatele ettevõtjatele.

Nõuded ja nende selgitused on kajastatud seisuga 1. jaanuar 2019.

Mahepõllumajanduse nõuete selgitusel ei ole õiguslikku jõudu. Õiguslikel eesmärkidel palume kasutada vastavaid Eesti ja Euroopa Liidu õigusakte.

Neljas parandatud ja täiendatud trükk

Autorid Egon Palts, Airi Vetemaa, Reet Roosimägi, Ruth Lauk, Kätlin Laats

Täname Marika Ruberg, Karin Zereen, Virve Järvesoo, Marge Olju, Heli Aasmann, Veeve Kaasik, Lilia Kulli

Trükk ja kujundus Ecoprint AS

Välja andnud Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus, 2018

ISSN 2228–0324 (trükis)

ISSN 2228–0340 (võrguväljaanne)

© Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet

© Maaeluministeerium

© Eesti Mahepõllumajanduse Sihtasutus

Trükis on välja antud MAK 2014–2020 „Teadmussiirde pikaajaline programm mahepõllumajanduse tegevusvaldkonnas” raames, toetab Euroopa Liit.

Mahepõllumajanduse
NÕUETE SELGITUS TOOTJALE

2018

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Mahepõllumajandust reguleerivad olulisemad õigusaktid.....	4
2. Tunnustamine ja mahepõllumajanduse registrisse kandmine.....	5
2.1 Ettevõtte tunnustamise taotlemine	5
2.2 Riigilõiv	7
2.3 Ettevõtte tunnustamine	8
2.4 Üleminekuaeg (üleminekuperiood).....	8
3. Mahepõllumajandusliku tootmisega jätkamine	10
3.1 PMA nõusolekut vajavad tegevused	11
3.2 PMA teavitamist vajavad tegevused.....	12
3.3 Iga-aastane järelevalve ja tõendav dokument.....	13
3.4 Mahetoodangu andmete esitamine.....	14
4. Mahepõllumajandusliku taimekasvatuse nõuded	15
4.1 Kaardid ja plaanid	15
4.2 Seeme ja taimne paljundusmaterjal	17
4.3 Eristatavus.....	18
4.4 Väetamine.....	21
4.5 Taimekaitse.....	22
4.6 Kasvuhooned.....	23
4.7 Seenekasvatus.....	23
4.8 Taimede või seente korjamine mitteharitavatelt aladelt.....	24
4.9 Arvestuse pidamine	25
4.10 Turustamine	26
5. Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse nõuded	28
5.1 Tava- ja maheloomakasvatuse eristatavus	28
5.2 Loomakasvatustingimused, loomapidamishooned, vabaõhualad ja karjamaad	29
5.3 Loomade märgistamine, nende liikumise arvestus ja toomine ettevõttesse.....	35
5.4 Söödad ja söötmine	38
5.5 Haiguste ennetamine ja ravi	42
5.6 Veterinaarsed toimingud ja loomakasvatuse võtted	44
5.7 Loomade transport	45
5.8 Märgistamine.....	45
6. Mahepõllumajandusliku mesinduse nõuded	46
7. Mahepõllumajanduslike vesiviljelusloomade tootmise nõuded	50
8. Mahepõllumajandusliku merevetikate tootmise nõuded	56
9. Mahepõllumajanduses lubatud tooted ja ained ja nende kasutamise kriteeriumid ...	59
9.1 Väetised, mullaomaduste parandajad ja toitained, I lisa.....	59
9.2 Taimekaitsevahendid, II lisa.....	62
9.3 Söödamaterjalid, V lisa	66
9.4 Söödalisandid ja teatavad loomasöötadena kasutatavad ained, VI lisa	67
9.5 Puhastus- ja desinfitseerimisvahendid, VII lisa.....	69
10. Lepingud kolmanda osapoolega ja looduslikelt aladelt korjajatega	71
Kontaktandmed.....	72

Sissejuhatus

Mahepõllumajanduslik ehk ökoloogiline põllumajandus on tootmissüsteem, mis ühendab parimad keskkonnasõbralikud tavad, bioloogilise mitmekesisuse soodustamise, loodusvarade säilitamise, loomade kõrgete heaolustandardite kohaldamise ning on koosõlas tarbijate eelistustega. Seega on mahepõllumajandusel mitmekordne ühiskondlik roll – ühelt poolt pakub see kvaliteetset ja tervislikku toitu ja teiselt poolt üldisi hüvesid, toetades keskkonnakaitset, loomade heaolu ning maaelu arengut.

Mahe- ehk ökoloogilise põllumajanduse olulisemad põhimõtted taime- ja loomakasvatuses:

- mullaviljakuse säilitamiseks ja suurendamiseks antakse mulda piisavalt orgaanilist ainet, soodustatakse mulla bioloogilist aktiivsust ning haritakse seda sobival viisil ja optimaalsel ajal. Mulla toitainearusid täiendatakse libliköieliste poolt seotud lämmastiku ja orgaaniliste väetistega, püütakse takistada toitainete kadu;
- mineraalset lämmastikväetist ei kasutata;
- valdavalt kasutatakse ennetavaid, looduslikel protsessidel põhinevaid umbrohu, haiguste ja kahjurite tõrje meetodeid;
- rakendatakse sobivaid külvikordi, kasvatatakse kahjustuskindlaid sorte, soodustatakse kahjustajate looduslike vaenlaste (nt röövtoidulised putukad) esinemist. Vajadusel võetakse appi otsene tõrje (nt mehaaniline umbrohutõrje, biotõrje);
- soodustatakse elustiku mitmekesisust kui tootmisprotsessi olulist tuge;
- peetakse tähtsaks loomade heaolu. Loomad saavad loomulikult käituda (nt sead tuhnida, kanad siblida), pääsevad karjamaale või vabaõhualale ja söövad mahesööta. Hormoonpreparaate loomade kasvu ja toodangu suurendamiseks ning sünteetilisi ravimeid haiguste ennetuseks ei kasutata. Loomade arv hoitakse tasakaalus põllumajandusmaa suurusega;
- keelatud on geneetiliselt muundatud organismide (GMO), GMOdest või GMOdega toodetud toodete kasutamine;
- mahetootmise alustamise järel rakendub ülemineku-aeg, mil tuleb järgida mahepõllumajanduse nõudeid, kuid oma toodangut veel mahetootena märgistada ei saa;
- vesiviljelus peab põhinema säästlikul majandamisel;
- saaduste korjamine looduslikelt aladelt ei tohi kahjustada looduskeskkonna stabiilsust ega liikide säilimist kogumispiirkonnas.

Käesolev väljaanne koondab eri õigusaktidega sätestatud mahepõllumajandusliku taime- ja loomakasvatuse (sh mesindus, vesiviljelusloomade ja merevetikate tootmine) nõuded, annab nende kohta selgitusi ja kirjeldab nõuete täitmise järelevalvet. Mittemahepõllumajandusliku tootmise ja toodangu puhul kasutatakse juhendis ka väljendeid tavatootmine ja tavatoodang.

Käesolev väljaanne on koostatud selgituslikel eesmärkidel ega oma õiguslikku jõudu. Väljaanne sisaldab viiteid õigusaktidele, millel nõuded põhinevad ja kus saab tutvuda õiguslikku jõudu omavate originaaltekstidega.

1. Mahepõllumajandust reguleerivad olulisemad õigusaktid

Mahepõllumajanduse põhimõtted ja nõuded on kehtestatud Euroopa Liidu määrustega. Lisaks neile reguleerivad seda Eestis mahepõllumajanduse seadus ja selle rakendusaktid, kus täpsustatakse põhiliselt kontrolli ja märgistamisega seotut.

- **Üldised mahepõllumajanduse põhimõtted** – Nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007, mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise ja määruse (EMÜ) nr 2092/91 kehtetuks tunnistamise kohta, edaspidi (EÜ) 834/2007.
- **Üksikasjalikud mahepõllumajanduse nõuded** – Komisjoni määrus (EÜ) nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 (mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga, edaspidi (EÜ) 889/2008.
- **Mahepõllumajanduse seadus.**
- **Riigilõivuseadus.**
- **Mahepõllumajanduse valdkonnas tegutsemiseks tunnustamise taotlemine ja taotluse menetlemise kord** – Põllumajandusministri 20.02.2009. a määrus nr 26, edaspidi TM.
- **Mahepõllumajandusliku tootmise nõuded** – Põllumajandusministri 20.02.2009. a määrus nr 25, edaspidi MtM.
- **Mahepõllumajandusele viitava märgi etalonkirjeldus ja märgi kasutamise kord** – Põllumajandusministri 05.12.2006. a määrus nr 105, edaspidi MeM.

Kõik õigusaktid on kättesaadavad Riigi Teataja kodulehel www.riigiteataja.ee, Maaeluministeeriumi kodulehel www.agri.ee ja Põllumajandusameti kodulehel www.pma.agri.ee.

2. Tunnustamine ja mahepõllumajanduse registrisse kandmine

2.1 Ettevõtte tunnustamise taotlemine

Isikud (füüsilised või juriidilised isikud), kes soovivad alustada mahepõllumajandusliku tegevusega, peavad olema tunnustatud ja kantud mahepõllumajanduse registrisse.

Ettevõtteid tunnustavad Põllumajandusamet (PMA) ja Veterinaar- ja Toiduamet (VTA).

PMAlt saab tunnustamist taotleda järgmistes valdkondades:

1. taimekasvatus sh katmikkultuuride- ja seenekasvatus ning mitteharitavalt alalt taimede või seente korjamine;
2. loomakasvatus;
3. mesindus;
4. sööda esmatootmine ja üksnes oma ettevõtte tarbeks sööda segamine;
5. oma ettevõttes toodetud töötlemata põllumajandustoote pakendamine ja turuleviimine;
6. seemne ja paljundusmaterjali tootmine, ettevalmistamine ja turuleviimine;
7. merevetikate tootmine;
8. vesiviljelusloomade tootmine.

Näide 1. Kui on tegemist ettevõttega, kus peetakse lihaveiseid ja kasvatatakse neile sööta, tuleb tunnustamise taotlusele märkida punktid 1), 2), 4) ja 5).

Näide 2. Kui on tegemist ettevõttega, kus kasvatatakse teravilja, tuleb tunnustamise taotlusele märkida punktid 1) ja 5).

Mahepõllumajandusliku **taime- ja loomakasvatuse** või **mesindusega** tegeleda soovija peab esitama tunnustamise taotluse ajavahemikul **10. märtsist 10. aprillini**.

Mitteharitavatelt aladelt taimede või seente korjamisega tegeleda soovija peab esitama tunnustamise taotluse ajavahemikul **10. märtsist 10. aprillini**; alates 1. jaanuarist 2020 saab taotluse esitada aasta ringi.

Juhul kui ettevõtte on juba tunnustatud taimekasvatuse valdkonnas ning soovitakse **lisaks** alustada mahepõllumajandusliku **loomakasvatusega**, oma ettevõttes toodetud töötlemata põllumajandus- toote **pakendamise ja turuleviimisega** ning **seemne ja paljundusmaterjali tootmise, ettevalmistamise ja turuleviimisega**, saab taotluse esitada **aasta ringi**.

Katmikkultuuride, seenekasvatuse ning merevetikate ja vesiviljelusloomade tootmise puhul saab tunnustamise taotluse esitada **aasta ringi** ka juhul, kui ettevõtte ei ole tunnustatud veel üheski valdkonnas.

Ettevõtte tunnustamise taotlemiseks tuleb esitada taotlus koos nõutud dokumentidega PMAle. Taotluse saab esitada [Maaeluministeeriumi kliendiportaali](#) kaudu: „Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine“ või PMA maakonnakeskuste kaudu dokumendivormiga „Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine“.

Maaeluministeriumi kliendiportaal

Kliendiportaal on keskkond, mille kaudu saab esitada taotlusi, teatise ja teisi dokumente Maaeluministeriumile ja selle allasutustele. See annab ülevaate kõikidest Teie toimingutest ja andmetest põllumajanduse valdkonnas, samas võimaldab jälgida ka taotluste liikumist ja tulemit.

Kliendiportaalis on valdkond **Mahepõllumajandus**, mille kaudu saab PMAle esitada ettevõtte tunnustamise ja jätkamise ning nõusolekute taotlusi, teavitusi ja teisi dokumente.

Mahepõllumajanduse valdkonna all on portaalis järgmised alapeatükid:

- Eelmise aasta mahepõllumajanduslik toodang;
- Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine;
- Keemiliselt töötlemata mittemahepõllumajanduslikult toodetud seeme ja paljundusmaterjal*;
- Maa üleminekuaja lühendamine*;
- Taotlus lõaspidamiseks*;
- Taotlus mesilaste söötmiseks*;
- Taotlus mittemahepõllumajanduslike loomade toomiseks*;
- Taotlus riigilõivu tagastamiseks;
- Taotlus veterinaartoiminguteks*;
- Kliendi teavitus (kõik ülal loetlemata nõusoleku taotlused ja teavitused);

* PMA kodulehelt tuleb alla laadida vorm, see ära täita ja kliendiportaali kaudu esitada.

Tunnustamise taotlusele lisatavad andmed ja dokumendid

Taimikasvatus (v.a taimede ja seente korjamine):

- 1) põllumassiivide või katastriüksuste kaardid, kuhu on kantud põllu number ja põllu piirid
- 2) andmed iga põllu kohta: põllumassiivi tunnus, põllu number, pindala 0,01 ha täpsusega, kasvatatav kultuur või kesa tüüp, põllu staatus (1. a üleminek, 2. a üleminek, 3. a üleminek, mahe, mittemahe).
- 3) Punktis 1) ja 2) nimetatud andmeid ei pea PMAle esitama, kui need esitatakse samal aastal PRIAsse ajavahemikul 2. mai–15. juuni.

Loomakasvatus:

- 1) ettevõttes peetavate loomade arv liikide ja vanusegruppide kaupa, näidates ära, milliste liikidega alustatakse mahepõllumajandusele üleminekut.

Mesindus:

- 1) põllumassiivide või katastriüksuste kaardid, kuhu on kantud mesilagrupi või gruppide asukohad ja mis hõlmab korjeala vähemalt 3km raadiuses mesilagrupi ümber mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000;
- 2) mesilasperede arv.

Taimede või seente korjamine:

- 1) põllumassiivide või katastriüksuste kaardid vähemalt 1 : 10 000 mõõtkavas, millele on kantud selle ala pindala ja piirid, millel kavatakse alustada taimede või seente korjamist; juhul kui korjet teostatakse kogu katastriüksusel, siis võib esitada ka ainult katastriüksus(t)e numbr(i)d;
- 2) liikide loetelu, millesse kuuluvaid taimi või seeni kavatakse korjata, ja korjamise ligikaudne ajavahemik.

Seenekasvatuse ja katmikkultuuride kasvatamise korral pole taotlusele vaja midagi lisada.

Seemne ja paljundusmaterjali ettevalmistamise ja turuleviimise korral pole taotlusele vaja midagi lisada.

Merevetikate tootmine:

- 1) merevetikate kasvatamise ja kogumise ning kogumisjärgse tegevuse asukohta iseloomustav kaart mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000, millele on kantud ala, millel kavatsetakse merevetikate kasvatamist, kogumist ja kogumisjärgset tegevust alustada, pindala ja piirid;
- 2) liikide loetelu, millesse kuuluvaid merevetikaid kavatsetakse kasvatada või koguda, ning andmed kavandatava koguse ja kogumise aja kohta.

Vesiviljelusloomade tootmine:

- 1) vesiviljelusloomade tootmise asukohta iseloomustav kaart mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000, millele on kantud ala, millel kavatsetakse vesiviljelusloomade tootmist alustada, pindala ja piirid;
- 2) liikide loetelu, millesse kuuluvaid vesiviljelusloomi kavatsetakse kasvatada, ning andmed kavandatava tootmismahu kohta.

Koos ettevõtte tunnustamise taotlusega saab vajadusel esitada nõusolekute taotlusi nende tegevuste osas, milleks on vajalik PMA nõusolek (ptk 3.1).

Ettevõttes peavad kohapeal olema täidetud dokumendivormid sõltuvalt tegevusvaldkonnast, mis esitatakse PMAle ettevõtte kohapealse kontrolli käigus. Võib kasutada [PMA soovituslikke vorme](#):

- ettevõtte mahepõllumajanduslikule tootmisele ülemineku plaan;
- külvikorra plaan;
- ettevõtte loomakasvatushooned ja rajatised;
- loomade liikumise arvestuse vorm;
- söötade arvestuse vorm;
- veterinaarravi arvestus.

Soovituslikud vormid andmete esitamiseks ja juhendid on saadaval PMA kodulehel www.pma.agri.ee (Valdkonnad > Mahepõllumajandus > Dokumendivormid > [Tunnustamise ja jätkamisega seotud vormid](#)). Eelnimetatud infot saab ka PMA mahepõllumajanduse ja seemne osakonnast ja kõigist maakonnakeskustest.

2.2 Riigilõiv

Ettevõtte tunnustamise eest tuleb maksta riigilõiv ettevõtte tunnustamise taotluse esitamise päevaks.

Kui ettevõttes tegeletakse samaaegselt nii mahe- kui ka mittemahepõllumajandusliku taimekasvatusega, tuleb riigilõiv maksta vastavalt ettevõtte kogu maa suurusele. Kui ettevõttes või selle osas tegeletakse mitteharitavalt alalt taimede või seente korjamisega, tuleb riigilõiv maksta ka selle maa eest.

Riigilõivu suuruse arvutamiseks võib kasutada tabelit, mille leiab [PMA kodulehelt](#).

Kui ettevõtte maksab ekslikult rohkem, on tal õigus rohkem makstud summa tagasi taotleda.

Riigilõivu suurus on vastavalt ettevõtte kontrollitava maa (sh rendimaa) suurusele järgmine:

- kuni 1,5 hektari suuruse maa korral – 19,00 eurot;
- üle 1,5 hektari kuni 10 hektari suuruse maa korral – 55,00 eurot;
- üle 10 hektari suuruse maa korral – 55,00 eurot + 0,60 eurot iga hektari kohta, mis ületab 10 hektarit, kuid kokku mitte rohkem kui 1 000,00 eurot.

Kui ettevõttes tegeletakse mahepõllumajandusliku seemne või vegetatiivse paljundusmaterjali tootmise, ettevalmistamise ja turuleviimisega, tuleb tasuda riigilõiv 40,00 eurot.

Riigilõivu tasutakse Rahandusministeeriumi pangakontodele:

- Swedbank – IBAN EE932200221023778606
- SEB pank – IBAN EE891010220034796011
- Danske Bank A/S Eesti filiaal – IBAN EE403300333416110002
- Nordea Bank AB Eesti filiaal (Luminor) – IBAN EE701700017001577198

Maksekorraldusel tuleb näidata:

- viitenumber 2900082155;
- maksmise alus (nt Riigilõivuseadus § 253, 2018. aasta eest);
- füüsilise või juriidilise isiku nimi, kelle eest riigilõiv makstakse.

2.3 Ettevõtte tunnustamine

Ettevõttes tehakse **esmane kontroll** 60 tööpäeva jooksul arvates ettevõtte tunnustamise taotluse esitamise päevast. PMA teatab taotlejale ettevõtte esmase kontrollimise aja. Kui ettevõttes esineb nõuetele mittevastavusi, mida on võimalik kõrvaldada, annab PMA tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Otsus ettevõtte tunnustamise kohta või põhjendatud otsus tunnustamisest keeldumise kohta tehakse esmase kontrolli tegemisest arvates 30 tööpäeva jooksul. Otsus tunnustamisest keeldumise kohta tehakse juhul, kui tootmine ettevõttes ei vasta mahepõllumajanduse nõuetele.

Ettevõtte tunnustatakse, kui:

- tunnustamise taotlus on esitatud tähtaegselt,
- riigilõiv on tasutud,
- ettevõttes on läbi viidud esmane kontroll ja ettevõtte vastab mahepõllumajandusliku tootmise nõuetele.

Tunnustatud ettevõtte **kantakse mahepõllumajanduse registrisse ja avalikustatakse tõendav dokument** (ptk 3.3).

NB! Mahepõllumajanduse nõudeid tuleb hakata täitma alates taotluse esitamise kuupäevast.

2.4 Üleminekuage (üleminekuperiood)

Tunnustamise taotluse esitamise päevast algab **üleminekuage, mil tuleb täita kõiki mahepõllumajanduse nõudeid, kuid toodangut ei saa märgistada mahepõllumajanduslikuna.**

Taimekasvatuses on üleminekuaja pikkus:

- vähemalt 2 aastat enne külvi;
- rohumaa või mitmeaastaste söödataimede puhul vähemalt 2 aastat enne saagi kasutamist mahepõllumajandusliku söödana;
- muude mitmeaastaste taimede kui söödataimede puhul vähemalt 3 aastat enne mahepõllumajandustoodete esimest koristust.

See tähendab, et näiteks talvilja, mis on külvatud üleminekuaja teisel aastal ja koristatakse kolmandal aastal arvates ülemineku algusest, ei saa mahepõllumajanduslikuna märgistada.

PMA võib tagasiulatuvalt otsustada, et üleminekuaja hulka kuulus varasem periood enne tunnustamise taotluse esitamist, mil maatükid olid looduslikud või põllumajanduslikud alad, mida ei töödeldud mahepõllumajanduslikus tootmises mittelubatud toodetega. Enamasti arvestab PMA varasema perioodi üleminekuaja hulka, kui tegu on nt põllumajanduslikust kasutusest väljas olnud maa, püsirohumaa või loodusliku rohumaa, kus on selgelt tuvastatav, et mahepõllumajanduses mittelubatud aineid

ei ole 3 viimase aasta jooksul kasutatud. PMA tuleb kutsuda maad vaatama enne selle ülesharimist. Vastava taotluse saab esitada 1. aprillist 30. oktoobrini.

Rändkarjatataval alal (alad, mis ei ole mahepõllumajanduse registris) karjatamise ajal kasutatud sööta loetakse mahesöödaks. Nendele maadele ei pea taotlema maade üleminekuaja lühendamist. Täpsemad tingimused rändkarjatatavate alade kohta vt ptk 5.2.5.

Mittetaimtoiduliste liikide (sead, kodulinnud) vabaõhuala ja karjamaa üleminekuajaga võib PMA lühendada kuni 6 kuuni, kui seda ala pole viimase aasta jooksul enne tunnustamise taotluse esitamist töödeldud mahetootmises lubamatute toodetega.

Kui **loomakasvatuse** tunnustamist taotleti koos taimekasvatusega, on üleminekuaja pikkus::

- loomadele, kes olid ettevõttes tunnustamise taotlemise hetkel, ja nende järglastele 2 aastat arvates tunnustamise taotluse esitamisest.

PMA soovib ettevõttel, kus plaanitakse mahepõllumajandusele üle minna ka loomakasvatuses, teha seda kas koos taimekasvatusega või kolmandal aastal, kui taimekasvatuses on üleminek läbitud. Juhul, kui loomakasvatusega alustatakse ajal, mil taimekasvatus on veel üleminekuajal, tuleb silmas pidada, et täidetud oleksid kõik nõuded loomade söödale (ptk 5.4). Ainult siis, kui üleminekut mahetootmisele alustatakse taime- ja loomakasvatuses üheaegselt, võib alguses, kui pole veel ka oma ettevõtte 1. aasta üleminekusööta, anda neile oma ettevõtte eelmisel aastal varutud tavasööta.

Kui ettevõttes alustati üleminekut taime- ja loomakasvatusega üheaegselt ning üleminekuajal tuuakse ettevõttesse loomi juurde, siis juhul, kui tuuakse sisse maheloomi ja neid söödetakse samamoodi nagu ettevõttes olevaid üleminekuajaloomi, saavad nad sama staatuse kui ettevõttes olevad üleminekuajaloomad. Kui aga sellises ettevõttes soovitakse säilitada sissetoodud loomade mahestaatust või tuuakse tavaloomi, tuleb neid ei sööta eraldi ja nii, et oleks täidetud kõik nõuded loomade söödale (ptk 5.4).

Kui **maheloomakasvatusega** alustatakse ajal, mil taimekasvatus on juba üleminekuajal või on üleminekuajaga lõppenud, siis on loomade üleminekuaja pikkus järgmine:

- hobused ja veised liha tootmiseks 12 kuud, kuid mitte vähem kui loomade kolmveerandi eluea ulatuses;
- piimalehmad 6 kuud;
- lambad ja kitsed 6 kuud;
- sead 6 kuud;
- küülikud 1 kuu;
- kodulinnud munade tootmiseks 6 nädalat;
- kodulinnud liha tootmiseks (toodud ettevõttesse alla 3 päeva vanustena) 10 nädalat.

Mesinduses on üleminekuaja pikkus üks aasta.

Merevetikate väljapüügikoha üleminekuajaga on 6 kuud ning tootmisüksuse üleminekuajaga on vähemalt 6 kuud või pikema kui 6-kuuse tootmistsükli puhul selle kogukestus.

Vesiviljeluse tootmisüksuste, sh olemasolevate vesiviljelusloomade tootmisüksuste üleminekuajaga:

- 24 kuud rajatiste puhul, mida ei saa veest tühjendada, puhastada ega desinfitseerida;
- 12 kuud rajatiste puhul, mis on veest tühjendatud või kasutamata hoitud;
- 6 kuud rajatiste puhul, mis on veest tühjendatud, puhastatud ja desinfitseeritud;
- 3 kuud avatud veekasutusega rajatiste, sealhulgas kahepoolmeliste molluskite kasvatamiseks kasutatavate rajatiste puhul.

PMA võib tootja taotluse alusel tagasiulatuvalt otsustada, et üleminekuajaga hõlmab ka varasemat perioodi, mille puhul on olemas dokumendid selle kohta, et rajatise ei töödeldud või need ei puutunud kokku mahepõllumajanduslikus tootmises mittelubatud toodetega.

3. Mahepõllumajandusliku tootmisega jätkamine

Mahepõllumajanduse registrisse kantud ettevõtted, kes soovivad jätkata mahepõllumajandusliku tegevusega, peavad sellest teada andma PMAle kas Maaeluministeeriumi [kliendiportaali](#) teenuse kaudu „**Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine**“ või maakonnakeskuste kaudu dokumendivormiga „**Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine**“ **15. juuniks**.

Selleks tähtjaks peab olema tasutud riigilõiv järelevalvetoimingute eest (vt ka ptk 2.3).

Jätkamisel esitatavad andmed ja dokumendid

Taimekasvatuse (v.a taimede ja seente korjamine):

- 1) põllumassiivide või katastriüksuste kaardid, kuhu on kantud põllu number ja põllu piirid;
- 2) iga põllu kohta: põllumassiivi tunnus, põllu number, pindala 0,01 ha täpsusega, kasvatatav kultuur või kesa tüüp, põllu staatus (1. a üleminek, 2. a üleminek, 3. a üleminek, mahe, mittemahe);
- 3) punktis 1) nimetatud andmeid ei pea PMAle esitama, kui need esitatakse samal aastal PRIAsse ajavahemikul 2. mai–15. juuni;
- 4) punktis 1) nimetatud dokumente ei pea esitama, kui isik esitab kirjaliku kinnituse selle kohta, et võrreldes eelmise aastaga muudatusi tehtud ei ole (nt kui tegu on ainult rohumaadega või püsiluhtuuridega).

Seenekasvatuse või katmikkultuuride kasvatamise korral pole vaja midagi lisada.

Loomakasvatuse korral pole vaja midagi lisada.

Seemne ja paljundusmaterjali ettevalmistamise ja turuleviimise korral pole vaja midagi lisada.

Mitteharitavalt alalt taimede või seente korjamine:

- 1) põllumassiivide või katastriüksuste kaardid vähemalt 1 : 10 000 mõõtkavas, millele on kantud selle ala pindala ja piirid, millel kavatakse alustada taimede või seente korjamist; juhul kui korjet teostatakse kogu katastriüksusel, siis võib esitada ka ainult katastriüksus(t) e numbri(d);
- 2) liikide loetelu, millesse kuuluvaid taimi või seeni kavatakse korjata, ja korjamise ligikaudne ajavahemik;
- 3) punktis 1) nimetatud dokumente ei pea esitama, kui isik esitab kirjaliku kinnituse selle kohta, et võrreldes eelmise aastaga muudatusi ei ole.

Mesindus:

- 1) põllumassiivide või katastriüksuste kaardid, kuhu on kantud mesilagrupi või gruppide asukoht ja mis hõlmab korjeala vähemalt 3km raadiuses mesilagrupi ümber mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000;
- 2) punktis 1) nimetatud kaarti ei pea esitama, kui isik esitab kirjaliku kinnituse selle kohta, et võrreldes eelmise aastaga muudatusi ei ole.

Merevetikate tootmine:

- 1) merevetikate kasvatamise ja kogumise ning kogumisjärgse tegevuse asukohta iseloomustav kaart mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000;
- 2) nende liikide loetelu, millesse kuuluvaid merevetikaid kavatakse kasvatada või koguda, ning andmed kavandatava koguse ja kogumise aja kohta;

- 3) andmed ettevõttes kavandatavate muude muudatuste kohta;
- 4) punktis 1 nimetatud kaarti ei pea esitama, kui isik esitab kirjaliku kinnituse selle kohta, et võrreldes eelmise aastaga muudatusi ei ole.

Vesiviljelusloomade tootmine:

- 1) vesiviljelusloomade tootmise asukohta iseloomustav kaart mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000;
- 2) nende liikide loetelu, millesse kuuluvaid vesiviljelusloomi kavatakse kasvatada, ning andmed kavandatava tootmismahu kohta;
- 3) andmed ettevõttes kavandatavate muude muudatuste kohta;
- 4) punktis 1 nimetatud kaarti ei pea esitama, kui isik esitab kirjaliku kinnituse selle kohta, et võrreldes eelmise aastaga muudatusi ei ole.

3.1 PMA nõusolekut vajavad tegevused

Teatud toimingute puhul tuleb enne nendega alustamist taotleda PMAlt nõusolek. Nõusolekute taotlusi saab esitada läbi kliendiportaali või digiallkirjastatuna e-postiga või paberkanalil PMA maakonna keskustesse. Tärniga (*) märgitud tegevuste puhul tuleb selleks PMA kodulehelt alla laadida ja täita [vorm](#).

Taimikasvatus:

- keemiliselt töötlemata mittemahepõllumajanduslikult toodetud seemne ja taimse paljundusmaterjali kasutamine (ptk 4.2.1)*;
- maade üleminekuaja lühendamine, taotluse saab esitada 1. aprillist 31. oktoobrini (ptk 2.4)*.

Loomakasvatus:

- samasse liiki kuuluvate loomade pidamine nii mahe- kui ka mittemahepõllumajanduslikult teadusliku uurimise eesmärgil (ptk 5.1.1);
- karja täiendamine või uuendamine mittemahepõllumajanduslikult peetavate loomadega ettevõtte olulise laiendamise, teist tõugu loomade kasvatamise, ohustatud loomatõugude või uue loomakasvatuse kavandamise korral (ptk 5.3.4)*;
- looma- või linnukarja uuendamiseks või taastamiseks haigustest või katastroofist tuleneva loomade või lindude suure suremuse tõttu (ptk 5.3.3, 5.3.6)*;
- mittemahepõllumajanduslikest lindudest kodulinnukarja esmakordseks moodustamiseks, uuendamiseks või taastamiseks karja uuendamise või taastamise eesmärgil (ptk 5.3.6)*;
- mittemahepõllumajanduslikult peetavate kuni 18 nädala vanuste munade tootmiseks ettenähtud noorkanade karja toomise eesmärgil (peetud vastavalt mahenõuete pidamis-, söötmis- ja kasvatustingimustele) (ptk 5.3.6)*;
- lammaste sabakärpimine, põrsaste hammaste eemaldamine, kodulindude noka lühendamine ja veiste sarvede eemaldamine (nudistamine) (ptk 5.7.2)*;
- mittemahepõllumajanduslikult toodetud sööda osakaalu suurendamine söödaratsioonis katastroofist tulenevate sööda hävimise korral (ptk 5.4.1) loomade pidamine lõas ettevõttes, kus peetakse kuni 50 veist, välja arvatud noorloomad (ptk 5.2.3)*.

Mesindus:

- mesilate taastamine haigustest või katastroofist tuleneva mesilaste suure suremuse tõttu (ptk 6.1.6)*;
- mesilaste söötmine mahepõllumajandusliku mee, mahepõllumajandusliku suhkru või mahepõllumajandusliku suhkruirupiga kauakestvate erandlike ilmastikutingimuste või katastroofiolukorra puhul, mis kahjustavad nektari või lehemee tootmist (ptk 6.1.6)*.

Vesiviljelus:

- mahe- ja mittemahepõllumajanduslike vesiviljelusloomade noorvormide samaaegne kasvatamine haudemajades ja edasikasvatuserajatistes (ptk 7.1.3);
- mahe- ja mittemahepõllumajanduslike vesiviljelusloomade samaaegne kasvatamine kaubakalakasvatuses (ptk 7.1.3);
- üleminekuaja lühendamine vesiviljeluserajatistes (ptk 2.4).

3.2 PMA teavitamist vajavad tegevused

Teatud tegevuste puhul tuleb PMA-d nendest teavitada:

- vähemalt 7 päeva enne kavandatud muudatuse tegemist;
- hiljemalt 7 päeva jooksul muudatuse toimumisest arvates, kui muudatus toimus isiku tahtest sõltumata, märkides ära selle tekkimise asjaolud;
- ettevõtte valduse ülemineku korral 14 päeva jooksul valduse üleminekust arvates (teavitab valduse saaja, kes soovib jätkata tegutsemist mahepõllumajanduse valdkonnas).

Teavituse saab esitada läbi [kliendiportaali](#), digiallkirjastatuna e-postiga või paber kandjal PMA maakonna keskustesse (vormi leiab [PMA kodulehelt](#)).

Teavitatakse [kliendiportaalis](#) vormiga "Kliendi teavitus":

- Kui ettevõtte on muutnud nime (ka siis, kui ei muutu äriregistrikood).
- Kui ettevõtte soovib anda kohustused üle teisele ettevõttele või ettevõtte on jagunenud.
- Kui ettevõttes on muutunud kontaktandmed.
- Kui ettevõtte soovib lõpetada mõne tegevusalaga või loomaliigiga.
- Kui ettevõtte soovib lõpetada mahepõllumajandusliku tegevuse.
- Kui ettevõtte soovib alustada mõne uue tegevusalaga või uue loomaliigiga.
- Kahtluse korral, et mahepõldu on töödeldud mahepõllumajanduses lubamatute ainetega või on töödeldud mahepõllu kõrval asuvat tavapõldu, kust lubamatud ained on kandunud tuuletriiviga mahepõllule (soovitavalt lisaks kiire teavitamine telefoni teel).
- Kui on kasutatud veterinaarvimeid enne vesiviljelusloomade turustamist mahepõllumajandusliku toodanguna (ptk 7.1.9).

Teavitatakse [kliendiportaalis](#) vormiga "Ettevõtte tunnustamise taotlemine või jätkamine" või vormiga "Kliendi teavitus":

- Hoonete, rajatiste, masinate ja seadmete kasutamine nii mahe- kui ka mittemahepõllumajanduslike taimekasvatussaaduste tootmiseks nii oma ettevõttes kui ka teenuse kasutamisel (ptk 4.3.2).
- Hoonete ja rajatiste kasutamine nii mahe- kui ka mittemahepõllumajanduslikult toodetud taimekasvatussaaduste ladustamiseks nii oma ettevõttes kui ka teenuse kasutamisel (ptk 4.3.3).
- Mittemahepõllumajanduslikud loomad kasutavad mahepõllumajanduslikku karjamaad (ptk 4.3.6).
- Loomade viimine rändkarjatavale alale (tegevusala – rändkarjatamine, ptk 5.2.5).

Teavitatakse maakonna peaspetsialiste telefoni teel:

- Paralleelkasvatus (ptk 4.3.5):
  1. vähemalt 3-aastast kasvatusperioodi vajavate mitmeaastaste kultuuride puhul, mille liike ja sorte ei saa kergelt eristada – teavitada saagikoristusest, koristatud saagi täpsetest kogustest ja toodete eraldi hoidmiseks kasutatud meetmetest;
  2. seemnete, taimse paljundusmaterjali ja istutusmaterjali tootmisel – teavitada saagikoristusest, koristatud saagi täpsetest kogustest ja toodete eraldi hoidmiseks kasutatud meetmetest;
  3. maa-alade puhul, mis on mõeldud põllumajandusuuringuteks või põllumajandushariduse andmiseks – teavitada saagikoristusest, koristatud saagi täpsetest kogustest ja toodete eraldi hoidmiseks kasutatud meetmetest.
- Mesilate üleviimine teise asukohta (ptk 6.1.1).

3.3 Iga-aastane järelevalve ja tõendav dokument

Pärast ettevõtte tunnustamist ja registrisse kandmist kontrollib PMA ettevõtte mahepõllumajanduslikku tootmist igal aastal vähemalt ühe korra kohapeal. Sõltuvalt tootmise keerukusest ja riskidest võidakse kontrollida ka rohkem kui üks kord aastas.

Järelevalve käigus koostab PMA järelevalveametnik **kontrolli protokoll**, kuhu märgitakse iga nõude juurde „Jah“, kui see on täidetud; „Ei“, kui see ei ole täidetud või „Ei tegeleta“ või „Ei kontrollitud“.

Kui märgitakse „Ei“, siis vastavalt rikkumise tõsidusele hinnatakse seda skaalal 1–4, kus 1 on kõige väiksem ja 4 kõige tõsisem rikkumine. Mõningatel juhtudel võib hinne olla ka 0 (nt kui mingi nõue on muutunud, antakse tootjale aega tegevuse nõudega vastavusse viimiseks).

Info selle kohta, et mõni nõue pole täidetud koos koondhindega on infosüsteemi kaudu kättesaadav PRIAle. Selle info alusel võib PRIA teatud protsendi võrra toetust vähendada.

Raskete tahtlike rikkumiste korral on võimalik tunnistada ettevõtte **tunnustamise otsus kehtetuks**. Juhul kui ei esitata jätkamise dokumente ning ei tasuta riigilõivu, võib PMA samuti tunnustamise otsuse kehtetuks tunnistada. See võib omakorda tuua kaasa ka toetuse tagasinõude.

Ettekirjutus vormistatakse juhul, kui nõue on puudulikult täidetud ja seda saab muuta, nt põllu- raamat on täitmata või arvestused on puudulikud (nii looma- kui ka taimekasvatases). Nõude täitmiseks antakse aeg ja tehakse järelkontroll.

Pärast kontrolli väljastatakse ettevõttele **tõendav dokument**, mis on aluseks mahetoodangu müügil. Tõendavale dokumendile kantakse ettevõtte kontaktandmed, kontrolliasutuse kood EE-ÖKO-01, kasvatatavate kultuuride nimetused koos pindalaga ja andmed ettevõttes peetavate loomaliikide kohta, määratlusega, kas kasvatatud toodang on mahe, üleminekuajal või mittemahe. Tõendavale dokumendile märgitakse kontrolli kuupäevad ning tõendava dokumendi kehtivusaeg. Tõendav dokument on avalikult kättesaadav [mahepõllumajanduse regis](#)tris.

3.4 Mahetoodangu andmete esitamine

Iga aasta 1. veebruariks tuleb PMAle esitada eelmise kalendriaasta kohta (vastava tegevuse olemasolul):

- üleminekuaja läbinud põllumajandusmaal kasvatatud põllumajanduskultuuri, seente ja katmikkultuuri saagi kogused;
- mittehavitavalt alalt korjatud taimede või seente kogused;
- üleminekuaja läbinud loomadelt saadud loomakasvatussaaduste kogused ning ettevõttes peetud üleminekuaja läbinud loomade arv liikide ja vanusegruppide kaupa 31. detsembri seisuga;
- üleminekuaja läbinud mesilasperedelt saadud mesindussaaduste kogus ja üleminekuaja läbinud mesilasperede arv 31. detsembri seisuga;
- üleminekuaja läbinud merevetikatoodangu kohta;
- üleminekuaja läbinud vesiviljelusloomade toodangu kohta.

Andmed esitatakse [kliendiportaali](#) kaudu või digiallkirjastatuna e-postiga PMA maakonna keskustesse.

4. Mahepõllumajandusliku taimekasvatuse nõuded

- 4.1 Kaardid ja plaanid
- 4.2 Seeme ja taimne paljundusmaterjal
- 4.3 Eristatavus
- 4.4 Väetamine
- 4.5 Taimekaitse
- 4.6 Kasvuhooned
- 4.7 Seenekasvatus
- 4.8 Taimede või seente korjamine mitteharitavatelt aladelt
- 4.9 Arvestuse pidamine
- 4.10 Turustamine

4.1 Kaardid ja plaanid

4.1.1 Põllumassiivide kaart

Nõude alus	MtM § 4 lõige 1 punkt 3, 4
Nõue	<p>Esitatud peavad olema kaardid, millel on märgitud kõik põllumassiivid, katastrinumbritega alad ja pool-loodusliku kooslusega alad, sh mahepõllumajanduslikus ja mittemahepõllumajanduslikus kasutuses olevad alad. Esitatakse põldude numbrid ja piirid.</p> <p>Nimetatud andmeid ei pea PMAle esitama, kui need esitatakse samal aastal PRIAsse ajavahe- mikul 2. mai – 15. juuni.</p>
Mida kontrollitakse?	Kaarte võrreldakse taimekasvatusplaaniga.
Selgitus	<p>Põllumassiivide kaardiks on PRIA põllumassiivide kaardid.</p> <p>Kaardil peavad selgelt olema piiritletud kõik ettevõtte põllumassiivid koos põllumassiivi tunnusega (üheteistkohaline number, nt 50812756444) ning kõik põllud koos põllu numbri ja põllu piiridega.</p> <p>Kui põld või ala ei ole kantud PRIA põldude registrisse, siis võib esitada maade kohta katastri- kaardi, kuhu on kantud põldude piirjooned ning põllu või ala number. Need alad tuleb joonis- tada PRIA põllumassiivide kaardile ja kajastada taimekasvatusplaanis.</p> <p>Põllumassiivide sees olevate põldude numeratsioon võib olla nt põld nr 1, põld nr 2, põld nr 3 või nt massiivide kaupa põld nr 1–1, põld nr 1–2, põld nr 1–3.</p> <p>Kaart võib olla elektroonilisel kujul (nt PRIA kaardiserveris), see ei pea olema välja trükitud. Iga ala kohta võib olla eraldi kaart.</p> <p>Esitamise tähtaeg on igal aastal 2. maist kuni 15. juunini PRIA kaudu või kui ettevõtte mahetoe- tust ei taotle, siis PMA kaudu.</p>

4.1.2 Külvikord, külvikorra plaan ja taimekasvatusplaan

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12; MtM § 3 lõiked 3 ja 4
Nõue	<p>Ettevõttes on olemas külvikorraplaan ja see sisaldab külvikorda või külvikordasid, mida on ettevõttes rakendatud või kavas rakendada.</p> <p>Külvikord sisaldab liblikõielisi taimi.</p> <p>Antud aastal külvikorras näidatud kultuurid peavad olema ka taimekasvatusplaanis ning ka reaalselt kasvama. Kui tegelikkuses on toimunud muudatused, peavad need kajastuma külvikorraplaanis ja taimekasvatusplaanis.</p> <p>Külvikorra plaani ei pea koostama:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vähemalt 5 aasta vanuse rohumaa või vähemalt 5 aasta vanuseks kavandatud rohumaa kohta; - loodusliku rohumaa kohta; - puuvilja- ja marjakultuuride ning ravim- ja maitsetaimede kasvatamiseks kasutatava maa kohta; - heinaseemne tootmiseks kasutatava maa kohta; - põllu kohta, mis on väiksem kui 0,30 hektarit.
Mida kontrollitakse?	Külvikorraplaan, taimekasvatusplaan ja põldude visuaalne kontroll.
Selgitus	<p>Külvikorra rotatsioonis peab olema vähemalt ühel aastal liblikõieline taim (ristik, lutsern, hernes, uba vm).</p> <p>Külvikorraplaani vormistamiseks on soovitatav kasutada PMA vormi.</p> <p>Igal aastal tuleb koostada ja esitada taimekasvatusplaani, milleks on PRIA vorm PT50-A. Ettevõtetal, kes ei taotle toetust, on soovitatav kasutada PMA vormi.</p> <p>Planeeritud külvikorda ja kasvatatavaid kultuure saab muuta, muudatused peavad kajastuma külvikorra plaanis. Külvikorraplaan tuleb esitada PMAle kohapealse kontrolli ajal.</p>

4.2 Seeme ja taimne paljundusmaterjal

4.2.1 Seeme ja taimne paljundusmaterjal, sh seemnest ettekasvatatud istutusmaterjal

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artiklid 12 ja 22; (EÜ) 889/2008 Artikkel 45
Nõue	<p>Kasutada tuleb mahepõllumajanduslikult toodetud seemet, taimset paljundusmaterjali või seemnest ettekasvatatud istutusmaterjali.</p> <p>Turul saadaolev maheseeme, -seemnekartul ja -paljundusmaterjal on kantud maheseemne, -seemnekartuli ja -paljundusmaterjali andmekogusse.</p> <p>Erandina võib PMA nõusolekul kasutada keemiliselt töötlemata mittemahepõllumajanduslikku sertifitseeritud seemet või taimset paljundusmaterjali, kui neid ei ole mahepõllumajanduslikuna turul saada.</p> <p>Nõusolekut saab küsida, kui:</p> <ul style="list-style-type: none"> - maheseemne, -seemnekartuli ja -paljundusmaterjali andmekogus ei ole registreeritud ühtegi selle liigi sorti, mida kasutaja soovib omandada; - ükski ettevõtja ei suuda seemet, paljundusmaterjali või seemnekartulit enne külvi või istutamist tarnida olukordades, kus kasutaja on tellinud selle õigel ajal; - sorti, mida kasutaja soovib omandada, ei ole maheseemne, seemnekartuli ja -paljundusmaterjali andmekogus, ning kasutaja suudab tõendada, et ükski sama liigi puhul registreeritud muudest sortidest ei ole asjakohane ning luba on seetõttu tema tootmistegevuse seisukohalt oluline; - uurimistöök, väikese ulatusega välikatseteks või sordi säilitamiseks. <p>Nõusoleku peab küsima enne põllumajanduskultuuri külvamist või istutamist. Nõusoleku taotluses peab olema põhjalik põhjendus, miks maheseemne andmekogus olev sort ei ole sobilik kasutamiseks. Nõusolek antakse üheks hooajaks ning otsusele on märgitud seemne, seemnekartuli või paljundusmaterjali kogused.</p> <p>Nende liikide tavaseemne kasutamiseks, mida andmekogusse ei ole kantud, annab PMA üldloa (mis avaldatakse PMA kodulehel kaks korda aastas perioodideks 1.09–28.02 ja 1.03–31.08) ning nende liikide puhul ei pea PMAlt nõusolekut küsima.</p> <p>Seemnest ettekasvatatud istutusmaterjal peab alati olema mahe.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Dokumendid (sh arved, saatelehed, seemnepakendi etiketid) ostetud seemne, seemnekartuli või taimse paljundusmaterjali kohta või nende puudumisel seemne pakendid.</p> <p>Oma ettevõttes toodetud seemne, seemnekartuli või taimse paljundusmaterjali puhul kontrollitakse tõendust, et seda liiki on kasvatatud oma ettevõttes. Kontrollitakse põlluraamatu kandeid ja võrreldakse taimekasvatuse plaanis esitatud andmetega ning andmekogus olevate sortide saadavusega.</p>
Selgitus	<p>Maheseemne, -seemnekartuli ja -paljundusmaterjali andmekogus asub PMA veebilehel.</p> <p>Näide: Kui soovitakse kasvatada kaera ning andmekogus on saadaval kaera sordi 'Jaak' C2 kategooria maheseeme, siis tuleb kasutada andmekogus oleva tarnija poolt pakutavat seemet. Juhul kui soovitakse kasvatada kaera mingit teist sorti, siis tuleb PMAlt nõusoleku küsimisel põhjendada, miks ei saa kasvatada sorti 'Jaak'.</p> <p>PMA nõusolekul või üldloa alusel võib kasutada näiteks ka mittemahepõllumajanduslikke (ehk tava-) maasika-, marjapõõsaste, vaarika- või õunapuistikuid, frigo- ja meristeemtaimi ning tippisibulat.</p> <p>Mittemahepõllumajanduslik seemnest ettekasvatatud istutusmaterjal (kapsa-, selleri- jms istikuid) ei ole lubatud.</p> <p>Oluline on silmas pidada, et tavaseeme peab olema keemiliselt töötlemata ehk puhtimata (sageli tuleb puhtimata seemet spetsiaalselt tellida).</p> <p>Kasutada võib oma ettevõttes toodetud seemet, seemnekartulit või taimset paljundusmaterjali.</p>

4.2.2 Seemnekasvatus

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12 lõige 1
-------------------	-----------------------------------

Nõue	Emataimed, kui tegemist on seemnetega, ning ema- ja isataimed, kui tegemist on vegetatiivse paljundusmaterjaliga, kasvatatakse vastavalt mahetaimekasvatuse nõuetele vähemalt ühe põlvkonna jooksul ning mitmeaastaste taimede puhul kahe kasvuperioodi jooksul. Maheseemnekasvatases tuleb järgida üldisi seemnekasvatuse nõudeid.
Mida kontrollitakse?	Põlluraamat, põllu visuaalne kontroll.
Selgitus	Näide: Teravilja puhul külvatakse mitteraie C1 seemne mahemaale, siis saadud C2 seemnesaak on mahe, kui kasvatamisel on järgitud mahepõllumajanduse ja seemnekasvatuse nõudeid. Maheseemet saab kasvatada ainult üleminekuaja läbinud maal. Seemnete sertifitseerimisega tegeleb PMA mahepõllumajanduse ja seemne osakond. Kui seemnepõld on tunnustatud põldtunnustaja poolt ning seemne kvaliteedi näitajad on vastavuses seemnete sertifitseerimise nõuetega ja seemnepartiid sertifitseeritakse, peaks maheseemne tarnija esitama need seemnepartiid andmekogusse enne 01. märtsi või enne 01. septembrit. Mitteraie taimede puhul (nt köömen, sigur) annab taim seemet teisel kasvuaastal. Kui seeme külvati mahemaale, on teisel aastal saadud seemnesaak mahe.

4.3 Eristatavus

4.3.1 Eristatavus mahepõllumajanduslikuks taimekasvatuseks kasutataval maal

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 11; 889/2008 Artikkel 91 lõige 1
Nõue	Mahepõllumajanduslikuks taimekasvatuseks kasutatav maa on mitteraiepõllumajanduslikust põllumajandusmaast selgelt eristatav. Kahtluse korral, et mahepõldu on töödeldud mahepõllumajanduses lubamatute ainete või on töödeldud mahepõllu kõrval asuvat tavapõldu, kust lubamatud ained on kandunud tuuletriiviga mahepõllule, tuleb PMA-d teavitada .
Mida kontrollitakse?	Mahetaimekasvatuseks kasutatavate maade visuaalne kontroll looduses koos kaardimaterjali ja taimekasvatuse plaaniga.
Selgitus	Selge eristatavus on soovitatav tagada kaitseriba (nt künniriba, postid) või loodusliku piirdega nagu tee, jõgi vm. Kaitseriba peaks olema piisavalt lai, et naaberettevõtte tegevuse tulemusel ei toimuks taimekaitsevahendite saastet mahepõllumajanduslikule maale.

4.3.2 Eristatavus mahepõllumajanduslike taimekasvatussaaduste tootmisel

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artiklid 63, 73, 86
Nõue	Kui hooneid, rajatiseid, masinaid ja seadmeid kasutatakse nii mahe- kui ka mitteraiepõllumajanduslike taimekasvatussaaduste tootmiseks, siis tuleb sellest PMA-d teavitada . Kui ettevõtte kasutab teise ettevõtte teenust või osutab teenust teisele ettevõttele, tuleb samuti PMA-d teavitada . Masinad ja seadmed peavad olema enne mahepõllumajanduslike taimekasvatussaaduste tootmist puhastatud. Puhastustoimingud peavad olema kirjalikult fikseeritud. Teise ettevõtte (nii mahe- kui ka mitteraieettevõtte) hoonete ja rajatiste kasutamisel (nt kuivatamiseks, sorteerimiseks) peab olema selle ettevõttega sõlmitud kirjalik leping (nn kolmanda osapoole leping). Lepingus peab olema sätestatud teenuse sisu ning kinnitatud, et teenuse osutaja täidab mahetootja toodangu käitlemisel mahepõllumajandusest tulenevaid nõudeid ja võimaldab kontrollida oma ettevõtte seda osa, mis puudutab mahetootja toodangut. Leping tuleb esitada PMAle kohapealse kontrolli ajal. Teise mahe- või mitteraieettevõtte põllutöömehhanismide kasutamisel pole lepingut vaja.
Mida kontrollitakse?	Hoonete ja rajatiste ning masinate ja seadmete visuaalne kontroll koos taimekasvatuse plaaniga. Vaadatakse, milliseid kultuure kasvatatakse ja kas selleks on ettevõttes vajalik tehnika olemas. Ettevõtte kirjeldus hoonete või rajatiste kasutamise kohta. Kontrollitakse, kas on PMA-d teavitatud.

Selgitus	<p>Ettevõttel peab olema ettevõttes kohapeal ettevõtte kirjeldus masinate, seadmete, hoonete või rajatiste kasutamise kohta, kus on ära näidatud nende kasutamine nii mahe- kui ka tavataimekasvatussaaduste tootmiseks ning see tuleb esitada PMAle kohapealse kontrolli ajal. Leping teise ettevõttega võib olla sõlmitud vabas vormis ja peab olema kahepoolselt allkirjastatud. (Vt lepingu nõutav sisu ptk 10.).</p> <p>Kui kasutatakse nt tavaettevõtte kombaini või traktorit, siis lepingut pole vaja, kuid oluline on korralik puhastamine ja puhastustoimingute fikseerimine, mille vormi võib ise valida (nt põlluraamatus).</p>
-----------------	---

4.3.3 Eristatavus mahepõllumajanduslike taimekasvatussaaduste ladustamisel

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 35 lõiked 1 ja 4, Artikkel 73; Artikkel 86
Nõue	<p>Kui hooned ja rajatise kasutatakse nii mahe- kui ka mittemahepõllumajanduslikult toodetud taimekasvatussaaduste ladustamiseks, siis tuleb sellest PMA-d teavitada.</p> <p>Tagatud peab olema partiide identifitseerimine ning ära tuleb hoida toodete segimine või saastamine toodete ja/või ainetega, mis ei vasta mahepõllumajanduse nõuetele.</p> <p>Hoonetes ja rajatistes on ladustamine ajas või ruumis eraldatud. Visuaalsel vaatlusel peab olema selgesti arusaadav, milline partii on mahe.</p> <p>Enne mahetoodete ladustamist kasutatakse tõhusaid puhastusmeetmeid. Puhastustoiming peab olema kirjalikult fikseeritud.</p> <p>Teise ettevõtte (nii mahe- kui ka mittemaheettevõtte) hoonete ja rajatiste kasutamisel ladustamiseks peab olema selle ettevõttega sõlmitud kirjalik leping (nn kolmanda osapoole leping). Lepingus peab olema sätestatud teenuse sisu ning kinnitatud, et teenuse osutaja täidab mahetootja toodangu ladustamisel mahepõllumajandusest tulenevaid nõudeid ja võimaldab kontrollida oma ettevõtte seda osa, mis puudutab mahetootja toodangut. Leping tuleb esitada PMAle kohapealse kontrolli ajal.</p>
Mida kontrollitakse?	Saaduste eristatavuse visuaalne kontroll, ettevõtte kirjeldus hoonete või rajatiste kasutamise kohta. Kontrollitakse, kas on PMA-d teavitatud.
Selgitus	<p>Ruumiline või ajaline eristatavus tagatakse ladustamisega nt eri päevadel, eri aastaegadel või siis nt erinevate hoidla osade või riiulite kasutamisega.</p> <p>Kui nt mahe- ja tavateravilja hoitakse kõrvuti salvedes, on soovitatav kasutada topeltseinu, et vältida nende segunemine.</p> <p>Eri aegadel ladustamise puhul puhastatakse pinnad enne mahetoodete ladustamist.</p> <p>Ettevõttes peab kohapeal olema ettevõtte kirjeldus hoonete või rajatiste kasutamise kohta, kus on ära näidatud nende kasutamine nii mahe- kui ka tavataimekasvatussaaduste ladustamiseks ning see tuleb esitada PMAle kohapealse kontrolli ajal. Puhastustoimingu kirjaliku fikseerimise vormi võib ise valida. Leping teise ettevõttega võib olla sõlmitud vabas vormis ja peab olema kahepoolselt allkirjastatud. Vt lepingu nõutav sisu ptk 10.1.</p>

4.3.4 Eristatavus väetiste ja taimekaitsevahendite hoidmisel

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 35 lõige 2, Artikkel 73, I ja II lisa
Nõue	<p>Ettevõtte mahetootmisüksuses ei hoita I ja II lisa loetlemata väetamiseks ja taimekaitseks kasutatavaid aineid.</p> <p>Ettevõttes, kus tegeletakse nii mahe- kui ka mittemahepõllumajandusliku taimekasvatusega, hoitakse I ja II lisa loetlemata väetamiseks ja taimekaitseks kasutatavaid aineid selles ettevõtte osas, kus ei tegeleta mahepõllumajandusliku taimekasvatusega.</p>
Mida kontrollitakse?	Hoonete ja rajatiste visuaalne kontroll.
Selgitus	<p>Kui ettevõttes kasvatatakse mõningaid kultuure mittemahepõllumajanduslikult, siis peavad nende kultuuride jaoks kasutatavad mahetootmises mittelubatud väetised ja taimekaitseks kasutatavad ained olema ladustatud sellistesse ruumidesse, kuhu ei ole ladustatud mahetootmises kasutatavaid väetisi, mahetoodangut vm.</p> <p>Vt ptk 9.1 „Väetised, mullaomaduste parandajad ja toitained, I lisa“ ja ptk 9.2 „Taimekaitsevahendid, II lisa“.</p>

4.3.5 Paralleelkasvatus

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 40
Nõue	<p>Keelatud on paralleelkasvatus, kus ühes ettevõttes kasvatatakse mahe- ja mittemahepõllumajanduslikuna samu taimeliike või sorte, mis ei ole omavahel kergesti eristatavad.</p> <p>Ettevõttes võib olla mahe- ja mittemahepõllumajanduslik paralleelkasvatus ainult järgmistel juhtudel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rohumaa puhul, mida kasutatakse üksnes karjatamiseks; - kui vähemalt 3-aastast kasvatusperioodi vajavate mitmeaastaste kultuuride kasvatamisel, milles ei saa sorte kergelt eristada, on täidetud järgmised tingimused:<ol style="list-style-type: none"> 1) tootmine on osa üleminekuplaanist (ümberkorralduskavast), mille raames tootja võtab kindla kohustuse ning mis näeb ette maa-ala viimase osa mahetootmisele ülemineku alustamist võimalikult lühikese aja jooksul, mis ei tohi olla pikem kui 5 aastat; 2) on võetud meetmed tagamaks, et igast üksusest saadud tooted hoitakse püsivalt eraldi; 3) PMAle teatatakse iga toote saagikoristusest vähemalt 48 tundi ette; 4) pärast saagikoristuse lõpetamist tuleb PMA-d teavitada üksustes koristatud saagi täpsetest kogustest ja toodete eraldi hoidmiseks võetud meetmetest; - maa-alade puhul, mis on mõeldud põllumajandusuuringuteks või põllumajandushariduse andmiseks, kui täidetud on nõuded 2), 3) ja 4); - seemnete, taimse paljundusmaterjali ja istutusmaterjali tootmisel, kui täidetud on nõuded 2), 3) ja 4).
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse taimekasvatusplaanis esitatud andmeid ja võrreldakse visuaalselt põldudel kasvatavate kultuuridega. Kontrollitakse, kas PMA-d on vajadusel teavitatud.
Selgitus	<p>Viljapuu- ja marjaaedade rajamisel tuleb koostada üleminekuplaan. Plaanis peab olema näidatud, milliseid kultuuride sorte soovitakse kasvatada nii mahe- kui ka mittemahepõllumajanduslikult, kuid 5 aasta jooksul peavad kõik need kultuurid alustama üleminekuga.</p> <p>Kui ettevõttesse on tulnud juurde tavamaad pärast teabe esitamise tähtaega (15. juuni), siis selle maaga saab mahepõllumajandusele üleminekuajaga alustada alles järgmisel aastal ja tegu on endiselt tavamaaga. Kui sellel maal kasvatatakse sama kultuuri, mis on ettevõtte mahemaal, tekib paralleelkasvatus. PMA märgib selle kontrolli protokoll, kuhu tootja annab selgituse sellelt maalt saadud toodangu kasutamise kohta. Kui tegu on rohumaa, siis juhul, kui toodang purustatakse või kasutatakse tavaloomade söötmiseks, siis jääb mahepõldudelt saadud rohusööt mahedaks. Teiste kultuuride (nt kaer) paralleelkasvatuse korral viiakse ettevõtte kogu vastava kultuuri saak mittemahedaks.</p> <p>Kui ettevõttes kasvab sama kultuur (nt kaer) nii 1. üleminekuajast, 2. üleminekuajast kui ka üleminekuaja läbinud põldudel, siis seda ei loeta paralleelkasvatuseks, kuid need saagid tuleb eraldi hoida ja märgistada, et ei tekiks segunemist.</p>

4.3.6 Mittemahepõllumajanduslike loomade karjatamine mahepõllumajanduslikul rohumaal

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 17 lõige 2
Nõue	<p>Mittemahepõllumajanduslikud loomad võivad kasutada mahepõllumajanduslikku karjamaad igal aastal piiratud ajavahemiku jooksul tingimusel, et samal ajal ei ole sellel karjamaal mahepõllumajanduslikke loomi.</p> <p>Nimetatud tegevusest tuleb PMA-d teavitada enne karjatamise algust.</p>
Mida kontrollitakse?	Taimekasvatusplaan, ettevõttes peetavate loomade arv. Karjatamise visuaalne kontroll. Kontrollitakse, kas PMA-d on teavitatud.
Selgitus	<p>Tavaloomad võivad pärineda nii oma ettevõttest kui ka muust ettevõttest.</p> <p>Piiratud ajavahemik tähendab meie kliimas vegetatsiooniperioodi.</p>

4.4 Väetamine

4.4.1 Väetamine

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12; (EÜ) 889/2008 Artikkel 3 lõiked 1, 4, 5 ja I lisa
Nõue	<p>Kasutada võib ainult määruse I lisas viidatud väetisi ja mullaomaduste parandajaid ning seda üksnes vajalikul määral. Järgida tuleb I lisas välja toodud koostisele esitatavaid nõudeid ja kasutustingimusi.</p> <p>Mulla üldise seisundi parandamiseks või toitainete kättesaadavuse suurendamiseks mullas või põllukultuurides võib kasutada mikroorganisme sisaldavaid asjakohaseid preparaate. Preparaatides sisalduvad mikroorganismid ei tohi olla GMOdest pärit.</p> <p>Komposti aktiveerimiseks võib kasutada asjakohaseid taimseid valmistisi või mikroorganisme sisaldavaid preparaate.</p> <p>Alles tuleb hoida toote kasutamise vajadust tõendavad dokumendid.</p>
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm), põlluraamat. Põldude visuaalne kontroll.
Selgitus	<p>Lubatud ainete nimekiri vt ptk 9.1 „Väetised, mullaomaduste parandajad ja toitained, lisa I“.</p> <p>Toote kasutamise vajadust tõendavateks dokumentideks on põlluraamat ja/või mullaanalüüside andmed.</p> <p>Erilist tähelepanu tuleb pöörata tavatootmisest pärit sõnniku kasutamisele. Kui sellise sõnniku tootmisel on kasutatud loomade allapanuks tavateraviljapõhku, mida on töödeldud taimekaitsevahenditega, siis sellise sõnniku kasutamisel võib toimuda mahetoodangu saastumine mahepõllumajanduses lubamatute taimekaitsevahendite jääkidega.</p> <p>Tööstuslikust tootmisest pärit tavasõnnikut ei ole lubatud kasutada. Tööstuslik tootmine pole täpselt defineeritud, seega vaadatakse iga juhtumit eraldi (nt kas kasutatakse GMO sööta, rutiinselt antibiootikume).</p> <p>Turule tuleb järjest rohkem väetisi jt mullaomaduste parandajaid, mis on mahetootmises lubatud. Kindlasti tuleb aga ostmisel veenduda, kas vastav toode ikka on lubatud. Sageli eksivad ka müüjad, seega on soovitatav iga toote puhul PMAst üle küsida, kas tegu on tootega, mis sobib mahepõllumajandusse või mitte.</p> <p>Võimalik on kasutada ka üle-euroopalist mahepõllumajanduse nõuetele vastavat sisendite (väetised, taimekaitsevahendid jt) andmebaasi, mis sisaldab 2018. a aprilli seisuga 7000 erinevat toodet. Andmebaasi haldab FiBL. Andmebaas on leitav PMA veebilehelt (Valdkond > Mahepõllumajandus > Kasulikud lingid > „Üleeuroopaline mahepõllumajanduse nõuetele vastavate sisendite (väetised, taimekaitsevahendid jt) andmebaas“.</p> <p>Kui tegemist on 100% orgaanilist päritolu väetisega, siis see toode ei pea olema kantud Eesti väetiseregistrisse. Kui väetisesse on lisatud mineraalset osa, siis peab see olema registreeritud ka Eesti väetiseregistris.</p>

4.4.2 Sõnniku ja loomsete väljaheidetega antav N kogus

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 3 lõige 2, Veeseadus § 261
Nõue	Ühes ettevõttes kasutatav sõnniku kogus ei tohi ületada 170 kg lämmastikku kasutatava põllumajandusmaa hektari kohta aastas. Piirang kehtib ainult sõnniku ja virtsa kohta.
Mida kontrollitakse?	Põlluraamat.

Selgitus	<p>Nõuet reguleerib ka Veeseadus. Sõnniku kasutamisel tuleb arvestada, et 1 ha kohta võib anda kuni 170 kg lämmastikku, kaasa arvatud karjatamisel maale jäävas sõnnikus sisalduv lämmastik. Seega põllule antav lämmastikukogus sõltub sõnniku lämmastikusisaldusest, arvestuslikud loomade keskmised väljaheidete kogused ja nende lämmastiku sisaldused on võimalik leida määruse „Eri tüüpi sõnniku toitainete sisalduse arvestuslikud väärtused, sõnnikuhoidlate mahu arvutamise meetodika ja põllumajandusloomade loomühikuteks ümberarvutamise koefitsiendid“ lisa tabelitest.</p> <p>Näide: Ettevõttes anti 0,6 ha kartulipõllule 25 t tahedat lehmäsõnnikut, mille lämmastikusisaldus oli 4,36 kg/t.</p> <p>Maksimaalse lubatud lämmastikukoguse leidmiseks tuleb lubatud lämmastikukogus korrutada pinnaga: 170 kg x 0,6 ha = 120 kg N.</p> <p>Antakse 25 x 4,36 = 109 kg N. Sõnniku kogus on normi piires.</p>
-----------------	---

4.5 Taimekaitse

4.5.1 Ennetusabinõude kasutamine taimekaitsel

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12
Nõue	<p>Umbrohu ja taimekahjustajate tõrjeks peab eelkõige:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kasutama sobivad taimeliike ja sorte; - kasutama sobivat külvikorda; - kasutama sobivaid agrotehnilisi võtteid; - kaitsma taimekahjustajate looduslike vaenlasi, luues neile soodsa elukeskkonna; - tegema umbrohutõrjet nt leegitamise teel; - kasutama teisi sarnaseid ennetusabinõusid.
Mida kontrollitakse?	<p>Põldude visuaalne kontroll. Põlluraamat.</p> <p>Külvikorra plaan.</p>

4.5.2 Lubatud ainete kasutamine taimekaitsel

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12; (EÜ) 889/2008 Artikkel 5 ja II lisa
Nõue	<p>Taimekahjustajate tõrjeks võib kasutada ainult (EÜ) 889/2008 II lisa nimetatud tooteid. Ettevõttes tuleb alles hoida toote kasutamise vajadust tõendavad dokumendid.</p> <p>Löksudes ja püünistes kasutatavate toodete, v.a feromoonipüüniste puhul peavad löksud ja/või püünised ära hoidma ainete pääsemise keskkonda ning ainete ja kasvatatavate kultuuride kokkupuutumise. Löksud tuleb pärast kasutamist kokku korjata ja ohutult kõrvaldada.</p>
Mida kontrollitakse?	Põldude visuaalne kontroll. Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm), põlluraamat.
Selgitus	Toote kasutamise vajadust tõendavaks dokumendiks on põlluraamat, kuhu on märgitud taimekahjustajate esinemine. Vt ptk 9.2 „Taimkaitsevahendid, II lisa“.

4.5.3 Lubatud ainete kasutamine hoonetes, ruumides ja rajatistes

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12; (EÜ) 889/2008 Artikkel 5 ja II lisa
Nõue	Taimekahjustajate tõrjeks hoonetes, ruumides ja rajatistes võib kasutada ainult II lisa nimetatud tooteid. Ettevõttes tuleb alles hoida toote kasutamise vajadust tõendavad dokumendid.
Mida kontrollitakse?	Hoonete, ruumide ja rajatiste visuaalne kontroll. Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm).
Selgitus	Toote kasutamise vajadust tõendavad ettevõtja enda suuline kinnitus või ka nt laborianalüüsid.
	Vt ptk 9.2 „Taimkaitsevahendid, II lisa“

4.6 Kasvuhooned

4.6.1 Kasvuhooned

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 4 punkt a
Nõue	Mahepõllumajanduslikul tootmisel lähtutakse maaga seotud taimekasvatuse põhimõtetest.
Mida kontrollitakse?	Katmikala visuaalne kontroll. Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm).
Selgitus	Kasvuhoones peavad taimed kasvama maapinnal olevas mullas ja täidetakse üldisi mahetaimekasvatuse nõudeid, kaasa arvatud nõudeid üleminekuajale. Kasvuhoone maapinnale laotatud kasvukottides ja lavatsitel taimede kasvatamine on keelatud. Erandina on lubatud ravim- ja maitsetaimede kasvatamine pottides, kui need turustatakse samades pottides lõpptarbijale ning seemikute ja istutusmaterjali kasvatamine konteinerites ümberistutamiseks.

4.6.2 Hüdroponilise tootmise keeld

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 4
Nõue	Hüdroponiline tootmine on keelatud.
Mida kontrollitakse?	Katmikala visuaalne kontroll.
Selgitus	Hüdroponiline tootmine on meetod taimede kasvatamiseks, mille puhul on nende juured mineraaltoitainete lahuses või inertses keskkonnas, näiteks perliidis, kruusas või mineraalvillas, millele on lisatud toitainelahus.

4.7 Seenekasvatus

4.7.1 Kasvusubstraat seente kasvatamiseks

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 6, I lisa
Nõue	Seente kasvatamisel võib kasutada substraate, kui need koosnevad ainult järgmistest koostisosadest: <ul style="list-style-type: none"> - mahepõllumajanduslik laudasõnnik ja virts või juhul, kui need pole mahepõllumajanduslikuna kättesaadavad, siis mitte-mahepõllumajandusliku laudasõnniku ja virtsa kompost või kuivatatud laudasõnnik, mille kaal ei ületa 25% substraadi koostisosade kogukaalust (v.a katteaine ja lisatud vesi) enne kompostimist; - muud mahepõllumajandusest pärinevad tooted; - keemiliselt töötlemata turvas; - pärast langetamist keemiliselt töötlemata puit; - I lisa nimetatud mineraalained, vesi ja muld.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine seente kasvatamiseks kasutatava kasvusubstraadi päritolu kohta, ostudokumendid ja saatelehed.
Selgitus	Tavasõnnik ei tohi olla pärit tööstuslikust tootmisest. Muld võib pärineda tavatootmisest. Vt ptk 9.1 „Väetised, mullaomaduste parandajad ja toitained, I lisa“

4.8 Taimede või seente korjamine mitteharitavatelt aladelt

4.8.1 Kaart taimede või seente korjamiseks kasutatavate alade piiride ja pindalade kohta

Nõude alus	MtM § 4 lõige 4 punkt 1
Nõue	PMAle esitatakse kaart vähemalt mõõtkavas 1 : 10 000, millele on kantud taimede ja seente korjamiseks kasutatavate alade piirid ja pindalad, samuti alad, millel kavatakse alustada taimede või seente korjamist, nende pindalad ja piirid.
Mida kontrollitakse?	Maakasutuse kaart või katastriüksuste loetelu.
Selgitus	Kui korjeala on kogu katastriüksus, siis pole kaarti vaja esitada ning piisab, kui esitatakse katastriüksuse numbrid. Kui korjatakse väiksemalt pinnalt, tuleb see kaardile ära märkida.

4.8.2 Korjamisviisi ei ohusta liigi säilimist

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12 lõige 2
Nõue	Korjeala visuaalsel vaatlusel ei ole märgata kahjustusi, mis oleks tekkinud korjamistegevuse tulemusena ja mis ohustaks liigi säilimist. Kui korjeala jääb kaitsealale, siis peab korjamiseks olema kaitseala valdaja luba.
Mida kontrollitakse?	Korjeala visuaalne kontroll. Kaitseala valdaja luba.

4.8.3 Väetamise ja taimekaitse piirang

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 12 lõige 2, I ja II lisa
Nõue	Korjamisele eelnenud 3 aasta vältel ei ole väetamiseks ja taimekaitseks kasutatud mahepõllumajanduses keelatud aineid (aineid, mida pole I ja II lisas nimetatud).
Mida kontrollitakse?	Korjeala visuaalne kontroll. Ala omaniku kinnituskiri selle kohta, et mahepõllumajanduses mittelubatud ained ei kasutata.
Selgitus	RMK aladel (riigimets) mahepõllumajanduses mittelubatud ained ei kasutata, seega RMK aladelt korjet teostades kinnituskirja esitama ei pea. Juhul, kui olukord muutub, siis teavitab RMK PMA-d, mille järel PMA teavitab sellest oma kodulehel.

4.8.4 Korjamise korraldamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artiklid 63, 66, 70, 86.
Nõue	Kui korjeala pole ettevõtte omandis, siis peab olema korjeala omaniku või omanike kirjalik luba. RMK alade puhul luba pole vaja. Kui korjavad ja/või vedajad ei ole oma ettevõttest, siis tuleb sõlmida korjajate ja/või vedajatega leping.
Mida kontrollitakse?	Luba taimede või seente korjamiseks, kui korjeala asub teise omaniku aladel. Lepingud korjajate ja/või vedajatega. Korjeala, kokkuostupunkt. Korjepäevik jm arvestuse pidamise dokumendid.
Selgitus	Korjeala omaniku luba ja kinnitus, et pole kasutatud mahepõllumajanduses mittelubatud aineid, võivad olla ühes dokumendis. Kirjalikud lepingud korjajatega peavad tagama, et korjatavad saadused pärinevad kaartidele märgitud aladelt. Lepingus peab olema kirjas, millisel alalt ja millisel ajavahemikul korjaja korjata võib. Kui ettevõtja, kes on kantud mahepõllumajanduse registrisse, kasutab korjatud toodangu kokkuveoks oma ettevõtte töötajaid ja transporti, ei ole eraldi lepingut sõlmida vaja. Kui ettevõtja kasutab teise ettevõtte töötajaid ja/või transporti, siis peab olema sõlmitud leping, et tagada korjatava toodangu jälgitavus. Korje teostamisel tuleb pidada korjepäevikut, kuhu tuleb märkida korjamisala, kes on korjaja, temalt saadud toodangu liik ja kogus ning kuupäev. Vt lepingu nõutav sisu ptk 10.

4.9 Arvestuse pidamine

4.9.1 Põlluraamat

Nõude alus	MtM § 2 lõige 1; Veeseadus § 261 lõiked 8-13
Nõue	Põlluraamatut peetakse vastavalt Veeseadusele. Põlluraamat on täidetud nõuetekohaselt ettevõtte iga põllu, sh pool-looduslike alade kohta. Sissekanded on tehtud hiljemalt 10 kalendripäeva jooksul arvates töö tegemisest või tööde lõpetamisest.
Mida kontrollitakse?	Põlluraamat, selle täitmine.
Selgitus	Põlluraamatusse peavad olema kantud kõik tööd, mis on jooksval aastal põllul tehtud, ka loomade karjatamine. Põlluraamatusse tuleb märkida põllult saadud saakide kogused ja andmed kasutatud väetiste, seemnete jms kohta. Põlluraamatusse kantud andmeid peab säilitama 10 aastat.

4.9.2 Arvestuse pidamine ettevõttesse toodud saaduste ja toodete ning nende kasutamise kohta

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 72; MtM § 2, § 3 lõiked 1 ja 2
Nõue	Peetakse arvestust ettevõttesse toodud saaduste ja toodete ning nende kasutamise kohta (eraldi mahe- ja mitteraamatipõllumajandusliku taimekasvatuse kohta). Andmed peavad PMAle ettevõttes alati kättesaadavad olema ja peavad sisaldama vähemalt järgmist teavet: <ul style="list-style-type: none"> - teave väetise kasutamise kohta: põld, kasutamise kuupäev, väetise liik ja kogus; - teave taimekaitsevahendite kasutamise kohta: põld, töötlemise põhjus ja kuupäev, vahendi liik, töötlemismeetod; - teave põllumajandustootmise sisendite ostmise kohta: kuupäev, ostetud toote liik ja kogus. Andmed tuleb põlluraamatusse kanda 10 päeva jooksul. Arvestus peab olema paber kandjal või elektroonselt. Andmeid ja neid tõendavaid dokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat arvates nende kogumisest.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm), põlluraamat.
Selgitus	Dokumentides peab sisalduma väetise, taimekaitsevahendi jm nimetus. Muude õigusaktidega on sätestatud nt raamatupidamisdokumentide säilitamise aeg (7 aastat) ja põlluraamatu säilitamise aeg (10 aastat).

4.9.3 Arvestuse pidamine toodetud ja turustatud saaduste ning toodete kohta

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artiklid 66, 67 ja 72; MtM § 2, § 3 lõige 1 ja 2
Nõue	Peetakse arvestust ettevõttesse toodetud ja turustatud saaduste ning toodete kohta (eraldi mahe- ja üleminekuaja taimekasvatuse kohta): <ul style="list-style-type: none"> - teave mahepõllumajandusliku või üleminekuaja saagi koristamise kuupäeva, saagi liigi ning koguse kohta; - teave mahepõllumajandusliku või üleminekuajajärgus saagi turustamise päeva ja saaduse või toote saaja kohta ning selle kohta, kas toode turustati mahepõllumajandusele viitavalt märgistatuna või mitte. Arvestus peab olema paber kandjal või elektroonselt. Raamatupidamise andmeid ja neid tõendavaid dokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat arvates nende kogumisest.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm), põlluraamat.

4.10 Turustamine

4.10.1 Mahepõllumajandusele viitav märgistamine

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artiklid 23–26; (EÜ) 889/2008 Artiklid 31, 57, 58 ja 62; MeM
Nõue	<p>Mahepõllumajandusele viitavalt saab märgistada taimekasvatussaadusi, mis on kasvatatud üleminekuaja (üldjuhul pikkusega kaks või kolm aastat) läbinud maal.</p> <p>Märgistada võib sõnaga „ökoloogiline“, „mahepõllumajanduslik“ või nende tuletiste või lühenditega nagu „mahe“ ja „öko“ kas eraldi või kombineerituna.</p> <p>Mahetoode, mida transporditakse suletud viisil pakendites, konteinerites või sõidukites peab olema varustatud etiketiga, millele on märgitud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - toote omaniku või müüja nimi ja aadress; - toote nimetus, millele on lisatud viide mahepõllumajandusele; - kontrolliasutuse nimi ja/või koodnumber (PMA ja/või EE-ÖKO-01). <p>Andmed võivad olla kantud saatedokumendile, kui on kindel, et kõnealust dokumenti saab seostada toote ja selle pakendi, konteineri või sõidukiga. Saatedokumendile peavad olema märgitud tarnija ja/või transportija andmed.</p> <p>Müügipakendis (jaepakendis) toodete märgistus peab sisaldama:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Euroopa Liidu logo; - ELi logoga samal vaateväljal PMA koodnumbrit EE-ÖKO-01; - Vahetult koodnumbri juures päritolutähis „ELi põllumajandus“. Et tegu on Eestis kasvatatud saadustega, võib kasutada ka tähist „Eesti põllumajandus“. <p>Lisaks võib märgistada Eesti riikliku mahepõllumajandusele viitava märgiga (ökomärgiga).</p> <p>Kui taimekasvatussaadused müüakse viitega mahepõllumajandusele, siis tuleb saatedokumendil (saatelehel) kasutada viidet mahepõllumajandusele ja PMA koodnumbrit.</p> <p>Taimekasvatustoodetele võib olla märgitud „mahepõllumajandusele ülemineku järgus olev toode“, kui:</p> <ul style="list-style-type: none"> - enne saagikoristust on üleminekuage kestnud vähemalt 12 kuud; - kõnealune märg ei ole esitatud niisuguse värvuse, suuruse ja kirjaviisi abil, mis tõmbaks sellele rohkem tähelepanu kui toote müüginimetuse, ning kogu märg on esitatud võrdse suurusega tähtedega; - toode sisaldab ainult ühte põllumajandusest pärinevat taimset koostisosa; - toode on märgistatud PMA koodnumbriga EE-ÖKO-01; - mahepõllumajandusele viitavaid märke (ELi logo ega Eesti riikliku märki) kasutada ei tohi.
	
	<p>Eesti riiklik mahepõllumajandusele viitav ökomärk.</p>
	<p>EE-ÖKO-01 Eesti põllumajandus</p> <p><i>Euroopa Liidu mahepõllumajanduse logo koos päritolutähise ja PMA koodnumbriga.</i></p>
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm) turustatud saaduste, sh mahepõllumajandusele viitavalt märgistatud saaduste kohta. Märgistus toodete etikettidel, müügipakendil, saatelehtedel, arvetel.

Selgitus	<p>Mahepõllumajandusele viitavalt märgistatult võib turustada tooteid, mis on loetletud ettevõttele väljastatud tõendaval dokumendil.</p> <p>Näide: Ettevõtte alustas 2018. a kevadel üleminekut mahepõllumajandusele, kasvatatakse kaera ja talinisu ning õunu, maasikaid ja vaarikaid.</p> <p>2019. a koristatud kaera ja talinisu saab müüa viitega „mahepõllumajandusele üleminekujärgus olev kaer“ ja „mahepõllumajandusele üleminekujärgus olev talinisu“. Pakendil peab olema koodnumber EE-ÖKO-01 ja ei tohi olla Eesti riiklikku ökomärki ega ELi logo.</p> <p>Mahedana saab müüa 2020. a koristatud kaera. Mahetoodangu müügil viidatakse mahepõllumajandusele nt tootenimes „Mahekaer“, kasutada võib mahepõllumajandusele viitavaid märke. Pakendil peab olema koodnumber EE-ÖKO-01, ELi logo ja päritolutähis „ELi põllumajandus“ või „Eesti põllumajandus“.</p> <p>2020. a koristatud talinisu veel mahetoodanguna müüa ei saa, sest vili külvati 2018. a sügisel ja enne külvi polnud üleminekuage veel kaks aastat kestnud.</p> <p>Õunu, maasikaid ja vaarikaid (üleminekuage 3 aastat) saab 2019. ja 2020. a müüa viitega „mahepõllumajandusele üleminekujärgus olev toode“. Mahedana saab müüa 2021. a koristatud saagi.</p> <p>Ka saatelehel/arvel peab olema märgitud nt „mahekaer“ ja EE-ÖKO-01.</p>
-----------------	---

4.10.2 Taimikasvatussaaduste vedu

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artiklid 30 ja 31
Nõue	<p>Mahepõllumajanduslikke tooteid peab transportima asjakohastes pakendites, konteinerites või sõidukites, mis on suletud viisil, et ei ole võimalik pitsarit muutmata või rikkumata asendada sisu teise tootega. Mahetoodete peab olema varustatud etiketiga, andmed võivad olla kantud saatelehele.</p> <p>Pakendeid (nt bigbag), konteinerid või sõidukeid ei ole vaja sulgeda, kui:</p> <ul style="list-style-type: none"> - transport toimub kahe maheettevõtte vahel; - toodetele on lisatud dokument, mis sisaldab eelpool olevat teavet; - transporditoiminguid käsitlevad dokumendid on olemas raamatupidamisdokumentide juures. <p>Sõidukeid ja/või konteinerid, millega on transporditud mittemahetooteid, kasutatakse mahetoodete transportimiseks tingimusel, et enne mahepõllumajandustoodete transportimist on kasutatud asjakohaseid puhastusmeetmeid, mille tõhusus on kontrollitud.</p>
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm). Teenuse kasutamise puhul kontrollitakse, kas puhastustoimingud on kirjalikult fikseeritud. Võimalusel visuaalne kontroll (kontrolli hetkel on toimumas mahesaaduste vedu).
Selgitus	<p>Sõidukite all mõeldakse siin sõidukeid, millega kaupa transporditakse lahtiselt (nt viljavedu).</p> <p>Nt köögiviljakotid on suletud kleepribaga, mida pole võimalik mitu korda lahti ja kinni kleepida, samuti on nt pappkastid pealt kinni kleepribaga.</p> <p>Kui viiakse nt õunu mahetootja juurest mahetöötaja juurde, siis võib seda teha pealt lahtistes kastides.</p> <p>Puhastusmeetmed võivad olla nt tolmuimejaga puhastamine või veega pesemine. Tõhusust kontrollitakse visuaalselt – tootja peab olema veendunud, et sõidukis/konteineris ei ole tavatoodangu jääke!</p>

5. Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse nõuded

- 5.1 Tava- ja maheloomakasvatuse eristatavus
- 5.2 Loomakasvatustingimused, loomapidamishooned, vabaõhualad ja karjamaad
- 5.3 Loomade märgistamine, nende liikumise arvestus ja toomine ettevõttesse
- 5.4 Söödad ja söötmine
- 5.5 Haiguste ennetamine ja ravi
- 5.6 Veterinaarsed toimingud ja loomakasvatuse võtted
- 5.7 Loomade transport
- 5.8 Märgistamine

Nõuded loomagruppide kaupa:

- veised, sh pühvlid ja piisonid: 5.1, 5.2.1–5.2.6, 5.2.9, 5.3.1–5.3.5, 5.4.1, 5.4.2, 5.4.9–5.4.13, 5.5–5.8
- hobuslased: 5.1, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.4–5.2.6, 5.3.1–5.3.5, 5.4.1–5.4.2, 5.4.9–5.4.13, 5.5–5.8
- lambad ja kitsed: 5.1, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.4, 5.2.5, 5.2.7, 5.3.1–5.3.5, 5.4.1, 5.4.3, 5.4.9–5.4.13, 5.5–5.8
- sead: 5.1, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.4, 5.2.8, 5.2.10, 5.3.1–5.3.5, 5.4.4, 5.4.5, 5.4.7–5.4.13, 5.5–5.8
- küülikud: 5.1, 5.2.1, 5.2.2, 5.2.4, 5.2.13, 5.3.2–5.3.5, 5.4.1, 5.4.9–5.4.13, 5.5–5.8
- kodulinnud (muna- ja lihatootmiseks kasutatavad linnud, sh vutid): 5.1, 5.2.2, 5.2.11, 5.3.1, 5.3.2, 5.3.6, 5.3.7, 5.4.6–5.4.13, 5.5–5.8

5.1 Tava- ja maheloomakasvatuse eristatavus

5.1.1 Loomade eristatavus

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 11; (EÜ) 889/2008 Artikkel 17 lõige 1, Artikkel 40 lõige 2
Nõue	Ettevõttes võib pidada loomi mahepõllumajanduslikult ja mittemahepõllumajanduslikult tingimusel, et need loomad on eri liigist. Erandina võib PMA nõusolekul teadusliku uurimise eesmärgil pidada samasse liiki kuuluvaid loomi nii mahe- kui ka mittemahepõllumajanduslikult.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, kas kõiki samasse liiki kuuluvaid loomi peetakse mahepõllumajanduslikult. Kontrollitakse, kas nõusolek on küsitud.
Selgitus	Kui ettevõttes peetakse piimatõugu veiseid ja lihatõugu veiseid, siis peab neid kõiki pidama mahepõllumajanduslikult.

5.1.2 Loomakasvatushoonete ja -rajatiste eristatavus

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 11; (EÜ) 889/2008 Artikkel 17 lõige 1
Nõue	Ettevõtte mittemahepõllumajanduslikke loomi peab kasvatama üksustes, mille hooned ja maatükid on kindlalt eraldatud üksustest, kus toimub mahepõllumajanduslik tootmine.
Mida kontrollitakse?	Loomakasvatushoonete ja rajatiste, sh esmatöötlemiseks ja ladustamiseks kasutatavate hoonete ja rajatiste visuaalne kontroll.
Selgitus	Kui ühes ja samas loomakasvatushoones peetakse nii mahe- kui ka tavaloomi, tagatakse hoones kindel eristatavus vaheseinaga, sööda- ja sõnnikukäigud peavad olema eraldi kasutusega. Silohoidlad, heinaküünid ning muud hooned ja rajatised peavad olema eraldi kasutusega või peavad nendesse ladustatud tooted olema ajas või ruumis selgelt eristatud. Mahe- ja tavaloomade sõnnikut võib koos hoida, kui tavaloomakasvatuse puhul pole tegu tööstusliku tootmisega.

5.1.3 Söötade eristatavus

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 35 lõige 1 ja 4
Nõue	Mahepõllumajanduslikult peetavate loomade söödad peavad olema ajas või ruumis eristatavad ettevõtte osast, kus ei tegelda mahepõllumajandusliku tootmisega. Enne mahesööda ladustamist kohas, kus enne on ladustatud mittemahetoodangut, kasutatakse kohaseid tõhusaid puhastusmeetmeid. Puhastustoiming peab olema kirjalikult fikseeritud.
Mida kontrollitakse?	Söötade ladustamise visuaalne kontroll. Kontrollitakse, kas puhastustoimingud on kirjalikult fikseeritud.
Selgitus	Kui ettevõttes peetakse näiteks mahelambaid ja tavapiimakarja ning seal ladustatakse maheteravilja ja tavateravilja, siis vilja ladustamisel ühes hoones peavad viljapartiid olema segunemise vältimiseks üksteisest piisavas kauguses koos kirjaliku viitega, millise viljaga on tegemist: nt on paigutatud sildid „mahevili“ ja „tavavili“. Puhastustoimingute fikseerimise vormi võib ise valida, nt laudapäevik.

5.1.4 Karjamaade eristatavus

Nõude alus	MtM § 12
Nõue	Karjamaad peavad olema tarastatud või piiritletud nii, et loom ei pääseks mittemahemaale.
Mida kontrollitakse?	Karjamaade visuaalne kontroll.
Selgitus	Karjamaad peavad olema piiritletud tara või elektrikarjusega.

5.2 Loomakasvatustingimused, loomapidamishooned, vabaõhualad ja karjamaad

5.2.1 Üldised nõuded loomade pidamistingimuste kohta loomapidamishoonetes – veised, hobuslased, lambad, kitsed, sead

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 10, Artikkel 11 lõige 1 ja 2, Artikkel 74 lõige 1 punkt a, I ja III lisa
Nõue	<ul style="list-style-type: none"> - Hoone soojustus, küte ja ventilatsioon peavad tagama, et õhuringlus, tolmisisaldus, temperatuur, suhteline õhuniiskus ja gaasisaldus püsib tasemel, mis ei kahjusta loomade tervist. - Hoones peab olema piisav loomulik õhuvahetus ning piisavalt päevavalgust. - Hoonete loomkoormus peab kindlustama loomade mugavuse, üldise heaolu ja liigiomaste vajaduste rahuldamise, mis eelkõige sõltuvad loomaliigist ja -tõust ning loomade vanusest. Arvestada tuleb ka loomade käitumistavasid, mis sõltuvad eelkõige loomarühma suuruselt ning loomade soost. Optimaalse loomkoormusega taotletakse loomade üldist heaolu, jättes neile piisavalt ruumi vabalt seista, kergesti lamama heita, end ümber pöörata, puhastada, võtta kõiki loomupäraseid asendeid ja teha kõiki loomulikke liigutusi. - Lauda põrand peab olema sile, kuid mitte libe. Vähemalt 50% pindalast peab olema jäik, st mitte rest- ega võrkpõrand. - Laudas peab olema mugav, pehme ja kuiv lebamis- või puhkekoht, mis on piisava suuruse ja jäiga konstruktsiooniga, mitte võrkpõrandaga. Puhkepaigas peab olema avar ja kuiv, allapanuga lebamiskoht. - Allapanu peab koosnema põhust või muust sobivast looduslikust materjalist. Allapanu võib parendada või rikastada I lisas loetletud mineraalainetega. - Loomade pidamine laudas ei ole kohustuslik, kui ilmastikutingimused võimaldavad loomi väljas pidada. - Ettevõttes peab olema loomapidamishoonete projekt või joonis, kus on näidatud loomade paiknemine loomaliikide kaupa koos pindalaga.
Mida kontrollitakse?	Loomapidamishoonete olukorra visuaalne kontroll. Vajadusel tehakse mõõtmised. Kontrollitakse, kas allapanu on pärit oma ettevõttest või on sisseostetud. Kui hooneid ei ole, kontrollitakse loomade heaolu: kas on olemas varjumisvõimalused.

Selgitus	Allapanuna on lubatud kasutada tavapõllumajanduslikust ettevõttest pärit põhku, samuti on lubatud kasutada turvast. Kui kasutatakse kummimatte ja nende seisukord on hea, siis pole tarvidust allapanu järele. Ka Eestis võib loomi aasta ringi väljas pidada. Loomakaitseaduse paragrahv 3 lõige 2 punkt 3 sätestab: loomapidaja peab loomale võimaldama vastavalt looma liigile ja eale sobiva mikrokliima ja ruumi või ehitise, mis rahuldab liigile iseloomulikke liikumisvajadust. St, et loomad vajavad kindlasti varjualust või hoonet, et olla kaitstud halbade ilmastikutingimuste eest.
-----------------	---

5.2.2 Loomade pidamine gruppides

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 10 lõige 3
Nõue	Mahepõllumajanduslikult peetavate loomade pidamisel gruppides peab nende moodustamisel arvestama loomade vanust ning liigile ja soole omaseid käitumuslike iseärasusi.
Mida kontrollitakse?	Loomagruppides olevate loomade visuaalne kontroll.
Selgitus	Nt üle 8 kuu vanuste pullide grupis ei tohi olla emasloomi.

5.2.3 Veiste lõaspidamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 39; MtM § 8 lõige 2
Nõue	Mahepõllumajanduslikult peetavaid loomi on keelatud loomakasvatushoones lõas pidada. Looma võib lühiajaliselt pidada lõas üksnes tema turvalisuse ja heaolu eesmärgil. Erandina võib loomi pidada lõas väikeettevõttes (kuni 50 veist, v.a noorloomad), kus neid pole võimalik hoida nende käitumuslike vajadustega sobivates rühmades. Vajalik on PMA nõusolek . Tingimuseks on, et loomad pääsevad karjatamisperioodil karjamaale ning muul ajal vähemalt kaks korda nädalas vabaõhualadele. Vabaõhualadele pääsemise ajad peavad olema kirjalikult fikseeritud.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, kas nõusolek on küsitud. Vaadatakse, kas loomad pääsevad karjamaale või vabaõhualale ja kas vabaõhualal on piisavalt ruumi looma kohta. Kontrollitakse, kas vabaõhualadele pääsemise ajad on kirjalikult fikseeritud.
Selgitus	Veistele peab igal juhul vähemalt kaks korda nädalas (ka talveperioodil) võimaldama pääsu vabaõhualale. Nõusoleku taotluses peab olema põhjalik põhjendus, miks soovitakse veiseid lõas pidada. Vabaõhualade pind looma kohta vt punkt 2.7

5.2.4 Loomade pääs karjamaale ja vabaõhualale ehk jalutuslale – veised, hobuslased, lambad, kitsed, sead

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 14 lõige 1-4; MtM § 12
Nõue	Loomad peavad pääsema karjamaale või vabaõhualadele (jalutuslale). Taimtoidulised peavad pääsema karjamaale rohtu sööma alati, kui tingimused seda võimaldavad. Üle aasta vanused pullid peavad pääsema kas karjamaale või vabaõhualale. Juhul kui taimtoidulised loomad pääsevad karjamaale karjatamisajal ning kui talvine laudasüsteem võimaldab loomadele piisavalt liikumisvabadust, ei pea loomi laskma talvekuudel vabaõhualadele. Vabaõhualad võivad olla osaliselt kaetud. Vabaõhualad peavad olema tarastatud või piiritletud nii, et loom ei pääseks mittemahemaale.
Mida kontrollitakse?	Loomakasvatushoonetes olevate pidamissüsteemide ja vabaõhualade visuaalne kontroll. Vaadatakse vabaõhuala olukorda ja hinnatakse, kas loomad on pääsenud vabaõhualadele. Vajadusel tehakse mõõtmised.

Selgitus	<p>Vabaõhuala ehk jalutusala all mõeldakse välisala ehk laudast väljas olevat ala, mis võib olla nii loodusliku taimestiku kui ka tehispinnasega. Osa vabaõhualast võib olla katuse all. Võimalik on ka lahtiste külgedega varjualune.</p> <p>Tingimused, mis on seotud loomade laskmisega vabaõhualadele, on looma tervislik seisund, ilmastik ja maa seisund.</p> <p>Loomi ei pea talveperioodil välja laskma, kui loomapidamishoones on piisavalt ruumi. See tähendab, et seal on looma kohta hoones ettenähtud pind + vabaõhuala pind. Nt lüpsilehmadel peaks sellisel juhul olema vabapidamisega laudas vähemalt 10,5 m² (6 m² + 4,5 m²) pinda looma kohta. Pindala hulka ei arvestata söödakäiku, söödaküna ega söime.</p>
-----------------	---

5.2.5 Rändkarjatamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 17 lõige 4, lisad I ja II, Artikkel 76 punkt d; MtM § 8 lõige 1
Nõue	<p>Mahelooma on lubatud rändkarjatada pool-looduslikul alal looduskaitseaduse tähenduses, laiul, väikesaarel ja muul sellesarnasel alal, kus viimase kolme aasta jooksul ei ole kasutatud (EÜ) nr 889/2008 lisades I ja II nimetatud aineid. Nimetatud alal karjatamise ajal kasutatud sööt loetakse mahesöödaks.</p> <p>Rändkarjatuse ajal võivad loomad, kui neid aetakse ühelt karjatamisalalt teisele, toituda mittemahe-maadel. Toitumine mittemahesöödast (kasvavad heintaimed, mida loomad söövad) ei tohi kõnealusel ajavahemikul ületada 10% kogu aasta söödaratsioonist. Kõnealusel kogus arvutatakse põllumajandusest pärinevas söödas sisalduva kuivaine osakaaluna.</p> <p>Rändkarjatamise ajad peavad olema registreeritud ja see info ettevõttes kättesaadav. Kui loomad viiakse rändkarjatavatele aladele, tuleb sellest PMA-d teavitada.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Rändkarjatavate alade visuaalne kontroll. Pisteliselt kontrollitakse seal karjatavate loomade kõrva-numbreid ja võrreldakse ettevõttes olevate loomade numbritega.</p> <p>Kontrollitakse, kas PMA-d on teavitatud ja kas on registreeritud loomade rändkarjatamise ajad.</p>
Selgitus	<p>Rändkarjatamisena käsitletakse pool-looduslikel kooslustel ja muudel sellesarnastel aladel (laiud, teatud pargialad jms) karjatamist, kui need alad pole mahepõllumajanduse registris.</p> <p>Et sellistel aladel pestitsiide ja väetisi ei ole kasutatud, siis käsitletakse rändkarjatamisel saadud sööta mahesöödana ja selle üle eraldi arvestust ei pea pidama.</p>

5.2.6 Miinimumpindalad veiste ja hobuslaste pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 III lisa		
Nõue	Minimaalne eluskaal	Sisepindala looma kohta	Vabaõhuala pindala (jalutusala e välisala) looma kohta
Aretus- ja nuumveised;	kuni 100 kg	1,5 m ²	1,1 m ²
hobuslased	kuni 200 kg	2,5 m ²	1,9 m ²
(sh vasikad ja varsad)	kuni 350 kg	4,0 m ²	3 m ²
Lüpsilehmad	üle 350 kg	5 m ² ning minimaalselt 1 m ² 100 kg kohta	3,7 m ² ning minimaalselt 0,75 m ² 100 kg kohta
Sugupullid		6 m ²	4,5 m ²
		10 m ²	30 m ²
Mida kontrollitakse?	Arvutatakse loomkoormus loomade arvu ja loomapidamishoone projektist või jooniselt saadud pinna alusel. Vajadusel tehakse mõõtmised.		
Selgitus	Sisepindala arvestatakse netopindala looma kohta, selle hulka ei arvestata söödakäiku, söödaküna ega söime.		

5.2.7 Miinimumpindalad lammaste ja kitsede pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 III lisa		
Nõue		Sisepindala looma kohta	Vabaõhuala pindala (jalutusala e välisala) looma kohta
	Lambad ja kitsed	1,5 m ²	2,5 m ²
	Lamba- ja kitsetalled	0,35 m ²	0,5 m ²
Mida kontrollitakse?	Arvutatakse loomkoormus loomade arvu ja loomapidamishoone projektist või jooniselt saadud pinna alusel. Vajadusel tehakse mõõtmised.		
Selgitus	Sisepindala arvestatakse netopindala looma kohta, selle hulka ei arvestata söödakäiku, söödaküna ega sõime.		

5.2.8 Miinimumpindalad sigade pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 III lisa			
Nõue	Minimaalne eluskaal	Sisepindala looma kohta	Vabaõhuala pindala (jalutusala e välisala) looma kohta	
	Poegivad emised põrsastega kuni 40 päeva jooksul	7,5 m ² emise kohta	2,5 m ²	
	Aretussead – emised	2,5 m ² emise kohta	1,9 m ²	
	Aretussead – kuldid	6 m ² kuldi kohta Kui sulge kasutatakse paaritamiseks: 10 m ² kuldi kohta	8,0 m ²	
	Numsead	kuni 50 kg	0,8 m ²	0,6 m ²
		kuni 85 kg	1,1 m ²	0,8 m ²
		kuni 110 kg	1,3 m ²	1,0 m ²
		üle 110 kg	1,5 m ²	1,2 m ²
	Põrsad	üle 40 päeva vanad ja kuni 30 kg	0,6 m ²	0,4 m ²
Mida kontrollitakse?	Arvutatakse loomkoormus loomade arvu ja loomapidamishoone projektist või jooniselt saadud pinna alusel. Vajadusel tehakse mõõtmised. Kontrollitakse põrsaste pidamistingimusi.			
Selgitus	Sisepindala arvestatakse netopindala looma kohta, selle hulka ei arvestata söödakäiku, söödaküna ega sõime.			

5.2.9 Tingimused vasikate pidamiseks

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 11 lõige 3
Nõue	Vasikaks loetakse alla 6 kuu vanust veist. Vasikaid ei tohi pidada lõas. Üle ühe nädala vanuste vasikate pidamine eraldi latrites on keelatud. Vähemalt 8 tundi ööpäevas peab vasikatele võimaldama loomulikku või kunstlikku valgust.
Mida kontrollitakse?	Võrreldakse loomade sünniaegu ja pidamist latrites või gruppides. Kontrollitakse ka vastavust üldistele vasikate pidamise nõuetele, mis kehtivad nii tava- kui ka mahetootmises.
Selgitus	Vasika üksiksulu laius peab olema vähemalt võrdne vasika turjakõrgusega ja pikkus vähemalt võrdne 1,1 kordse vasika pikkusega mõõdetuna nina tipust sabajuureni.

5.2.10 Tingimused sigade pidamiseks

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 11 lõige 4 - 6
Nõue	Emiseid peab pidama rühmades, v.a tiinuse lõppjärgus ja imetamise ajal. Põrsaid ei tohi pidada ülestikku asetatud sulgudes ega pörsapuurides. Jalutuskohtades peavad sead saama püherdada ja tuhnida. Tuhnimiseks võib kasutada mitmesu- guseid substraate. Vähemalt 8 tundi ööpäevas peab võimaldama loomulikku või kunstlikku valgust.
Mida kontrollitakse?	Emiste rühmades pidamise visuaalne kontroll. Kontrollitakse ka vastavust üldistele seakasvatuse nõuetele, mis kehtivad nii tava- kui ka mahetootmises.
Selgitus	Substraatidena võib kasutada turvast, mulda, liiva.

5.2.11 Tingimused kodulindude pidamiseks loomakasvatushoones ja jalutuslalal

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 12, Artikkel 14 lõige 5-7, III lisa; MtM § 14
Nõue	Kodulinde ei tohi pidada puurides. Veelinnud peavad pääsema ojasse, tiiki, järve või basseini, kui ilmastiku- ja hügieenitingimused seda lubavad, et looma liigiomased vajadused ja heaolunõuded oleksid rahuldatud. Lindudel peab olema kerge juurdepääs vabaõhualale, kuhu nad pääsevad vähemalt kolmandikul oma elueast. Vabaõhualad peavad olema põhiliselt taimestikuga kaetud, kaitserajatistega varustatud ning võimaldama lindudel kergesti pääseda piisava hulga joogi- ja söödakünade juurde. Kui kodulinde hoitakse ELi või Eesti õigusaktide alusel kehtestatud piirangute või kohustuste tõttu siseruumides, peab neil olema alaline juurdepääs piisavas koguses koresöödale ja sobivale materja- lile, et rahuldada nende käitumuslikke vajadusi.

Nõuded hoonetele:

- vähemalt kolmandik põrandapinnast peab olema jäik, st mitte rest- või võrkpõrand, ning kaetud põhust, puulaastudest, liivast või turbast allapanuga;
- lindudel peavad olema õrred, mille pikkus on 18 cm munakana kohta ja 20 cm pärilkana kohta;
- lindudel peavad olema sisse- ja väljapääsuluugid, mille üldpikkus peab olema vähemalt 4 m linnukasvatushoone iga 100 m² kohta;
- pesa kohta võib olla kuni 7 munakana või ühispesa korral pinda vähemalt 120 cm² linna kohta;
- vähemalt 8 tundi ööpäevast peab lindudele võimaldama valgustamata perioodi;
- ühes linnukasvatushoones või vaheseinaga eraldatud hooneosas tohib olla kuni
  - 4800 tibu,
  - 3000 munakana,
  - 5200 pärilkana,
  - 4000 emast muskusparti või pekingi parti,
  - 3200 isast muskusparti või pekingi parti või teisi parte,
  - 2500 kohikukke, hane või kalkunit;
  - 6800 vutti, pindala selle arvu puhul vähemalt 400 m²;
- lihatootmiseks ettenähtud linnukasvatushoonete üldpindala ei tohi ühe tootmisüksuse puhul olla üle 1600 m².

Minimaalne tapavanus:

- kana 81 päeva,
- kohikukk 150 päeva,
- pekingi part 49 päeva,
- emane muskuspart 70 päeva,
- isane muskuspart 84 päeva,
- sinikaelpart 92 päeva,
- pärilkana 94 päeva,
- isane kalkun või hani 140 päeva,
- emane kalkun 100 päeva,
- vutt 35 päeva.

Mida kontrollitakse?	<p>Pidamistingimuste visuaalne kontroll, vajadusel loomapidamishoonete projekti või mõõtkavas tehtud joonise alusel. Vajadusel tehakse mõõtmised.</p> <p>Vabaõhuala taimkatte seisundi visuaalne kontroll.</p> <p>Tibude ja noorkanade puhul hinnatakse nende üldist heaolu.</p> <p>Tapavanust kontrollitakse raamatupidamisdokumentide alusel (saatelehed arved).</p>
Selgitus	<p>Vabaõhualadele lastakse linde ainult sobivate ilmastikutingimuste korral. Talvel linde vabaõhualadele ei lasta, kuid nende käitumuslikud vajadused peavad saama rahuldatud (nt siblimisvõimalus, kast liiva või tuhaga, kus kanad saavad ennast puhastada).</p> <p>Kui nt linnugripi tõttu ei lubata linde välja lasta ka muul ajal, tuleb neile tagada käitumuslike vajaduste rahuldamine.</p> <p>Vabaõhuala peab olema tarastatud, selle ala sees peab vähemalt osa olema taimestikuga kaetud.</p> <p>Praegu tibude ja noorkanade tootmisele üksikasjalikke nõudeid ei ole, seetõttu hinnatakse nende puhul nende üldist heaolu.</p> <p>Noorkana – munakanaks, aretuskanaks või lihatootmiseks kasvatatav kana, kes ei ole veel jõudnud munemisikka.</p> <p>Kanatibu – alla 30 päeva vanune noorkana.</p>

5.2.12 Miinimumpindalad kodulindude pidamiseks loomakasvatushoones ja vabaõhualal

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 III lisa		
Nõue		Sisepindala – lindude kasutuses olev netopindala, lindude arv m² kohta	Välisala pindala – linnu kohta kasutatav pindala korraga ala kasutavas rühmas
	Munakanad	6 lindu	4 m ²
	Broiler, pärlkana		4 m ²
	Nuumlinnud	10 lindu, seejuures	4,5 m ²
	Part	eluskaaluga kuni	10 m ²
	püsihoones	Kalkun	21 kg/m ²
	Hani		15 m ²
	Nuumlinnud teiseldatavas hoones pörandapinnaga kuni 150 m ²	16 lindu, seejuures eluskaaluga kuni 30 kg/m ²	2,5 m ²
			Kõigi liikide puhul ei ületata piirmäära 170 kg N/ha aastas
Mida kontrollitakse?	Pindala arvestamise aluseks võetakse loomapidamishoonete projektis või mõõtkavas tehtud joonisel märgitud mõõdud. Vajadusel tehakse mõõtmised.		

5.2.13 Küülikute pidamise nõuded

Nõude alus	(EÜ) nr 834/2007 Artikkel 8–11, Artikkel 14, Artikkel 17; MtM § 13
Nõue	<p>Küülikuid ei tohi pidada puurides.</p> <p>Küülikutele peab võimaldama pideva juurdepääsu vabaõhualale, eelistatult rohumaale, kui ilmastikutingimused ning maapinna seisukord seda lubavad. Emasküülikuid võib hoida eraldatult 15 päeva enne poegimist ja pärast poegimist koos poegadega kuni võõrutamiseni.</p>
Mida kontrollitakse?	Küülikute pidamistingimuste visuaalne kontroll.
Selgitus	<p>Eestis ei ole küülikute pidamiseks kehtestatud riigisiseseid nõudeid. Karjatamisperioodil võib karjamaal kasutada nn liikuvaid puure või aedikut, mida saab edasi tõsta.</p> <p>Talvel ja halbade ilmastikutingimuste korral ei pea küülikuid vabaõhualadele laskma.</p> <p>Taimtoiduliste loomade nõuded kehtivad ka küülikute puhul, vt loend ptk 5 alguses.</p>

5.3 Loomade märgistamine, nende liikumise arvestus ja toomine ettevõttesse

5.3.1 Loomade märgistamine – veised, hobuslased, lambad, kitsed, sead

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 75; Määrus nr 128
Nõue	<p>Loomad märgistatakse püsivalt, igale liigile kohandatud meetodil, mis näeb ette suurte imetajate märgistamist ükshaaval ning kodulindude ja väikeimetajate märgistamist ükshaaval või partiide kaupa.</p> <p>Märgistamisele kuuluvad: veised, hobuslased, lambad, kitsed, sead.</p> <p>Veised peavad olema märgistatud 20 päeva jooksul arvates looma sündimise päevast või enne nimetatud tähtaja möödumist looma ühest karjast teise või tapamajja viimise korral. Veise kõrvamärk on plastikust ja kollast värvi.</p> <p>Hobuslased peavad olema märgistatud 6 kuu jooksul arvates looma sündimise päevast või enne hobuslase väljaviimist ettevõttest, kus hobuslane sündis, kui selliseks veoks peab hobuslane olema identifitseeritud.</p> <p>Lambad ja kitsed peavad olema märgistatud 6 kuu jooksul arvates looma sündimise päevast või enne nimetatud tähtaja möödumist looma ühest karjast teise või tapamajja viimise korral. Lamba kõrvamärk on plastikust ja kollast värvi. Kitse kõrvamärk on plastikust ja punast värvi.</p> <p>Siga märgistatakse loomakasvatushoonest või -rajatisest või loomade pidamiseks piiritletud alalt, kus siga sündis, välja liikumise korral. Siga märgistatakse karjana või individuaalselt kõrvamärgi või tätoveeringuga.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse pisteliselt loomade kõrvamärke ja võrreldakse PRIA loomade registrisse kantud loomade andmetega ja ettevõttes olevate loomade liikumise arvestusega.
Selgitus	<p>Kui lamba, kitse või veise märgistamiseks kasutatakse ka elektroonilist kõrvamärki, kinnitatakse see looma vasakusse kõrva.</p> <p>Kui siga märgistatakse kõrvmärgiga, siis kinnitatakse see sea vasakusse kõrva.</p> <p>Varsad märgistatakse naha alla paigaldatava elektroonilise identifitseerimisvahendiga (transponder ehk mikrokiip).</p>

5.3.2 Loomade liikumise arvestus

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artiklid 66, Artikkel 76; MtM § 2 ja 9
Nõue	<p>Andmed elusloomade kohta peavad olema ettevõttes PMAle kättesaadavad ja sisaldama andmeid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ettevõttes sündinud loomade kohta (sünniaeg); - ettevõttesse toodud loomade kohta: päritolu ja saabumise kuupäev, üleminekuaeg, eristusmärk ja veterinaarandmed; - ettevõttest välja viidavate loomade kohta: vanus, loomade arv, tapmise korral kaal, eristusmärk ja sihtkoht; - loomade kao kohta koos põhjendustega. <p>Ettevõttes, kus tegeletakse mahe- ja mittemahepõllumajandusliku loomakasvatusega, peetakse nende kohta eraldi arvestust.</p> <p>Loomade liikumise andmed peavad olema registreeritud 3 päeva jooksul.</p> <p>Arvestust peab pidama paberandjal või elektroonselt.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Kontrollitakse ettevõttesse toodud loomade saatedokumente ja ettevõtte müüdüd loomade saatedokumente, samuti dokumente hukkumiste kohta.</p> <p>Tunnustatava ettevõtte kontrollimisel tehakse loomade liikumise kohta arvestus taotluse esitamise päevast alates.</p> <p>Tunnustatud ettevõttes kontrollitakse loomade liikumist viimasest kontrollimise päevast arvates.</p>
Selgitus	Loomade liikumise arvestusel võib kasutada PMA soovituslikku vormi või enda vormi.

5.3.3 Mittemahepõllumajanduslike veiste, hobuslaste, sigade, lammaste ja kitsede toomine ettevõttesse

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 9 lõige 1 ja lõige 3
Nõue	<p>Kui maheloomi pole piisaval arvul saada, võib ettevõttesse tuua tõuaretuse eesmärgil karja uuendamiseks mittemahepõllumajanduslikult peetavaid esmapoegimata emasloomi kuni 10% ettevõttes mahepõllumajanduslikult peetavate täiskasvanud hobuslaste või veiste arvust aastas ja kuni 20% ettevõttes mahepõllumajanduslikult peetavate täiskasvanud sigade, lammaste või kitsede arvust aastas.</p> <p>Ettevõttesse, kus peetakse kuni 10 hobust või veist, või kuni 5 siga, lammast või kitse, võib tuua tõuaretuse eesmärgil karja uuendamiseks ühe vastavat liiki mittemahepõllumajanduslikult peetava esmapoegimata emaslooma. Ohustatud loomatõugude puhul ei pea need olema ainult esmapoegimata loomad.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Võrreldakse ettevõttes olnud loomade arvu ja ettevõttesse toodud vastavat liiki tavaloomade arvu suhet.</p> <p>Kontrollitakse saatedokumentidest loomade sünniaegu, võrreldakse kõrvanumbreid loomadel ja saatedokumentidel ning PRIA loomade registri andmeid.</p>
Selgitus	<p>Näide: Ettevõttes peetakse mahepõllumajanduslikult 300 lammast, nendest 130 põhikarjautte, 5 põhikarjajäära ja 165 talle. Ettevõttesse võib tuua tavaetevõttest karja uuendamiseks 27 esmapoegimata emaslooma. Arvutuskäik: 130 põhikarja utte + 5 põhikarjajäära = 135 täiskasvanud looma ning sellest võetakse 20% ehk 27 esmapoegimata emaslooma.</p> <p>Täiskasvanud loomade vanuse alampiirid: veised 8 kuud, lambad/kitsed 6 kuud, hobused 2 aastat, sead 5 kuud.</p> <p>Tavaloomade sissetoomisel rakendub neile üleminekuage, mille lõppemiseni tuleb nende toodang hoida maheloomade toodangust eraldi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hobused ja liha tootmiseks kasutatavad veised – 12 kuud, - lambad, kitsed, sead, piima tootmiseks kasutatavad veised – 6 kuud.

5.3.4 Mittemahepõllumajanduslike veiste, hobuste, sigade, lammaste ja kitsede toomine ettevõttesse suuremal arvul

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 9 lõige 4, Artikkel 47 punkt a
Nõue	<p>Kui maheloomi pole piisaval arvul saada, võib ettevõttesse tuua ettevõtte olulise laiendamise, ohustatud loomatõugude, teist tõugu loomade kasvatamise või uue loomakasvatusharu kavandamise korral mittemahepõllumajanduslikult peetavaid esmapoegimata emasloomi kuni 40% ettevõttes vastavat liiki mahepõllumajanduslikult peetavate täiskasvanud loomade arvust. Ohustatud loomatõugude puhul ei pea need olema ainult esmapoegimata loomad. Vajalik on PMA nõusolek.</p> <p>PMA võib anda nõusoleku haigustest või katastroofist tuleneva loomade suure suremuse korral loomakarja uuendamiseks või taastamiseks mittemahepõllumajanduslike loomade abil, kui mahepõllumajanduslikult kasvatatud loomi ei ole saada ja tingimusel, et mittemahepõllumajanduslike loomade suhtes kohaldatakse vastavat üleminekuage.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Kontrollitakse, kas on küsitud nõusolek. Võrreldakse nõusoleku saamise ajal ettevõttes olnud vastavat liiki mahedalt peetavate loomade arvu ja ettevõttesse toodud tavaloomade arvu.</p> <p>Kontrollitakse saatedokumentidest loomade sünniaegu, võrreldakse kõrvanumbreid loomadel ja saatedokumentidel ning PRIA loomade registri andmeid.</p>
Selgitus	<ul style="list-style-type: none"> - Loomakasvatusettevõtte oluliseks laiendamiseks loetakse maade suurenemist ettevõttes või uue loomakasvatushoone ehitamist. - Uue loomakasvatusharu kujundamiseks loetakse juhtu, kus näiteks piimakarjale lisaks soovitakse kasvatada lihaveiseid. - Ohustatud tõud on eesti maatõugu veis, eesti hobune, tori hobune ja eesti raskeveohobune. <p>Näide: Ettevõttes peetakse piimalehmi. Lisaks piimakarjale soovitakse hakata kasvatama lihaveiseid. Nõusoleku küsimise päeval on ettevõttes 90 täiskasvanud piimalehma, seega on võimalik ettevõttesse tuua maksimaalselt 36 esmapoegimata emaslooma.</p> <p>Tavaloomade sissetoomisel rakendub neile üleminekuage, mille lõppemiseni tuleb nende toodang hoida maheloomade toodangust eraldi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hobused ja liha tootmiseks kasutatavad veised – 12 kuud, - lambad, kitsed, sead, piima tootmiseks kasutatavad veised – 6 kuud.

5.3.5 Mittemahepõllumajanduslike täiskasvanud isasloomade toomine ettevõttesse – veised, hobuslased, lambad, kitsed, sead

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 9 lõige 3
Nõue	Kui maheloomi pole saada, võib tõuaretuse eesmärgil ettevõttesse tuua mittemahepõllumajanduslikult peetavaid täiskasvanud isasloomi.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, kas ettevõttesse toodud loomi peetakse mahepõllumajandusliku loomakasvatuse nõuete kohaselt.
Selgitus	Tuua võib ainult suguküpsed isasloomi, keda kasutatakse paarituseesmärgil. Suguküpsiks vanuseks loetakse veiste puhul 8 kuud, lammastel/kitsedel 6 kuud, hobustel 2 aastat, sigadel 5 kuud. Keelatud on neid loomi "rentida" tavaettevõttele sest söötmise nõuete täitmine ei ole tagatud.

5.3.6 Mittemahepõllumajanduslike kodulindude toomine ettevõttesse

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 42 punkt a, Artikkel 47 punkt a
Nõue	Kui mahepõllumajanduslikult kasvatatud kodulinde ei ole piisaval arvul saada, võib karja moodustamisel, uuendamisel või taastamisel mahelinnukasvatatusüksusesse tuua mittemahepõllumajanduslikult kasvatatud linde, tingimusel, et tibus on kuni 3 päeva vanused. Vajalik on PMA nõusolek . PMA võib anda nõusoleku haigustest või katastroofist tuleneva lindude suure suremuse korral linnukarja uuendamiseks või taastamiseks mittemahepõllumajanduslike loomade abil, kui mahepõllumajanduslikult kasvatatud loomi ei ole saada ja tingimusel, et mittemahepõllumajanduslike loomade suhtes kohaldatakse vastavat üleminekuaega.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse saatedokumentidest tibude koorumise aegu ja mis ettevõttest tibus pärit on. Kontrollitakse, kas on küsitud nõusolek.
Selgitus	Tuleb silmas pidada, et tavalindude sissetoomisel rakendub neile üleminekuaeg: 10 nädalat liha tootmiseks mõeldud linnud ja 6 nädalat munade tootmiseks mõeldud linnud.

5.3.7 Mittemahepõllumajanduslike munakanade toomine ettevõttesse

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 42 punkt b
Nõue	Kui mahepõllumajanduslikult kasvatatud noorkanu ei ole piisaval arvul saada, võib kuni 31.12.2020. a tuua ettevõttesse kuni 18 nädala vanuseid mittemahepõllumajanduslikult kasvatatud ja munade tootmiseks mõeldud noorkanu, kelle suhtes on täidetud söödale ja veterinaaravile kehtestatud mahetootmise tingimusi. Vajalik on PMA nõusolek .
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse saatedokumentidest, mis ettevõttest noorkanad pärit on. Saatedokumendid peavad sisaldama tõendusmaterjali, et nende noorkanade puhul on täidetud söödale ja veterinaaravile kehtestatud mahetootmise tingimusi. Kontrollitakse, kas on küsitud nõusolek.
Selgitus	Karja võib uuendada tavaettevõttest pärit munade tootmiseks ettenähtud noorkanade toomisega ettevõttesse. Selline tavaettevõtte peab kanade söötmiseks kasutama söödaratsiooni kuivaines vähemalt 95% ulatuses mahe- või üleminekuaja sööta ning veterinaartoimingutele kehtivad mahepõllumajandusliku ettevõtte nõuded. Kanu müünud ettevõtte peab dokumentidega tõendama, et vastab eelnimetatud nõuetele. Eestis praegu teadaolevalt selliseid ettevõtteid pole. Tuleb ka silmas pidada, et munade tootmiseks mõeldud tavanookanade sissetoomisel rakendub neile üleminekuaeg 6 nädalat.

5.4 Söödad ja söötmine

5.4.1 Taimtoiduliste loomade söötmine – veised, hobuslased, lambad, kitsed

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 14 lõige d ii); (EÜ) 889/2008 Artikkel 19 lõige 1, Artikkel 20 lõige 2, Artikkel 21, Artikkel 47 punkt c
Nõue	<p>Taimtoidulisi loomi söödetakse 100% mahepõllumajanduslikult toodetud söödaga.</p> <p>Vähemalt 60% söödast peab pärinema samast tootmisüksusest või olema toodetud teiste sama piirkonna maheettevõtetega (välja arvatud rändkarjatamise ajal).</p> <p>Oma ettevõttes mahepõllumajandusliku taimekasvatuse üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt võib moodustada 100% loomade söödaratsiooni kuivainest. Kui üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt on pärit teisest ettevõttest, siis keskmiselt kuni 30% loomade söödaratsiooni kuivainest.</p> <p>Mahepõllumajandusliku taimekasvatuse üleminekuaja esimese aasta oma ettevõtte püsikarjamaadelt ja mitmeaastaste söödataimedega või valgurikaste taimedega maatükkidelt saadud saagist või seal karjatamisest võib pärineda kuni 20% loomade söödaratsiooni kuivainest.</p> <p>Kogu ettevõtte üheaegse ülemineku puhul (looma- ja taimekasvatuse) peab üleminekuaja jooksul loomi söötma põhiliselt oma ettevõtte söödaga (vähemalt 50%).</p> <p>Taimtoidulisi loomi tuleb sööta rohumaadelt saadava söödaga võimalikult suurel määral, vähemalt 60% päevase söödaratsiooni kuivainekogusest peab moodustama koresööt, haljassööt või silo.</p> <p>Piimakarja puhul võib lüpsiperioodi alguses vähendada kõnealust määra 50%ni kolmeks kuuks.</p> <p>PMA võib üksiktootjale anda nõusoleku kasutada mittemahepõllumajanduslikku sööta piiratud ajavahemikus ja konkreetses piirkonnas loomasööda kao või piirangute kehtestamise korral eelkõige erandlike ilmastikutingimuste, nakkushaiguste puhangu, mürgiste ainetega saastumise või tulekahjude tõttu.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Tehakse arvutused ettevõttes kasutatud ja sisseostetud söötade kohta kuivaines.</p> <p>Tehakse arvutused ettevõttes kasutatud rohusöötade kohta kuivaines. Võrreldakse rohusöötade osatähtsust kogu söödaratsioonis. Tunnustatava ettevõtte puhul tehakse arvestused taotluse esitamise päevast kuni kontrollimise päevani. Tunnustatud ettevõtte puhul tehakse arvestused kasutatud sööda kohta viimasest kontrollimisest arvates.</p>
Selgitus	<p>Sama piirkond tähendab Eesti Vabariiki.</p> <p>Kui ettevõttes on samal aastal juurde tulnud rohumaid, mis on esimese aasta üleminekuajal, siis võib 20% ulatuses kasutada sealt pärit karjamaasööta. Samuti võib kasutada proteiinirikaste taimede, nagu raps, rüps, hernes, lupiin vm üleminekuaja esimese aasta põldudelt saadud saaki.</p> <p>Kogu ettevõtte üheaegse ülemineku puhul (looma- ja taimekasvatuse) ei kehti oma sööda puhul nõue, et see peab olema 100% mahe või üleminekuaja teise aasta sööt või kuni 20% ulatuses üleminekuaja esimese aasta sööt, sest ettevõtte oma sööt sel ajal veel nendele nõuetele ei vasta (sööt võib olla varutud enne üleminekuaja algust ning esimese aasta sööda osakaal võib olla suurem). Sisseostetud sööt peab olema mahe või kuni 30% söödaratsiooni ulatuses üleminekuaja teise aasta sööt.</p>

5.4.2 Vasikate ja varssade söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 20 lõige 1
Nõue	Vasikaid ja varssu peab vähemalt 3 kuud söötma naturaalse täispiimaga, eelistades emapiima.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse vasikatele ja varssadele kulunud piimasöötade koguseid. Mahe täispiimaasendajate kasutamisel kontrollitakse koostist ja saatedokumente.
Selgitus	<p>Söötmise all naturaalse täispiimaga mõistetakse otse söömist emalt või ammlehmalts ning ema või muu mahelehma piima või mahe täispiimaasendajast valmistatud piima jootmist (soovitavalt lutiga) ämbrist.</p> <p>Mahe täispiimaasendaja ei tohi sisaldada taimseid rasvu ega muid lisandeid.</p>

5.4.3 Lamba- ja kitsetallede söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 20 lõige 1
Nõue	Lamba- ja kitsetallesid peab vähemalt 45 päeva söötma naturaalse täispiimaga, eelistades emapiima.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse visuaalselt tallede pidamist koos emaga, tallede võõrutamise aegu võrreldakse sünni kuupäevadega. Mahe täispiimaasendajate kasutamisel kontrollitakse koostist ja saatedokumente.
Selgitus	Kasutada võib ka mahe täispiimaasendajat, mis ei tohi sisaldada taimseid rasvu ega muid lisandeid.

5.4.4 Sigade söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 19 lõige 2, Artikkel 20 lõige 3–5, Artikkel 21
Nõue	Sigade päevane söödaratsioon peab sisaldama koresööta, haljassööta või silo. Loomade pidamine tingimustes või söödal, mis võib põhjustada aneemiat, on keelatud. Nuumamine peab olema igas kasvatamise järgus katkestatav. Sundsöötmine on keelatud. Sigade puhul peab vähemalt 20% söödast pärinema samast tootmisüksusest või olema toodetud koostöös teiste mahepõllumajandusettevõtetega samas piirkonnas. Oma ettevõttes mahepõllumajandusliku taimekasvatuse üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt võib moodustada 100% loomade söödaratsiooni kuivainest. Kui üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt on pärit teisest ettevõttest, siis keskmiselt kuni 30% loomade söödaratsiooni kuivainest. Mahepõllumajandusliku taimekasvatuse üleminekuaja esimese aasta oma ettevõtte püsikarjamaadelt ja mitmeaastaste söödataimedega või valgurikaste taimedega maatükkidelt saadud saagist või seal karjatamisest võib pärineda kuni 20% loomade söödaratsiooni kuivainest.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse sigadele antud söötade koguseid söötade arvestuse dokumentide järgi.
Selgitus	Koresööda, haljassööda või silo sisalduse % päevases söödaratsioonis pole määratud, oluline on, et selline sööt oleks igapäevaselt kättesaadav. Sama piirkond tähendab Eesti Vabariiki.

5.4.5 Pörsaste söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 20 lõige 1
Nõue	Pörsaid peab vähemalt 40 päeva söötma naturaalse täispiimaga, eelistades emapiima.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse pörsaste võõrutamise aegu, võrreldes emise kõrvanumbrit ja pesakonna numbrit, poegimise ja pesakonna võõrutuse kuupäevaga. Mahe täispiimaasendajate kasutamisel kontrollitakse koostist ja saatedokumente.
Selgitus	Kasutada võib ka mahe täispiimaasendajat, mis ei tohi sisaldada taimseid rasvu ega muid lisandeid.

5.4.6 Kodulindude söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 19 lõige 2, Artikkel 20 lõige 3, Artikkel 21
Nõue	Kodulindude päevane söödaratsioon peab sisaldama koresööta, haljassööta või silo. Kodulindude puhul peab vähemalt 20% söödast pärinema samast tootmisüksusest või olema toodetud koostöös teiste mahepõllumajandusettevõtetega samas piirkonnas. Oma ettevõttes mahepõllumajandusliku taimekasvatuse üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt võib moodustada 100% loomade söödaratsiooni kuivainest. Kui üleminekuaja teisel aastal toodetud sööt on pärit teisest ettevõttest, siis keskmiselt kuni 30% loomade söödaratsiooni kuivainest. Mahepõllumajandusliku taimekasvatuse üleminekuaja esimese aasta oma ettevõtte püsikarjamaadelt ja mitmeaastaste söödataimedega või valgurikaste taimedega maatükkidelt saadud saagist või seal karjatamisest võib pärineda kuni 20% loomade söödaratsiooni kuivainest.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse kodulindudele kasutatud söötade koguseid söötade arvestuse dokumentide ja raamatupidamisdokumentide (saatelehed, arved jm) alusel.

Selgitus	Koresööda, haljassööda või silo sisalduse % päevases söödaratsioonis pole määratud, oluline on, et selline sööt oleks loomadele igapäevaselt kättesaadav. Sama piirkond tähendab Eesti Vabariiki.
-----------------	--

5.4.7 Mittemahepõllumajandusliku sööda kasutamine sigade ja kodulindude puhul

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 43, Artikkel 22 punktid a), b), c) ja f) ning V lisa
Nõue	Kui mahepõllumajanduslikku proteiinsööta ei ole saada, on sigade ja kodulindude puhul lubatud kasutada mittemahepõllumajanduslikku proteiinsööta kuni 5% kalendriaasta söödast (kehtib kuni 31.12.20). Kõnealused kogused arvutatakse igal aastal põllumajandusest pärinevas söödas sisalduva kuivaine osakaaluna.
Mida kontrollitakse?	Tehakse arvutused ettevõttes kasutatud söötade kohta kuivaines. Võrreldakse mittemahepõllumajandusliku ja mahepõllumajandusliku päritoluga söötade kuivaine osakaalu söödaratsioonis. Tunnustatava ettevõtte puhul tehakse arvestused taotluse esitamise päevast kuni kontrollimise päevani. Tunnustatud ettevõtte puhul tehakse arvestused kasutatud sööda kohta viimasest kontrollimisest arvates.
Selgitus	Lubatud on sellised tavasöödamaterjalid, mis ei ole töödeldud keemiliste lahustitega. Nt õlikultuuridest külm- või kuumpressiga saadud õlikoogid on lubatud, kuid õlikultuuridest saadav keemiliselt töödeldud õlišrott ei ole lubatud.

5.4.8 Kalandusest pärit sööda kasutamine sigade ja kodulindude puhul

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 22 punkt e)
Nõue	Sigade ja kodulindude puhul on lubatud kasutada säästvast kalandusest pärit tooted, tingimusel et: <ul style="list-style-type: none"> - need on toodetud või valmistatud ilma keemiliste lahustiteta, - neid kasutatakse üksnes mittetaimtoitude söödaks, - kalaproteiini hüdroüsaati kasutatakse üksnes noorloomade söödaks.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse sööda päritolu saatedokumentide alusel.
Selgitus	Looduslikest veekogudest püütud kala, muid mereloomi või nendest valmistatud tooteid ja kõrvalsaadusi ei loeta põllumajandusliku päritoluga söödaks ja nende kasutamisel protsentuaalset piirangut pole. Säästva kalanduse puhul on järgitud kalavarude säästvat majandamist – ei ole püütud alamõdulisi kalu, ei ole tegu röövpüügiga, on peetud kinni muudest piirangutest jne.

5.4.9 Mittemahepõllumajanduslikud vürtsid, maitsetaimed ja melass

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 22 punkt b)
Nõue	Mahepõllumajanduslike loomade söötmiseks võib kasutada mittemahepõllumajanduslikke vürtse, maitsetaimi ja melassi tingimusel, et: <ul style="list-style-type: none"> - mahepõllumajanduslik vorm ei ole kättesaadav, - need on toodetud või valmistatud ilma keemiliste lahustiteta, - nende kasutamine on piiratud 1%-ga söödaratsioonist, mis on arvutatud igal aastal põllumajandusest pärinevas söödas sisalduva kuivaine osakaaluna.
Mida kontrollitakse?	Kasutamisel kontrollitakse koostist ja saatedokumente. Tehakse arvutused ettevõttes kasutatud vürtside, maitsetaimede või melassi kohta kuivaines.
Selgitus	Sageli on nt melass mineraalsöötade koostisosa. Tuleb veenduda, et melassi ei oleks keemiliselt töödeldud (nt vääveldioksiidiga).

5.4.10 Mineraalse päritoluga söödad ja mikroelemendid

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 22 punkt d), V lisa, Artikkel 22 punkt g), lisa VI punkt 3 alapunkt b)
Nõue	Mineraalsöödata on lubatud kasutada vastavalt lubatud söötade ja mikroelementide nimekirjale.
Mida kontrollitakse?	Jälgitakse, milliseid mineraalsöötaid ettevõttes kasutatakse. Kontrollitakse ostudokumente ja pakenditel kirjeldatud koostist. Vt lubatud nimekirja ptk 9.3 „Söödamaterjalid, V lisa“ ja 9.4 „Söödalisandid ja teatavad loomasööta-dena kasutatavad ained, VI lisa“. Sageli sisaldavad mineraalsööda valmissegud mahepõllumajanduses mittelubatud aineid või taimset sideainet. Seetõttu tuleb väga täpselt uurida mineraalsööda koostist ja vajadusel konsulteerida PMAga.
Selgitus	Vt PMA veebilehel Eestis saadaolevate mineraalsöödashäde nimekirja .

5.4.11 Söödalisandid ja silo valmistamisel kasutatavad ained

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 22 punkt g), VI lisa
Nõue	Söödalisanditena on lubatud kasutada VI lisas loetletud söödalisandid.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, milliseid söödalisandeid kasutatakse. Kontrollitakse ostudokumente ja pakenditel kirjeldatud koostist.
Selgitus	Sisseostetud sööda puhul on oluline on ka jälgida, milliseid antioksidante söödas kasutatakse, sest lubatud on ainult looduslikud tokoferoolikontsentrandid. Nt silos on lubatud tehnoloogilised lisandid: sorbiinhape, sipelghape, naatriumformiaat, äädikhape, piimhape, propioonhape, sidrunhape. Silokonservantidena on lubatud ensüümid ja mikroorganismid üksnes juhul, kui ilmastikutingimused ei võimalda saavutada vajalikku käärimist. Vt lubatud ainete nimekirja ptk 9.4 „Söödalisandid ja teatavad loomasööta-dena kasutatavad ained, VI lisa“

5.4.12 Vesi

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 14 lõige 1 punkt b alapunkt ii
Nõue	Vesi peab olema loomadele kergesti kättesaadav, füsioloogilised ja etoloogilised vajadused peavad olema rahuldatud.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse joogivee olemasolu ja kättesaadavust loomadele nii loomakasvatushoones kui ka karjamaal. Kontrollitakse jootmiseks kasutatava inventari puhtust.

5.4.13 Arvestuse pidamine loomade söötmisel

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 66, Artikkel 76 punkt d); MtM § 9
Nõue	Arvestust tuleb pidada: <ul style="list-style-type: none"> - ettevõttesse toodud sööda koguse, toomise päeva, tootmiskoha, tootja ja turustaja, - ettevõttes toodetud sööda koguse ja tootmise aja ning nende kasutamise kohta. Arvestust peab pidama paberandjal või elektroonselt.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse ettevõttesse toodud söötade saatedokumente. Ettevõttes toodetud söötade koguseid kontrollitakse pisteliselt põlluraamatu järgi. Kontrollitakse ka söötade kasutamist loomaliikide kaupa. Tunnustatava ettevõtte kontrollimisel tehakse söötade kasutamise kohta arvestused taotluse esitamise päevast alates. Tunnustatud ettevõttes kontrollitakse söötade kasutamist viimasest kontrollimisest arvates.
Selgitus	Söötade arvestusel võib kasutada PMA soovituslikku vormi.

5.5 Haiguste ennetamine ja ravi

5.5.1 Allopaatiliste veterinaarravimite ja antibiootikumide kasutamise keeld haigusi ennetavas tegevuses

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 23
Nõue	Keemiliselt sünteetisid allopaatiliste veterinaarravimite ja antibiootikumide kasutamine haiguste ennetamiseks on keelatud. Kasvu soodustamiseks või toodangu suurendamiseks mõeldud ainete kasutamine (sh antibiootikumid, koktsidiostaatikumid ja muud kunstlikud kasvusoodustajad) ning hormoonide või samalaadsete ainete kasutamine paljunemise reguleerimiseks (nt inna esilekutsumine või sünkroonimine) või muul eesmärgil on keelatud.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse veterinaarravi andmeid.
Selgitus	Haiguste ennetus peab põhinema sobivatel pidamistingimustel, söödal jne.

5.5.2 Loomakasvatushoonete rajatiste ja riistade puhastamine ning desinfitseerimine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 23, II lisa, VII lisa
Nõue	Laudad, sulud, seadmed ja riistad peavad olema nõuetekohaselt puhastatud ja desinfitseeritud, et vältida nakkuste levikut ning haigusekandjate tekkimist. Väljaheide, uriin ning söömata jäänud või mahapudenenuid sööt tuleb eemaldada nii sageli kui vaja, et minimeerida lõhna teket ning vältida putukate või näriliste siginemist. Loomakasvatushoonete rajatiste ja riistade puhastamiseks ning desinfitseerimiseks võib kasutada üksnes VII lisas loetletud tooteid. Putukate ja muude kahjurite hävitamiseks hoonetes ja teistes rajatistes, kus loomi peetakse, võib kasutada rodentitside (ainult lõksudes) ja II lisas loetletud tooteid. Pärast iga kodulinnuparti üleskasvatamist tuleb hooned lindudest tühendada. Selle aja jooksul tuleb hooned ja sisseseade puhastada ning desinfitseerida. Peale selle tuleb pärast iga kodulinnuparti üleskasvatamist lasta vabaaladel puhata, et taimestik saaks taastuda. Ettevõtja hoiab alles kõnealuse aja rakendamist tõendavad dokumendid. Kõnealuseid nõudeid ei kohaldata, kui kodulinde ei kasvatata partiidena, ei peeta vabaaladel ja kui nad saavad terve päeva vabalt ringi liikuda.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, milliseid puhastus- või desinfitseerivaid vahendeid on kasutatud. Linnukasvatuse puhul kontrollitakse vabaalade taimkatte seisundit.
Selgitus	Vt ptk 9.5 „Puhastamis- ja desinfitseerimisvahendid, VII lisa“ ja ptk 9.2 „Taimekaitsevahendid, II lisa“.

5.5.3 Vaktsineerimine, parasiitidevastane ravi ja kohustuslikud haigustõrjeprogrammid

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 24 lõige 4
Nõue	Vaktsineerimist, parasiitidevastast ravi või kohustuslike haigustõrjeprogrammide raames tehtavaid protseduure ei loeta ravikuuride hulka. Kõigi nende toimingute puhul tuleb registreerida diagnoos, ravi alustamise ja lõpetamise päev, kasutatava ravimi liik ja nimetus ning doos, ravimeetod ja ravimi tootja poolt toodangu turustamisele kehtestatud keeluaeg ning andmed ravitud looma(de) kohta (liik, arv, tõug, vanus, sugu, identifitseerimisnumber) ning andmed ravi teostanud veterinaararsti kohta.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse veterinaarravi andmeid.
Selgitus	Vt ka „ Loomatauditõrje seadus “. Ravikuuride hulka ei loeta näiteks tuberkuliinimist ja ussitõrjet. Kui riiklik tauditõrjeprogramm näeb ette loomade vaktsineerimise näiteks marutaudi vastu, siis tuleb loomad vaktsineerida ja seda ei loeta ravikuuriks.

5.5.4 Allopaatiliste veterinaarravimite või antibiootikumide kasutamine haiguste ravis

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 24
Nõue	<p>Kui loom hoolimata ennetusmeetmetest haigestub või saab vigastada, tuleb teda viivitamata ravida, vajaduse korral teistest loomadest eraldi ning nõuetekohases laudas.</p> <p>Keemiliselt sünteetisid allopaatiliste veterinaarravimite või antibiootikumide asemel kasutatakse taimravitooteid, mikroelemente ning V lisa 1. osas ja VI lisa 3. osas loetletud tooteid, kui nende ravi- toime vastava loomaliigi ja haiguse puhul on tõhus.</p> <p>Kui eelnimetatud toodete kasutamine haiguse või vigastuse ravimisel osutub ebatõhusaks või on tõenäoliselt ebatõhus ning ravi on vajalik looma kannatuste või vaevuste vältimiseks, siis võib looma- arsti vastutusel kasutada keemiliselt sünteetisid allopaatilisi veterinaarravimeid või antibiootikume.</p> <p>Keeluaeg loomale allopaatilise veterinaarravimi manustamise ja sellest loomast mahepõllumajan- duslike toiduainete tootmise vahel peab olema kaks korda nii pikk kui ravimile tavatootmises ette- nähtud keeluaeg või 48 tundi, kui keeluaega ei ole määratud.</p> <p>Kui loomale või loomarühmale tehakse üle 3 keemiliselt sünteetisid allopaatilise veterinaarravimi või antibiootikumikuuri 12 kuu jooksul või üle ühe ravikuuri, kui loomade tootliku elutsükli pikkus on alla aasta, ei tohi neid loomi või nendest saadud tooteid müüa mahetoodanguna ning loomad peavad alustama uut üleminekuaga.</p> <p>Veterinaarravi puhul tuleb registreerida diagnoos, ravi alustamise ja lõpetamise päev, kasutatava ravimi liik ja nimetus ning doos, ravimeetod ja ravimi tootja poolt toodangu turustamisele kehtes- tatud keeluaeg ning andmed ravitud looma(de) kohta (liik, arv, tõug, vanus, sugu, identifitseerimis- number) ning andmed ravi teostanud veterinaararsti kohta.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse veterinaarravi andmeid.
Selgitus	<p>Näide: Kui lüpsilehmale tehakse 4 ravikuuri aasta jooksul (udarapõletiku ravil 3 ja välise vigastuse puhul 1), tuleb viimase ravi lõpetamise kuupäev lugeda uue üleminekuaja kuupäevaks, st lüpsileh- malt saadud piima ei tohi märgistada maheviitega kuue kuu jooksul. Temalt saadud piim peab olema eraldatud teiste lüpsilehmade toodangust. Ravikuur tähendab ühte ravitsükli haiguse ravimisel (nt udarapõletiku ravil tehakse mitu protseduuri järjestikustel päevadel).</p> <p>Veterinaarravi andmete registreerimiseks võib kasutada PMA soovituslikku vormi.</p>

5.5.5 Veterinaarravimite hoiustamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 35 lõige 3
Nõue	Allopaatiliste veterinaarravimite ja antibiootikumide hoiustamine on ettevõtetes lubatud tingimusel, et veterinaararst on need loomade raviks välja kirjutanud. Kõrvaliste isikute juurdepääs veterinaar- ravimitele peab olema välistatud.
Mida kontrollitakse?	Veterinaarravimite hoiustamise visuaalne kontroll.
Selgitus	Veterinaarravimeid tuleb hoiustada eraldi kapis või ruumis. Allopaatilised ravimid ja antibiootikumid ei tohi olla loomakasvatushoones kergesti kättesaadavad.

5.6 Veterinaarsed toimingud ja loomakasvatuse võtted

5.6.1 Kastreerimine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 18 lõige 2
Nõue	Kastreerimine on lubatud üksnes loomakasvatussaaduste kvaliteedi parandamise eesmärgil ning traditsiooniliste tootmistavade säilitamiseks. Kastreerimisel tuleb looma kannatusi võimalikult minimeerida. Toimingu teeb veterinaararst looma seisukohalt kõige sobivamas eas.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse veterinaararsti andmeid. Võrreldakse veterinaararsti andmetes esitatud kuupäevi loomade sünnikuupäevadega.
Selgitus	Kastreerida võib üksnes kasutades anesteesiati ja/või valutustamist. Protseduuri ei loeta ravikuuriks.

5.6.2 Sabakärpimine, hammaste eemaldamine, noka lühendamine ja sarvede eemaldamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 18 lõige 1
Nõue	Selliseid toiminguid, nagu kummipaelte kinnitamine lammaste sabade külge, sabakärpimine, hammaste eemaldamine, noka lühendamine ja sarvede eemaldamine ei tohi süstemaatiliselt teha. PMA võib anda nõusoleku mõne kõnealuse toimingu tegemiseks loomade turvalisuse või tervise, heaolu või hügieeni parandamise eesmärgil, kaaludes iga juhtumit eraldi. Looma kannatuste minimeerimiseks tuleb kasutada anesteesiati ja/või valutustamist ning toimingu peab tegema kvalifitseeritud töötaja looma seisukohalt kõige sobivamas eas.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, kas nõusolek on antud ja kas toimingud on toimunud kooskõlas loomakaitseseadusega. Kontrollitakse veterinaararsti andmeid. Võrreldakse veterinaararsti andmetes esitatud kuupäevi loomade sünnikuupäevadega.
Selgitus	Nt sarvede eemaldamine on lubatav siis, kui sarvedega loom muutub ohtlikuks inimesele või teistele samas karjas olevatele loomadele. Ka nudistada tohib ainult põhjendatud vajadusel, rutiinselt seda teha ei tohi. Nõusoleku taotlusel tuleb väga põhjalikult välja tuua, miks nudistamine on vajalik. Nt põrsaste hammaste lõikamine tuleb teha seitsme päeva jooksul pärast sündi.

5.6.3 Loomade tiinestamine

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artikkel 14 lõige 1 punkt c
Nõue	Mahepõllumajanduslikult peetava looma tiinestamine peab toimuma eelkõige loomuliku paaritamise teel. Vajadusel on lubatud kunstlik seemendamine. Embrüo siirdamine on keelatud.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse jõudluskontrolli andmeid või seemendustunnistusele kantud andmeid.
Selgitus	Kui ettevõttel ei ole võimalik tuua paaritamiseks tõulisi isasloomi, võib kasutada kunstlikku seemendamist.

5.7 Loomade transport

5.7.1 Loomade transport

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 18 lõige 4
Nõue	Loomade vedamisel peavad mahepõllumajanduslikult peetavad loomad olema selgelt eristatavad mittemahepõllumajanduslikult peetavatest loomadest. Mahepõllumajanduslikult peetavate loomade veo eel ega veo ajal ei tohi loomadele manustada keemiliselt sünteesisitud allopaatilisi rahusteid. Loomade peale- ja mahalaadimine peab toimuma ettevaatlikult ning elektrilisi stimulaatoreid kasutamata.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse ettevõttes olevate loomade peale- ja mahalaadimist, vajalikke konstruktsioone või ehitisi, saatelehti ja loomade kõrvanumbreid.

5.8 Märgistamine

5.8.1 Mahepõllumajandusele viitav märgistamine

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artiklid 23-26; (EÜ) 889/2008 Artikkel 57, 58 ja 62; MkoM § 2 lõige 1, MeM
Nõue	Loomakasvatussaadused, mida märgistatakse viitega mahepõllumajandusele, peavad olema pärit üleminekuaja läbinud loomadelt. Märgistada võib sõnaga "ökoloogiline", "mahepõllumajanduslik" või nende tuletiste või lühenditega nagu „mahe“ ja „öko“ kas eraldi või kombineerituna. Müügipakendis toodete märgistus peab sisaldama: <ul style="list-style-type: none"> - Euroopa Liidu logo, - ELi logoga samal vaateväljal PMA koodnumbrit EE-ÖKO-01, - koodnumbri juures päritolutähist „ELi põllumajandus“. Et tegu on Eestis kasvatatud saadustega, võib kasutada ka tähist „Eesti põllumajandus“. Lisaks võib märgistada Eesti riikliku mahepõllumajandusele viitava märgiga (ökomärgiga). Kui toodang müüakse viitega mahepõllumajandusele, siis tuleb saatelehtedel/arvetel kasutada viidet mahepõllumajandusele ja kontrolliasutuse koodnumbrit, nendel dokumentidel ei kasutata logo. Vt ka ptk 4.10.1.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm) turustatud saaduste, sh mahepõllumajandusele viitavalt märgistatud saaduste kohta. Märgistus müügipakendil, saatelehtedel, arvetel.
Selgitus	Elusloomade müügil kasutatakse viidet mahetootmisele ja PMA koodnumbrit saatedokumentidel või teatistel (nt mahelammas, EE-ÖKO-01). Kui ettevõttes pakendatakse ja turustatakse vaid oma ettevõttes toodetud kanamune (ka siis, kui ettevõttes on VTA kontrolli all olev munade pakenduskeskus) või toorpiima, siis on pakendil märgistus EE-ÖKO-01.

6. Mahepõllumajandusliku mesinduse nõuded

- 6.1.1 Mesila asukoht
- 6.1.2 Mesilagruppide eristatavus
- 6.1.3 Esmatöötlemise ja ladustamise hoonete eristatavus
- 6.1.4 Arvestuse pidamine toodetud ja esmatöödeldud toodete ja saaduste kohta
- 6.1.5 Mesilasperede andmed
- 6.1.6 Ettevõttesse toodud mittemahepõllumajanduslikud mesilasemad ja -pered
- 6.1.7 Mesilasperede söötmine
- 6.1.8 Haiguste ennetamine
- 6.1.9 Veterinaarravi
- 6.1.10 Tarude materjal ja nende märgistamine
- 6.1.11 Mesilasvaha
- 6.1.12 Märgistamine

6.1.1 Mesila asukoht

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 13 lõige 1, Artikkel 78 lõige 1 ja 4; TM § 7 lõige 1 ja 2
Nõue	Mesila asukoht peab olema paigas, mida 3 kilomeetri raadiuses ümbritsevad nektari- ja õietolmuallikad koosnevad põhiliselt mahepõllumajanduskultuuridest ja/või looduslikest taimedest ja/või kultuuridest, mida on töödeldud keskkonda vähe mõjutavate vahenditega ega mõjuta mesindussaaduste mahepõllumajanduslikku kvaliteeti. Nimetatud nõuded ei kehti piirkondade suhtes, kus ei toimu õitsemist või kui tarud on puhkeolekus. Ettevõtte esitab PMAle asjakohases mõõtkavas kaardi, millele on märgitud tarude asukohad. Mesilate üleviimisest teise kohta tuleb PMA-d teavitada .
Mida kontrollitakse?	Mesilagrupi asukohast 3 km raadiuses oleva korjeala pisteline visuaalne kontroll. Kontrollitakse, kas PMA-d on vajadusel teavitatud.
Selgitus	PMAle esitatakse mesilagrupi asukohta ja korjeala iseloomustav põllumassiivi kaart. Kaardid võib esitada ka elektroonselt. Mesilaste korjeraadiuses ei tohi üldjuhul olla tavapõlde, mida pritsitakse taimekaitsevahenditega (eriti rapsi- ja rüpsipõllud). Eriti vaadatakse, milline on korjeala 1,5 km raadiuses. PMA hindab iga üksikjuhtumit eraldi, arvestades konkreetse korjeala olukorda, sh ka seda, kas mesilastele on 3 km raadiuses piisavalt nõuetekohaseid nektari- ja õietolmuallikaid.

6.1.2 Mesilagruppide eristatavus

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 41
Nõue	Samas ettevõttes võib pidada tolmeldamise otstarbel mahe ja mittemahe mesindusüksusi, kui täidetakse kõiki mahetootmise eeskirjade nõudeid, v.a mesilate paigutust käsitlevad sätteid. Sel juhul ei tohi toodangut mahepõllumajanduslikuna müüa. Ettevõtja hoiab alles käesoleva sätte kasutamisega seotud kaardid ja muud dokumendid.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse kõiki mesilasperesid nende asukohas, mesilastarude märgistust ja toodangu märgistust. Kontrollitakse ka müügidokumente.
Selgitus	Tuleb silmas pidada, et sellisel juhul ei saa ka mahedalt peetud mesilaste toodangut mahedana müüa.

6.1.3 Esmatöötlemise ja ladustamise hoonete eristatavus

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 78 lõige 5
Nõue	Ettevõttes, kus tegeldakse mahemesindusega, peavad mesilasperelt pärit saaduste tootmiseks, esmatöötlemiseks (pakendamiseks) ja ladustamiseks kasutatavad hooned ja rajatised olema eristatavad ettevõttest, kus ei tegelda mahemesindusega. Erilise hoolega tagatakse mesindussaaduste nõuetekohane vurrimine, töötlemine ja hoiustamine. Kõik kõnealuste nõuete täitmiseks võetavad meetmed registreeritakse (mesilapäevikus või enesekontrolliplaanis).
Mida kontrollitakse?	Esmatöötlemiseks ja ladustamiseks kasutatavate hoonete ja rajatiste visuaalne kontroll.

6.1.4 Arvestuse pidamine toodetud ja esmatöödeldud toodete ja saaduste kohta

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 66, Artikkel 78; MtM § 15
Nõue	Arvestust peab pidama ettevõttes toodetud ja esmatöödeldud saaduste ja toodete, sealhulgas mee, mesilasvaha, taruvaigu, õietolmu, suira, mesilasema toitapiima ja muu taolise nimetuse, koguse ja tootmise aja kohta.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm). Kontrollitakse ettevõttes toodetud ja esmatöödeldud ning ettevõttest müüdud saaduste ja toodete koguseid.
Selgitus	Arvestust võib pidada nii elektroonselt kui ka paber kandjal. Arvestuse pidamiseks vajalikke andmeid ja dokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat arvates nende kogumisest. Vaha toodangu all mõeldakse vahakäitlusesse suunatud käideldud vaha kogust.

6.1.5 Mesilasperede andmed

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 66, Artikkel 78; MtM § 15
Nõue	Arvestust peab pidama ettevõttesse toodud ja ettevõttest turustatud mesilasperede ja mesilasemade puhul nende tõu, päritolu ja toomise või turustamise päeva mesilasperede ja mesilasemade arvu kohta.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm) ettevõttesse toodud mesilasperede ja -emade ning ettevõttest müüdud mesilasperede ja -emade kohta.
Selgitus	Arvestust võib pidada nii elektroonselt kui ka paber kandjal.

6.1.6 Ettevõttesse toodud mittemahepõllumajanduslikud mesilasemad ja -pered

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 9 lõige 5, Artikkel 47 punkt b
Nõue	Kui mahemesilasi pole saada, siis võib mesilaste uuendamisel mahepõllumajanduslikus tootmisüksuses asendada aastas kuni 10% mesilasemadest ja mesilasperedest mittemahe mesilasemadega ja kärgedeta pakettperedega või sülemitega tingimusel, et mesilasemad ja pakettpered või sülemid viiakse tarudesse, mille kärjed või kärjepõhjad pärinevad mahepõllumajanduslikest tootmisüksustest. Kui haigustest või katastroofist tulenevalt on tekkinud mesilaste suur suremus, siis võib PMA nõusolekul taastada mesilast mittemahe mesilaste abil, kui mahepõllumajanduslike mesilasi ei ole saada.
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm). Kontrollimisel võrreldakse ettevõttes olnud mesilasperede ja -emade arvu ja ettevõttesse toodud mittemahe mesilasperede ja -emade arvu suhet. Katastroofi olukorra puhul kontrollitakse, kas on küsitud nõusolek.
Selgitus	Kui asendamine toimub kuni 10% piires, siis nendele mesilasemadele ja kärgedeta pakettperedele ning sülemitele üleminekuaega ei kohaldata, st sealt peredest pärit mesi loetakse mahedaks. Kui seoses katastroofiga või mõne haigusest tuleneva mesilaste suure suremuse tõttu on mesila asendatud tavamesilastega, siis neile rakendub uus üleminekuaeg. Pakettpere (kärgedeta) – mesilasperest eraldatud noored mesilased koos emaga (kärgedeta).

6.1.7 Mesilasperede söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 19 lõige 3, Artikkel 47 punkt d, Artikkel 78 punkt 2
Nõue	<p>Mesilaste puhul tuleb tootmisperioodi lõpus jätta tarudesse talvitamiseks piisav mee- ja õietolmuvaru. Mesilasperede söötmine on lubatud ainult juhul, kui ilmastikutingimused ohustavad nende säilimist. Sööta tuleb mahemee, mahesuhkrusiirupi või mahesuhkruga.</p> <p>Kui kevad-suvisel korjeperioodil on kauakestvate erandlike ilmastikutingimuste või katastroofiolukor- rast tingituna tekkinud olukord, mis kahjustavad nektari või lehemee tootmist, on lisasöötmine lubatud ainult PMA nõusolekul. Sööta tuleb mahemee, mahesuhkru või mahesuhkrusiirupiga.</p> <p>Mesila päevikusse kantakse järgmine teave söötmise kohta: sööda liik, kuupäevad, kogused ning tarud, kus seda on kasutatud.</p>
Mida kontrollitakse?	Arvestuse pidamine: raamatupidamisdokumendid (saatelehed, arved jm).
Selgitus	<p>Talvise söötmise puhul nõusolekut küsima ei pea.</p> <p>Lisasöötmiseks peab küsima nõusoleku PMAlt vaid kevad-suvisel korjeperioodil, välja arvatud juhul, kui kasutatakse oma ettevõtte mett.</p>

6.1.8 Haiguste ennetamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 13 lõige 5, Artikkel 25 lõige 1-3 ja lõige 6, II lisa
Nõue	<p>Kärjeraamide, tarude ja kärgede kaitsmiseks eelkõige kahjurite eest on lubatud kasutada ainult roden- titsiide (kasutamiseks ainult lõksudes) ja II lisas loetletud asjakohaseid tooteid.</p> <p>Kärjeraamide, tarude ja kärgede puhastamiseks ja desinfitseerimiseks võib kasutada naatriumhüd- roksiidi. Lubatud on füüsilised meetodid tarude desinfitseerimiseks, näiteks auru või lahtise tulega.</p> <p>Lesehaudme hävitamine on lubatud üksnes varroalesta <i>Varroa destructor</i> nakkuse isoleerimiseks. Varroalestaga nakatumise puhul võib kasutada sipelghapet, piimhapet, äädikhapet ja oblikhapet, samuti mentooli, tümooli, eukalüptooli ja kamprit.</p> <p>Tarudes võib kasutada ka looduslikke saadusi nagu taruvaik, vaha ja taimeõlid.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, kas tootja teostab tarude, seadmete ja inventari desinfitseerimist ning vajadusel uuendab kärgi.
Selgitus	Vt ptk 9.2 „Taimekaitsevahendid, II lisa“.

6.1.9 Veterinaarravi

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25 lõige 5-7
Nõue	Vajadusel on lubatud keemiliselt sünteetisid allopaatiliste ravimite kasutamine. Ravitavad mesilaspered tuleb paigutada eraldatud mesilatesse ning kogu mesilasvaha asendada mahepõllumajanduslikust mesindusest pärineva vahaga. Ravi järel kehtestatakse kõnealuste mesilasperede suhtes uus aastane ülemineku-aeg.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, millist ravimit on mesilasperede haigestumise korral kasutatud ning kas tehtud ravikuur on kantud veterinaarravi andmetesse.
Selgitus	Üleminekuajal olevate mesilasperede mesi tuleb hoida eraldi ja selle kohta tuleb pidada eraldi arvestust.

6.1.10 Tarude materjal ja nende märgistamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 13 lõige 3, Artikkel 78 lõige 4
Nõue	<p>Tarud peavad olema põhiliselt looduslikust materjalist, mis ei tekita keskkonna- või mesindussaaduste saastamise ohtu.</p> <p>Eristatavuse tagamiseks peab mahepõllumajanduslikult peetavate mesilasperede pidamiseks kasuta- tavat tarud märgistama selliselt, et need oleksid eristatavad mittemahedalt peetavate mesilasperede pidamiseks kasutatavatest tarudest.</p>

Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse tarude materjali ja märgistust.
Selgitus	Taru peab põhiosas olema valmistatud puidust, mineraalvillasid tohib soojustuseks kasutada. Taru sise-pind peab olema valmistatud puidust või muust looduslikust materjalist. Mesila märgistus peab olema ilmastikukindel ja üheselt mõistetav. Mesila märgistamisel võib kasutada ka infotahvli või taru (korpust), kus on kirjas mesiniku kontakt-andmed (näiteks mesila omaniku nimi + telefon või veebilehe aadress).

6.1.11 Mesilasvaha

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 13 lõige 4, Artikkel 38 lõige 5, Artikkel 44
Nõue	Mesilasvaha kärjepõhjade valmistamiseks peab olema toodetud mahepõllumajanduslikult. Üleminekuajal tuleb vaha asendada mahemesindusest pärineva vahaga. Lisanduvate tarude puhul või üleminekuajal võib kasutada mittemahepõllumajanduslikku mesilasvaha ainult juhul, kui: <ul style="list-style-type: none"> - mahepõllumajanduslikust mesindusest pärinevat mesilasvaha ei ole turul saada; - on tõendatud, et see ei ole saastunud mahepõllumajanduslikus tootmises lubamatute ainetega; - see on kaanetisvaha.
Mida kontrollitakse?	Ettevõttesse toodud mesilasvaha päritolu kontrollitakse saatedokumentide alusel.
Selgitus	Mahepõllumajanduslikult toodetud vaha hulka arvatakse ka üleminekuajal toodetud vaha. Vaha tootmine toimub mesilasperes ja mesilaste poolt. Vaha toodanguks loetakse vahakäitlusesse suunatud ja käideldud vaha kogust.

6.1.12 Märgistamine

Nõude alus	(EÜ) 834/2007 Artiklid 23-26; (EÜ) 889/2008 Artikkel 38 lõige 3; MeM
Nõue	Mahepõllumajandusele viitavalt saab märgistada üleminekuaja läbinud mesilastelt pärit toodangut. Vt lähemalt „Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse nõuded“, p 5.8.1.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse arvestuse pidamist: kas on turustatud märgistatud mett, kellele on mesi müüdüd, kuidas on toimunud pakendamine ja märgistamine. Kontrollitakse saatedokumente ja pakendite märgistust.
Selgitus	Mesilasperede üleminekuage on 1 aasta. Pärast seda võib toodangut mahedana märgistada. Toodangu all mõeldakse mett, õietolmu, suira, vaha ning mesilasemasid ja mesilasperesid. Toodang märgistatakse PMA koodiga EE-ÖKO-01. Vt märgistus lähemalt ptk 4.10.1.

7. Mahepõllumajanduslike vesiviljelusloomade tootmise nõuded

- 7.1.1 Asukoht
- 7.1.2 Eristatavus tootmisprotsessis
- 7.1.3 Vesiviljelusloomade paralleelne tootmine
- 7.1.4 Vesiviljelusloomade päritolu
- 7.1.5 Vesiviljelusloomade kasvukeskkond
- 7.1.6 Vesiviljelusloomade tootmisrajatised
- 7.1.7 Vesiviljelusloomade majandamine
- 7.1.8 Vesiviljelusloomade söötmine
- 7.1.9 Taudide ennetamine ja veterinaarravi
- 7.1.10 Eluskalade vedu
- 7.1.11 Arvestuse pidamine
- 7.1.12 Molluskite kasvatamine

7.1.1 Asukoht

Nõude alus	TM § 9 ²
Nõue	Tuleb esitada vesiviljelusloomade tootmise asukohta iseloomustav kaart mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000, millele on kantud ala, kus kavatakse vesiviljelusloomade tootmist alustada, pindala ja piirid. Kaardile tuleb kanda ka mittemahepõllumajanduslikud alad, kus toimub vesiviljelusloomade tootmine.
Mida kontrollitakse?	Võrreldakse kaardile kantud ala visuaalselt looduses olevaga, samuti võrreldaks veekogude voolusuundasid, mis läbivad vesiviljelusloomade rajatisi.

7.1.2 Eristatavus tootmisprotsessis

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 6b lõige 1 ja 2, artikkel 25b lõige 2
Nõue	Tootmine leiab aset kohtades, mis ei saastu mahepõllumajanduslikus tootmises lubamatute toodete või ainetega või saaduste mahepõllumajanduslikku laadi ohustavate saasteainetega. Mahetootmisüksused peavad olema mittemahetootmisüksustest piisavalt eraldatud. Eraldamismeetmete puhul võetakse aluseks looduslikud tingimused, eraldi veejaotussüsteemid, vahemaad, looded ning mahetootmisüksuse asukoht voolusuuna suhtes (vastu- või pärivoolu). Kõrvuti asuvad mahe- ja mittemaheettevõtted koordineerivad vajaduse korral oma majandamiskavade koostamist ning seda on võimalik kontrollida.
Mida kontrollitakse?	Rajatiste visuaalne kontroll. Rohkem pööratakse tähelepanu vee jaotussüsteemide kasutamisele. Kui naabruses asub tavavesiviljelusega tegelev ettevõtte, kontrollitakse kahe ettevõtte vesiviljelusloomade majandamiskavasid.

7.1.3 Vesiviljelusloomade paralleelne tootmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25c
Nõue	PMA nõusolekul võib sama ettevõtte haudemajades ja edasikasvatuserajatistes kasvatada nii mahe kui ka mittemahe noorvorme tingimusel, et üksused on üksteisest selgelt füüsiliselt eraldatud ning kasutavad eraldi veejaotussüsteeme. Kaubakalakasvatuse puhul võivad PMA nõusolekul samas ettevõttes olla mahe ja mittemahe vesiviljelusloomade tootmisüksused, kui järgitakse eristatavuse nõudeid ning kui tootmine hõlmab vesiviljelusloomade eri tootmisetappe ja käitlemisperioode.

Mida kontrollitakse?	Rajatiste visuaalne kontroll. Kontrollitakse kuidas on dokumenteeritud vesiviljelusloomade käitlemine. Kontrollitakse, kas nõusolek on küsitud.
-----------------------------	---

7.1.4 Vesiviljelusloomade päritolu

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25e lõige 1 ja 4
Nõue	<p>Tõuaretuse eesmärgil või geenipopulatsiooni täiustamiseks võib tuua ettevõttesse loodusest püütud vesiviljelusloomi. Selliseid loomi tuleb kasvatada mahepõllumajanduslikult vähemalt kolme kuu jooksul enne nende kasutamist tõuaretuse eesmärgil.</p> <p>Looduslike vesiviljelusloomade noorvorme kogutakse edasikasvatuse otstarbel vaid järgmistel juhtudel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kui tiikide, hoidlate ja muude kasvatusrajatiste täitmise ajal sattuvad sissevooluga kala- või koorikloomavastsed; - euroopa klaasangerjas tingimusel, et kasutatakse angerjate majandamise heakskiidetud kava; - looduslike maimude, välja arvatud euroopa angerja maimud, kogumine edasikasvatamiseks tavapärasel ekstensiivses vesiviljeluses märgaladel, näiteks riimveetiikides, loodete aladel ning tammide ja kallastega eraldatud rannikulaguunides, tingimusel, et ümberasustamine on kooskõlas kõnealuste kalavarude haldamise eest vastutavate asutuste poolt heakskiidetud haldusmeetmetega, et tagada liikide jätkusuutlik kasutamine, ja kalu söödetakse üksnes looduses leiduva söödaga.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse liikide päritolu ja käitlemist tõendavaid dokumente. Dokumentides peab kajastuma informatsioon, millisest ettevõttest pärinevad vesiviljelusloomad ja kogused. Tehakse arvutused kogu vesiviljelusloomade hulga suhtes. Kui vesiviljelusloomade rajatise täidetakse veega, siis peab olema fikseeritud rajatiste veega täitmise periood ja veeallikas.
Selgitus	Tuleks kasutada kohalikke liike ja aretuse eesmärgil neid liine, mis on kasvatustingimustega paremini kohanenud, terved ning söödavarude hea kasutusega. Tuleks kasvatada liike, mida on võimalik kasvatada ilma looduslike populatsioonide oluliselt kahjustamata.

7.1.5 Vesiviljelusloomade kasvukeskkond

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25f; XIIIa lisa
Nõue	<p>Vesiviljelusloomade kasvukeskkonnas on vastavalt vesiviljelusloomade liigiomadustele vajadustele loodud järgmised tingimused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - loomade heaolu tagamiseks on piisavalt ruumi; - loomi hoitakse kvaliteetses ja piisava hapnikutasemega vees; - loomi hoitakse liigi vajadustele vastavates temperatuuri- ja valgustingimustes, võttes arvesse geograafilist asukohta; - mageveekalade puhul on põhi võimalikult sarnane looduslikele tingimustele; - karpkalade puhul on põhjaks looduslik muld. <p>Liikide või nende rühmade asustustihedus ja kasvatustavad on sätestatud lisa XIIIa.</p> <p>Tuleb minimeerida loomade väljapääsemise ohtu.</p> <p>Kalade või koorikloomade väljapääsemise korral tuleb võtta asjakohased meetmed, et vähendada mõju kohalikule ökosüsteemile, sh vajaduse korral uuesti kinnipüüdmine. Need toimingud või tegevused fikseeritakse kirjalikult.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Kontrollitakse, milline on asustustiheduse mõju kasvatatavate kalade heaolule. Kontrollitakse kalade seisundit (nt uimede kahjustused, muud vigastused, kasvukiirus, käitumine ja üldine tervislik seisund) ning veekvaliteeti.</p> <p>Kui kalad või koorikloomad on pääsenud kasvandusest välja, siis kontrollitakse nende kinnipüüdmise meetmete kirjalikku fikseerimist.</p>
Selgitus	Vesiviljelusloomade rajatised kasvatamiseks peavad olema planeeritud ja ehitatud selliselt, et neis voolava vee kiirus ning nende füsioloogilised parameetrid kaitsevad loomade tervist ja heaolu ning vastavad loomade käitumisvajadustele. Hoidlate rajamisel, nende asukoha valimisel ja nende käitamisel tuleb minimeerida loomade väljapääsemise ohtu.

7.1.6 Vesiviljelusloomade tootmisrajatised

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25g
Nõue	<p>Maismaal asuvate tootmisrajatiste puhul peavad olema täidetud järgmised tingimused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - läbivoolusüsteemide puhul on võimalik jälgida ja kontrollida nii sisse- kui ka väljavoolava vee kvaliteeti ja voolukiirust; - vähemalt 5%-l perimeetrist (maapinna ja vee kokkupuuteala) on looduslik taimkate. <p>Meres asuvad hoidlad vastavad järgmistele tingimustele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nende asukohas on piisav vee voolukiirus ja sügavus ning veevahetuse määr, et avaldada merepõhjale võimalikult väikest mõju; - sumpade planeering, ehitus ja hooldus vastavad tootmiskoha keskkonnatingimustele. <p>Vee kunstlik soojendamine või jahutamine on lubatud üksnes haudemajades ja edasikasvatuserajatises. Looduslikku puurauguvett võib vee soojendamiseks või jahutamiseks kasutada kõikidel tootmisetappidel.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse vesiviljelusloomade tootmisrajatiste vee liikumist ja läbivoolu ning taimkatte olemasolu vee ja maa piiril visuaalselt.
Selgitus	Keelatud on vesiviljelusloomade tootmisrajatised, mis on kinnise veekasutusega, välja arvatud haudemajad ja edasikasvatuserajatised või mahesöödaorganismidena kasutatavate liikide tootmiseks ettenähtud rajatised.

7.1.7 Vesiviljelusloomade majandamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25h
Nõue	<p>Suuruse järgi sorteeritakse võimalikult harva ja vastavalt vajadusele, et tagada kalade heaolu.</p> <p>Kunstliku valguse kasutamisel kohaldatakse järgmisi piiranguid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - loomuliku päevalguse pikendamiseks ei kasutata kunstlikku valgust rohkem kui 16 tundi päevas, välja arvatud paljundamise puhul; - ühelt valgusallikalt teisele ülemineku ajal välditakse valgusintensiivsuse järsku muutmist, kasutades hämardatavaid lampe või taustvalgustust. <p>Aeratsiooni on lubatud kasutada loomade heaolu ja tervise tagamiseks tingimusel, et mehaaniliste aeraatorite puhul kasutatakse eelkõige taastuvatest energiaallikatest saadud energiat.</p> <p>Hapniku kasutamine on lubatud üksnes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - temperatuuri tõusu, atmosfäärirõhu languse või juhusliku reostuse erandjuhul; - varude haldamisega seotud mittekorrapärased toimingute puhul, nt proovivõtt ja sorteerimine; - kasvatatavate loomade ellujäämise tagamiseks. <p>Kasutatakse tapmisviise, mille puhul kalad kaotavad teadvuse silmapilkselt ega tunne valu. Optimaalse tapmisviisi valimisel tuleb arvesse võtta kalade eri suurusi väljapüügi ajal ning liikide ja tootmiskohtade vahelisi erinevusi.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse, milliseid valgustusseadmeid kasutatakse. Kui kasutatakse aeratsiooni, siis millisest energiaallikast tuleb seadmete toide. Sugukarja käitlemisel kasutatakse anesteesiast. Hapniku kasutamine peab olema fikseeritud kirjalikult, kus on ära näidatud põhjused, miks hapniku kasutati ning esitatakse kontrollimise käigus.

7.1.8 Vesiviljelusloomade söötmine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25k
Nõue	<p>Lihatoiduliste vesiviljelusloomade sööt peab koosneb eelkõige järgmistest söödadest:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vesiviljelusest pärit mahepõllumajanduslikud söödatooted; - mahepõllumajandusliku vesiviljeluse jääkidest saadud kalajahu ja kalaõli; - kalajahu, kalaõli ja kaladest pärinevad koostisosad, mis on saadud säästva kalanduse raames inimestidele püütud kalade jääkidest; - mahepõllumajanduslikud taimsed ja loomsed söödämaterjalid; - jätkusuutlikuks tunnustatud püügipiirkondadest püütud tervest kalast valmistatud söödatooted. <p>Sööt võib sisaldada mahepõllumajanduslikke taimseid saadusi kuni 60% ulatuses.</p> <p>Mahetootmisest (nt koorikloomade koorikust) saadud astaksantiini võib kasutada lõhe ja forelli söödaratsioonis nende füsioloogiliste vajaduste piires. Kui maheastaksantiini ei ole saada, võib kasutada looduslikke aineid (nt Phaffia pärm).</p> <p>Lõhelaste söödaratsioonis võib kasutada kääritamise teel saadud histidiini, kui lõikes 1 loetletud allikatest ei saada piisavalt suurt histidiinikogust kõnealuste kalade toitumisvajaduste rahuldamiseks, ning et vältida katarakti tekkimist.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse ettevõttesse toodud või toodetud ja kasutatud söötasid raamatupidamisdokumentide alusel. Arvutused söötade kohta tehakse kuivaines.

7.1.9 Taudide ennetamine ja veterinaarravi

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 25s ja 25t, VII lisa punktid 2.1 ja 2.2
Nõue	<p>Hoidlaid, seadmeid ja riistu puhastatakse ja desinfitseeritakse nõuetekohaselt. Kasutada on lubatud üksnes VII lisa punktides 2.1 ja 2.2 loetletud tooteid.</p> <p>Vajadusel eemaldatakse rajatistest väljaheide, surnud loomad ja söömata jäänud kalasööt viivitamata, et vältida olulist keskkonnakahju veeseisundi kvaliteedile.</p> <p>Ultravioletvalguse ja osooni kasutus on lubatud üksnes haudemajades ja edasikasvatuserajates.</p> <p>Ektoparasiitide bioloogiliseks tõrjeks kasutatakse eelkõige puhtamat kala ja magevett, merevett ning naatriumkloriidi lahuseid.</p> <p>Veterinaarravi võib kasutada järgmises eelistuse järjekorras:</p> <ul style="list-style-type: none"> - taimedest, loomadest või mineraalidest saadud ainete homöopaatiline lahus; - tuimastava mõjuta taimed ja nende ekstraktid; - sellised ained nagu mikroelemendid, metallid, immuunsust suurendavad looduslikud vahendid või lubatud probiootikumid. <p>Teha võib kuni kaks allopaatilise ravi kuuri aastas. Lühema kui aastase tootmistsükli puhul on siiski lubatud vaid üks allopaatilise ravi kuur aastas. Need piirangud ei kehti vaktsineerimiste ja kohustuslike haigustõrjeprogrammide kohta.</p> <p>Parasiitidevastast ravi võib teha kuni kaks korda aastas või korra aastas juhul, kui tootmistsükkel on lühem kui 18 kuud.</p> <p>Allopaatiliste veterinaarravimite kasutuse ja parasiitidevastase ravi keeluaeg on kaks korda nii pikk kui seadusega ettenähtud keeluaeg või 48 tundi, kui keeluaega ei ole määratud.</p> <p>Kui on kasutatud veterinaarravimeid enne loomade turustamist mahetoodanguna, tuleb sellest PMA-d teavitada.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Kontrollitakse, millist ravimit on vesiviljelusloomade haigestumise korral kasutatud ning kas tehtud ravikuurid on kantud veterinaarravi andmetesse. Vaadatakse, kas on peetud kinni keeluaegadest ja võrreldakse tootmistsükli pikkust ja ravikuuride arvu. Kontrollitakse kirjeid, mis on tehtud tootmisrajatiste desinfitseerimisel, milliseid aineid on kasutatud.</p> <p>Vt ptk 9.5 „Puhastus- ja desinfitseerimisvahendid, VII lisa“.</p> <p>Kontrollitakse, kas PMA-d on vajadusel teavitatud.</p>
Selgitus	Ravi saanud vesiviljelusloomad peavad olema selgelt äratuntavad.

7.1.10 Eluskalade vedu

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 32a
Nõue	Eluskalade veoks tuleb kasutada sobivaid mahuteid, mis on täidetud puhta veega, mille temperatuur ja lahustunud hapniku sisaldus vastavad kalade vajadustele. Mahutid tuleb puhastada, desinfitseerida ning loputada põhjalikult enne nende kasutamist mahekalade ja -kalatoodete veoks. Veo ajal ei tohi loomkoormus ulatuda tasemeni, mis avaldab liikidele kahjulikku mõju.
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse dokumente, saatelehti, kuhu peab olema kantud iga veose kalade kogus ja mahuti suurus. Võrreldakse kirjeid toimunud veoste ajaga ja mahutite puhastamise või desinfitseerimise ajaga kuupäevaliselt.

7.1.11 Arvestuse pidamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 79b; MtM § 16 ³
Nõue	Ettevõtja peab arvestust pidama järgmiste andmete kohta: <ul style="list-style-type: none"> - ettevõttesse toodud vesiviljelusloomade päritolu, saabumiskuupäev ja üleminekuage; - ettevõttest välja viidavate loomade partiide arv ning loomade vanus, kaal ja sihtkoht; - andmed väljapääsenud kalade kohta; - kalade puhul sööda liik ja kogus ning karpkala ja temaga seotud liikide puhul täiendava sööda kasutust tõendavad dokumendid; - andmed veterinaarravi kohta: ravi eesmärk, kuupäev ja meetod, ravimi liik ning ravi keeluaeg; - andmed taudide ennetamise meetmete kohta: kasutamata hoidmise, puhastamise ja veepuhastuse üksikasjad. Mahepõllumajandusliku vesiviljelusloomade tootmisega tegelev isik peab eraldi arvestust mahepõllumajandusliku ja mittemahepõllumajandusliku vesiviljelusloomade tootmise kohta.
Mida kontrollitakse?	Arvestust peab pidama paber kandjal või elektroonselt. Kontrollitakse ettevõttesse toodud vesiviljelusloomade saatedokumente ja ettevõttest müüdüd vesiviljelusloomade saatedokumente, samuti dokumente hukkamiste kohta. Ettevõttes peab olema saadaval andmed veterinaartoimingute kohta.

7.1.12 Molluskite kasvatamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 artiklid 25n - 25r, XIII lisa 8 jagu, XIII lisa 8 jagu
Nõue	<p>Kasvukoht</p> <p>Kahepoolmelisi molluskeid tohib kasvatada samas veepiirkonnas mahepõllumajanduslike merikogelaste ja merevetikatega.</p> <p>Kahepoolmelisi molluskeid toodetakse postide, ujukite või muude selgelt nähtavate märgistega piiritletud aladel ning vajadusel piiratakse alad võrgust kottide, sumpade või muude kunstlike vahenditega.</p> <p>Vastsete päritolu</p> <p>Väljastpoolt tootmisüksuse piire saadud looduslike vastseid võib kahepoolmeliste karploomade puhul kasutada eeldusel, et see ei tekita olulist keskkonnakahju ja see on lubatud kohalike õigusaktidega, ning tingimusel, et vastsed pärinevad järgmistest allikatest:</p> <ul style="list-style-type: none"> - limuste kogumisalused, mis ei pea tõenäoliselt talveilma käes vastu, või - limuste vastsete looduslikud kolooniad kogumiseks kasutatavatel vahenditel. <p>Molluskite majandamine</p> <p>Tootmisel ei ületata mitterahepõllumajanduslike karploomade asustustihedust samas piirkonnas. Limuseid sorteeritakse, harvendatakse ja nende asustustihedust muudetakse vastavalt biomassile ning selleks, et tagada loomade heaolu ja toote kõrge kvaliteet.</p> <p>Ummistavad organismid kõrvaldatakse mehhaaniliselt või käsitsi ning lastakse vajaduse korral tagasi merre limusekasvandusest piisavalt kaugel. Limuseid võib ummistavate organismide vastaseks kaitseks töödelda lubjalahusega ühe korra tootmistsükli jooksul.</p> <p>Viljeluseeskirjad</p> <p>Lubatud on kasutada järgmisi tootmissüsteeme: õngejadad, parved, põhjakasvatus, võrgust kotid, sumbad, restid, rõngasvõrgud, bouchot' vaiad ja muud kasvatussüsteemid. Kui rannakarplasi kasvatatakse parvedel, ei ole rippuvate kõite arv suurem kui üks kõis parve pinna iga ruutmeetri kohta. Rippuva kõie pikkus on kuni 20 m. Rippuvate kõite pealt karpide harvendamine ei toimu tootmistsükli jooksul, siiski on lubatud rippuvate kõite jaotamine ilma asustustihedust väljapüügil suurendamata.</p> <p>Molluskite põhjakasvatus on lubatud üksnes tingimusel, et kogumis- ja kasvatukohtades ei põhjustata olulist keskkonnamõju.</p> <p>Austrite viljeluse erieeskirjad</p> <p>Suure hiidaustri (<i>Crassostrea gigas</i>) puhul eelistatakse loomi, mis on aretatud selektiivselt, et vältida kudemist vabas looduses.</p> <p>Austrite kasvatamine on lubatud pukkalustel asuvates kottides. Need või muud austrite hoidmiseks kasutavad süsteemid pannakse üles sellisel viisil, et need ei moodustaks täielikku tõket piki rannikuala. Tootmise optimeerimiseks asetatakse loomad ettevaatlikult alustele, mille asukoha valimisel on arvestatud loodetega. Tootmine peab vastama XIII lisa 8. jaos sätestatud kriteeriumidele.</p> <p>Arvestuse pidamine</p> <p>Looduslike vastsete kogumisviis, -koht ja -aeg dokumenteeritakse, et oleks võimalik nende jälgitavus kuni kogumispiirkonnani.</p>
Mida kontrollitakse?	Kontrollitakse säästva majandamise kava. Arvestust peab pidama paber kandjal või elektroonselt. Kontrollitakse ettevõttesse toodud vesiviljelusloomade saatedokumente ja ettevõtetest müüdüd vesiviljelusloomade saatedokumente, samuti dokumente hukkamiste kohta.

8. Mahepõllumajandusliku merevetikate tootmise nõuded

- 8.1.1 Asukoht
- 8.1.2 Eristatavus tootmisprotsessis
- 8.1.3 Merevetikate viljelemine
- 8.1.4 Merevetikate töötlemine
- 8.1.5 Arvestuse pidamine

8.1.1 Asukoht

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 6b lõige 3; TM § 9 ¹
Nõue	Tuleb esitada merevetikate tootmise asukohta iseloomustav kaart mõõtkavas vähemalt 1 : 10 000, millele on kantud ala, millele kavatakse merevetikate tootmist, kogumist ning kogumisjärgset tegevust alustada, pindala ja piirid. Kaardile tuleb kanda ka mittemahepõllumajanduslikud alad, kus toimub merevetikate tootmine. Selleks et määrata kindlaks tootmisüksuse ja selle lähiümbruse seisund ning tootmise tõenäoline mõju, tuleb iga uue tootmistegevuse puhul, millele taotletakse mahepõllumajanduslikku luba ning mille käigus toodetakse üle 20 tonni vesiviljelustooteid aastas, korraldada keskkonnamõju hindamine, mis on proportsionaalne tootmisüksusega.
Mida kontrollitakse?	Võrreldakse kaardile kantud ala visuaalselt looduses olevaga, samuti võrreldaks veekogude voolusuundasid, mis läbivad tootmisüksust. Keskkonnamõju hinnang.
Selgitus	Tootmine võib toimuda aladel, mis ei ole saastunud mahetootmises mitelubatud toodete või ainetega. Kui tootmisüksusele on samaväärne keskkonnamõju hindamine olemas, võib kasutada selle tulemusi.

8.1.2 Eristatavus tootmisprotsessis

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 6b
Nõue	Mahepõllumajanduslikud merevetikate tootmisüksused peavad olema mittemahepõllumajanduslikest tootmisüksustest piisavalt eraldatud. Eraldamismeetmete puhul võetakse aluseks looduslikud tingimused, eraldi veejaotussüsteemid, vahemaad, looded. Mahepõllumajanduslike merevetikate tootmisüksustes on lubatud ladustada üksnes mahepõllumajanduses lubatud sisendtooteid.
Mida kontrollitakse?	Rajatiste visuaalne kontroll. Kui naabruses asub tavamerevetikate tootmisega tegelev ettevõtte, kontrollitakse kahe ettevõtte vahelisi vahemaid.

8.1.3 Merevetikate viljelemine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 6b lõige 4, 6d ja 6e, Artikkel 73a, VII lisa 2 jagu
Nõue	<p>Ettevõtja esitab merevetikate väljapüügi või vesiviljeluse säästva majandamise kava, mis on proportsionaalne tootmisüksusega.</p> <p>Kui merevetikaid kasvatatakse meres, kasutatakse üksnes keskkonnas leiduvaid looduslikke toitaineid või mahepõllumajanduslikust vesiviljelusloomade tootmisest saadud toitaineid.</p> <p>Maismaal asuvates väliseid toitaineallikaid kasutatavates rajatistes on võimalik kontrollida, et heitvee toitaainesisaldus on võrdne väljastpoolt saadud vee toitaainesisaldusega või sellest madalam. Kasutada on lubatud üksnes I lisas loetletud taimseid või mineraalseid toitaineid.</p> <p>Merevetikate asustustihedus ja tootmistegevuse intensiivsus registreeritakse ning veekeskkonna terviklikkus säilitatakse tagades, et ei ületata merevetikate suurimat kogust, mis ei kahjusta keskkonda.</p> <p>Võimaluse korral taaskasutatakse või võetakse ringlusesse köied ja muud merevetikate kasvatamisel kasutatavad seadmed.</p> <p>Ummistavad organismid kõrvaldatakse üksnes mehaaniliselt või käsitsi ning vajaduse korral lastakse tagasi merre kasvandusest piisavalt kaugel.</p> <p>Tootmiseseadmed ja -rajatised puhastatakse füüsiliste või mehaaniliste meetmete abil. Kui kõnealused meetmed ei ole piisavad, on lubatud kasutada üksnes VII lisa 2. jaos loetletud aineid.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Kontrollitakse, milliseid toitaineid on kasutatud merevetikate toomisel. Tootmisalade visuaalne kontroll. Vajadusel säästva majandamise kava.</p> <p>Vt ptk 9.5 „Puhastus- ja desinfitseerimisvahendid, VII lisa“</p>

8.1.4 Merevetikate töötlemine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 (EÜ) Artikkel 29 a, VII lisa 2 jagu
Nõue	<p>Kui lõpptoode on värsked merevetikad, kasutatakse äsja väljapüütud merevetikate loputamiseks merevett.</p> <p>Kui lõpptoode on veetustatud merevetikad, võib loputamiseks kasutada ka joogivett. Soola kasutamine niiskuse eemaldamiseks on lubatud.</p> <p>Merevetikate kuivatamine leekidega, mis vetikatega vahetult kokku puutuvad, on keelatud. Kuivatamisel kasutatavad köied või muud riistad on puhtad ummistamisvastastest kemikaalidest ja puhastus- või desinfitseerimisainetest, välja arvatud juhul, kui toode on VII lisas selleks otstarbeks ette nähtud.</p>
Mida kontrollitakse?	<p>Kontrollitakse, mil viisil toimub merevetikate kuivatamine ja milliseid desinfitseerivaid aineid on kasutatud.</p> <p>Vt ptk 9.5 „Puhastus- ja desinfitseerimisvahendid, VII lisa“</p>

8.1.5 Arvestuse pidamine

Nõude alus	(EÜ) 889/2008 Artikkel 6c, Artikkel 73b; MtM § 16 ¹
Nõue	<p>Looduslike merevetikate säästev väljapüük peab toimuma viisil, et saagi kogus ei mõjuta oluliselt veekeskonna seisundit. Merevetikate taastumise võimaldamiseks kasutatakse keskkonda säästvaid väljapüügimeetodeid, arvestatakse vetikate miinimumsuuruste, vanuse, paljunemistsükli ja järeljäänud merevetikate suurusega.</p> <p>Kui merevetikate väljapüük toimub jagatud või ühises koristuspiirkonnas, tehakse kättesaadavaks dokumendid, mis tõendavad, et kogusaak vastab mahepõllumajanduse nõuetele.</p> <p>Merevetikate tootmisel tuleb registreerida:</p> <ul style="list-style-type: none"> - merevetika liikide nimekiri, väljapüügi kuupäev ja saagi kogus; - väetise kasutamise kuupäev ning kasutatud väetise liik ja kogus. <p>Looduslike merevetikate kogumisel tuleb registreerida:</p> <ul style="list-style-type: none"> - varasemat väljapüüki käsitlevad andmed iga liigi ja iga kasvuala puhul; - saagi prognoositud kogus hooaja kohta; - väljapüügialuste võimalikud reostusallikad; - iga kasvuala jätkusuutlik aastasaak. <p>Mahepõllumajandusliku merevetikate tootmisega tegelev isik peab eraldi arvestust mahepõllumajandusliku ja mittemahepõllumajandusliku merevetikate tootmise kohta.</p>
Mida kontrollitakse?	Arvestust peab pidama paberandjal või elektroonselt. Kontrollitakse ettevõttesse toodud toodete saatedokumente ja ettevõttest müüdud merevetikate saatedokumente, samuti säästva majandamise kava.
Selgitus	Säästva majandamise kavas peab olema kirjeldatud tootmispiirkonnas toodetud merevetikate kogus.

9. Mahepõllumajanduses lubatud tooted ja ained ja nende kasutamise kriteeriumid

9.1 Väetised, mullaomaduste parandajad ja toitained, I lisa

Määruse (EÜ) 889/2008 I lisa

NIMETUS. Liittooted või ainult järgmisi aineid sisaldavad tooted	KIRJELDUS, KOOSTISELE ESITATAVAD NÕUDED, KASUTUSTINGIMUSED
Laudasõnnik	Virtsa ja taimse päritoluga ainete (allapanu) segust koosnev toode. Tööstuslikust tootmisest pärinev toode on keelatud.*
Kuivatatud laudasõnnik ja kuivatatud linnusõnnik	Tööstuslikust tootmisest pärinev toode on keelatud.*
Kompostitud virts, k.a linnusõnnik ja laudasõnniku kompost	Tööstuslikust tootmisest pärinev toode on keelatud.*
Vedel virts	Kasutamine pärast kontrollitud kääritamist ja/või asjakohast lahjendamist. Tööstuslikust tootmisest pärinev toode on keelatud.*
Majapidamisjäätmete kompostitud või kääritatud segu	Toode, mis on saadud tekkeallika järgi eraldatud majapidamisjäätmetest, mida on biogaasi tootmiseks kompostitud või anaeroobselt kääritatud. Ainult taimset ja loomset päritolu majapidamisjäätmed. Ainult juhul, kui need on toodetud liikmesriigi poolt aktsepteeritavas suletud ja järelevalvatavas kogumissüsteemis. Maksimumkontsentratsioon kuivaines (mg/kg): kaadmium: 0,7; vask: 70; nikkel: 25; plii: 45; tsink: 200; elavhõbe: 0,4; kroom (kokku): 70; kroom (VI): ei ole tuvastatav
Turvas	Kasutamiseks üksnes aianduses (köögiviljanduses, lillekasvatuses, puuviljeluses, puukoolis).
Seenekasvatuse jäätmed	Substraadi algne koostis peab piirduma käesolevas lisa loetletud toodetega.
Putukate ja usside väljaheid (vermikompost)	
Guaano	
Taimsete ainete kompostitud või kääritatud segu	Toode, mis on saadud taimsete ainete segudest, mida on biogaasi tootmiseks kompostitud või anaeroobselt kääritatud.
Biogaasi käärimissaadused, mis sisaldavad koos käesolevas lisa loetletud taimse või loomse materjaliga käärinud loomseid kõrvalsaadusi	3. kategooria loomsed kõrvalsaadused (sh metsloomade loomsed kõrvalsaadused) ja 2. kategooria seedetrakti sisu ei tohi pärineda tööstuslikust tootmisest*. Menetlused peavad olema kooskõlas määrusega (EL) nr 142/2011. Ei kasutata taime söödavatel osadel.

Järgmised loomsed saadused või kõrvalsaadused:	Karusnaha puhul: kroomi (VI) maksimumkontsentratsioon kuivaines (mg/kg): ei ole tuvastatav. Hüdrolüüsitud valkude puhul: ei kasutata taime söödavatel osadel.
verejahu, kabja- ja sõrajahu, sarvejahu, kondijahu või želatiinisalduseta kondijahu, kalajahu, lihajahu, sule- ja karvajahu, jahvatatud karusnaha- ja nahatükid, vill, karusnahk, karvad, piimasaadused, hüdrolüüsitud valgud	
Väetistena kasutatavad taimsed saadused ja kõrvalsaadused	Näiteks õlikoogijahu, kakaoubade kestad, linnaseidud.
Merevetikad ja merevetikatooted	Ainult juhul, kui need on saadud otse: i) füüsikalisel töötlemisel, k.a dehüdraatimine, külmutamine ja jahvatamine; ii) ekstraheerimisel vees või happe ja/või leelise lahuses; iii) kääritamisel.
Saepuru ja puidulaastud	Pärast langetamist keemiliselt töötlemata puu.
Puukoorekompost	Pärast langetamist keemiliselt töötlemata puu.
Puutuhk	Pärast langetamist keemiliselt töötlemata puu.
Looduslik fosfaat	Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 2003/2003 (väetiste kohta) I lisa osa A.2 punktis 7 määratletud toode. Sisaldab kuni 90 mg kaadmiumi 1 kg P ₂ O ₅ kohta.
Alumiiniumisisaldusega kaltsiumfosfaat	Toode, mis on määratletud määruse (EÜ) nr 2003/2003 I lisa osa A.2 punktis 6. Sisaldab kuni 90 mg kaadmiumi 1 kg P ₂ O ₅ kohta. Kasutamiseks üksnes leeliselisel pinnasel (pH > 7,5).
Toomasräbu	Määruse (EÜ) nr 2003/2003 I lisa osa A.2 punktis 1 määratletud tooted.
Töötlemata kaaliumsool või kainiit	Määruse (EÜ) nr 2003/2003 I lisa osa A.3 punktis 1 määratletud tooted.
Kaaliumsulfaat, mis võib sisaldada magneesiumsoola	Toode, mis on saadud töötlemata kaaliumsoolast füüsilise ekstraheerimise teel, võib sisaldada ka magneesiumsooli.
Destilleerimisjääk ja destilleerimisekstrakt	Välja arvatud ammoniumdestillaat.
Kaltsiumkarbonaat (kriit, mergel, jahvatatud lubjakivi, lubivetikatest lubiväetis, (maerl), fosfaatkriit)	Ainult loodusliku päritoluga.
Magneesium- ja kaltsiumkarbonaat	Ainult loodusliku päritoluga, nt magneesiumkriit, jahvatatud magneesium, lubjakivi.
Magneesiumsulfaat (kiseriit)	Ainult loodusliku päritoluga.
Kaltsiumkloriidi lahus	Õunapuulehtede töötlemiseks kaltsiumivaeguse puhul.
Kaltsiumsulfaat (kips)	Määruse (EÜ) nr 2003/2003 I lisa osa D punktis 1 määratletud tooted. Ainult loodusliku päritoluga.
Suhkrutootmisel tekkiv tööstuslik lubi	Suhkrupeedist ja suhkruroost suhkru tootmise kõrvalsaadus.
Ksüliit	Ainult juhul, kui see on saadud kaevandamise kõrvalsaadusena (nt pruunsöe kaevandamise kõrvalsaadus).
Vaakummeetodil soola tootmisel tekkiv tööstuslik lubi	Mägedes leiduvatest soolajärvedest vaakummeetodil soola tootmise kõrvalprodukt.
Looduslik väävel	Määruse (EÜ) nr 2003/2003 I lisa osa D punktis 3 määratletud tooted.
Mikroelemendid	Määruse (EÜ) nr 2003/2003 I lisa E osas loetletud anorgaanilised mikrotoitained.

Naatriumkloriid	Ainult kivisool.
Kivijahu ja savid	
Leonardiit (suure humiinhappesisaldusega orgaaniline sete)	Ainult juhul, kui see on saadud kaevandamise kõrvalsaadusena.
Kitiin (koorikloomade kestadest saadud polüsahhariid)	Ainult juhul, kui see on saadud nõukogu määruse (EÜ) nr 2371/2002 artikli 3 punkti e kohaselt määratletud säästva kalapüügi teel või mahepõllumajandusliku vesiviljeluse teel.
Ksüliit	Ainult juhul, kui see on saadud kaevandamise kõrvalsaadusena (nt pruunsöe kaevandamise kõrvalsaadus).
Mageveekogudest pärit orgaaniliselt rikas sete, mis on tekkinud hapnikuta tingimustes (nt sapropeel)	<p>Ainult mageveekogude majandamise kõrvalsaadusena või endistest mageveekogudest saadud orgaanilised setted.</p> <p>Vajaduse korral peaks ekstraheerimine toimuma veekeskonda kõige vähem kahjustaval viisil.</p> <p>Ainult pestitsiididega, püsivate orgaaniliste saasteainetega ja bensiini-laadsete ainetega saastamata allikatest pärit setted.</p> <p>Suurimad sisaldused milligrammides kuivaine kilogrammi kohta: kaadmium: 0,7; vask: 70; nikkel: 25; plii: 45; tsink: 200; elavhõbe: 0,4; kroom (kokku): 70; kroom(VI): ei ole tuvastatav.</p>

* Tööstuslik tootmine pole täpselt defineeritud, seega vaadatakse iga juhtumit eraldi (nt kas kasutatakse GMO sööta, rutiinselt antibiootikume). 2. ja 3. kategooria vastavalt (EÜ) nr 1069/2009 määratlusele.

9.2 Taimekaitsevahendid, II lisa

Määruse (EÜ) 889/2008 II lisa

Kõik käesolevas lisas loetletud ained peavad vastama vähemalt määruse (EL) nr 540/2011 lisas esitatud üldistele taimekaitsevahendite kasutustingimustele. Mahetootmise suhtes kohaldatavad rangemad kasutustingimused on täpsustatud iga tabeli teises veerus.

NB! II lisas nimetatud toimeainet sisaldava toote ostmisel tuleb jälgida, kas sellel on kirje taimekaitsevahend. Kui sellel on kirje taimekaitsevahend, siis peab see toode olema kantud taimekaitsevahendite registrisse. Eestis registreeritud taimekaitsevahendite puhul peab jälgima neile kehtestatud kasutustingimusi. Taimekaitsevahendite registri leiab siit: <https://portaal.agri.ee/avalik/#/taimekaitse/taimekaitsevahendid-otsing/et>.

Tooteid, millel pole kirjet taimekaitsevahend (nn loodustooted), võib kasutada ja need ei pea olema kantud taimekaitsevahendite registrisse.

9.2.1 Taimse või loomse päritoluga ained

NIMETUS	KIRJELDUS, KOOSTISELE ESITATAVAD NÕUDED, KASUTUSTINGIMUSED	SELGITUS
<i>Allium sativum</i> (küüslauguekstrakt)		
Asadirahtiin, ekstreeritud <i>Azadirachta indica</i> 'st (sirelmeelia)		Väga paljude putukaliikide tõrjeks, mõjub hästi pistvate-imevate ja haukavate kahjurite tõrjeks nii avamaal kui ka katmikalal (kaevendkärbased, karilased, lestad, lehetäid). <ul style="list-style-type: none"> - Kasutatakse pitsimislahusena. - Putukatel munade, vastsete ja nukkude areng pidurdub; häired vastse- ja valmikuks kestumises; paarumine ja muu seksuaalne käitumine häiritud; töödeldud keskkond vastsetele ja valmikutele repellentne; munemine on takistatud; valmikud on steriilsed; vastsed ja valmikud saavad mürgituse; töödeldud toit on söödamatu; inhibeeritakse kitiini sünteesi. - Toimib ka seenhaigustele pärssivalt. - Võib olla fütotoksiline. <i>Eestis registreeritud toode – NeemAzal-T/S</i>
Põhiained (sh letsitiinid, sahharoos, fruktoos, äädikas, vadak, kitosaanvesinikkloriid ja <i>Equisetum arvense</i> jne)	Ainult need põhiained Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1107/2009 artikli 23 lõike 1 tähenduses, mis on hõlmatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 178/2002 artiklis 2 esitatud „toidu“ määratlusega ning mis on taimse või loomse päritoluga. Ained, mida ei kasutata herbitsiididena, vaid üksnes kahjuri- ja haigustõrjeks.	Põhiainena käsitletakse sellist toimeainet, <ol style="list-style-type: none"> a) mis ei ole probleemne aine ning b) mis ei ole oma olemuse tõttu endokriinseid häireid põhjustav ega neurotoksilise või immunotoksilise toimega ja c) mida valdavalt ei kasutata taimekaitsevahendina, kuid mida sellegipoolest on võimalik taimekaitses kasutada kas otseselt või sellest ainst ja lihtsast lahjendist koosnevas tootes, ja d) mida ei lasta turule taimekaitsevahendina. Toit tähendab töödeldud, osaliselt töödeldud või töötlemata ainet või toodet, mis on mõeldud inimestele tarvitamiseks või mille puhul põhjendatult eeldatakse, et seda tarvitavad inimesed.
Mesilasvaha	Ainult lõikehaavade peitsimise vahendina/haava kaitsva vahendina.	Vaha sisaldab süsivesinikke, eeterlikke õlisid, happeid jm, samuti rohkesti A-vitamiini. Soodustab kudede taastumist. Sobib kasutamiseks pookevahana. Võib peitsida puitpindu ja haavandeid puudel. Inimesel võib põhjustada allergiat.

COS-OGA		Oligosahhariidide kompleks, mis on eraldatud loomsetest ja taimsetest toiduainetööstuse kõrvalsaadustest. Suurendab taime vastupanuvõimet seenhaigustele. Kasutatakse eelkõige kasvuhoonetes kurgikasvatuses ning viinamarjakasvatuses.
Hüdrolüüsitud valgud, v.a želatiin		Katab lüljalgsete kehapiina kileja kattega, kahjurite ainevahetus häirub ja nad hukkuvad.
Laminariin	Vetikaid tuleb kasvatada mahepõllumajanduslikult kooskõlas artikliga 6d või koristada säästvalt kooskõlas artikliga 6c.	Suurendab taime vastupanuvõimet seenhaigustele. Kasutatakse eelkõige aianduses.
Feromoonid	Ainult lõksudes ja püünistes.	
Taimeõlid	Lubatud kõik kasutusviisid, välja arvatud herbitsiididena.	Näiteks mündi-, männi- ja köömneõli. Insektitsiidne toime sarnaneb želatiini ja valgu hüdrolüsaatide toimega.
Püretriinid, ekstraheeritud <i>Chrysanthemum cinerariaefolium</i> 'ist*		Sobib aedades paljude putukaliikide vastu (sipelgad, lehetäid, ripslased, karilased), putukatele kontaktne närvimürk tüüpilise knock-down efektiga. Laguneb kiiresti valguse käes, soojavere-listele vähemürgine. Kiire lagunemise tõttu mürk toitumisahelas edasi ei liigu.
Püretroidid (ainult deltametriin või lambdatsühalotriin)	Ainult lõksudes koos spetsiifiliste atraktantidega; ainult <i>Batrocera oleae</i> ja <i>Ceratitis capitata</i> wiede'i tõrjeks.	<i>Eestis registreeritud tooteid – Decis Forte, Decis Mega, Granprotec, K-Obiol, Poleci, Kaiso 50 EG, Karate Zeon</i>
Kvassia, ekstraheeritud <i>Quassia amara</i> 'st	Ainult insektitsiidi, repellendina.	Putukatele närvimürk kvassiin (quassin). Kasutatakse sipelgate, kärbe vastu sööt- ja puutemürgina.
Lõhna abil toimivad taimse või loomse päritoluga repellendid / lambarasv	Ainult taimse mittesöödavatel osadel ja juhul, kui taimset materjali ei söödeta lammastele või kitsedele.	<i>Eestis registreeritud tooteid – Trico, Trico Garden</i>
<i>Salix</i> spp. Cortex (ehk pajukoore ekstrakt)		

* Ühtegi seda toimeainet sisaldavat toodet ei ole seisuga 1.04.2018 kantud taimekaitsevahendite registrisse.

9.2.2 Mikroorganismid või mikroorganismide toodetud ained

NIMETUS	KIRJELDUS, KOOSTISELE ESITATAVAD NÕUDED, KASUTUSTINGIMUSED	SELGITUS
Mikroorganismid	Mitte GMOdest pärit	<p>Bakterid: Mikroobsetest insektsiididest toodetakse 95% <i>Bacillus thuringiensise</i> baasil. Tüüpiline söötmürk haukamis-suistega putukate vastu. <i>Bt</i> patogeensus on seotud toksiinide jt ainevahetussaadustega, mis bakteri arenguprotsessis tekivad. Selektiivne. Puuduseks on vähene püsivus keskkonnas.</p> <p>Viirused: Väga liigispetsiifilised. On kasutatud putukate mass-paljunemise pidurdamiseks.</p> <p>Seened: Nt roheline muskardiin <i>Metarhizium anisopliae</i> ja valge muskardiin <i>Beauveria bassiana</i>. Kasutatakse nt pistmis-imemissuistega kahjurite tõrjeks, sest tungib läbi kehakatete. Kahjustavad ka kasulikke putukaid. Teised organismid (pisieoselised, parasitoidid) surevad koos peremehega.</p> <p><i>Eestis registreeritud tooteid</i> – bakteripreparaat Mycostop ja Turf WPS, <i>Streptomyces griseoviridis</i> baasil, bakteripreparaat Serenade ASO, <i>Bacillus subtilis</i> baasil, seenpreparaat Rotstop ja Rotstop SC, <i>Phlebiopsis gigantea</i> baasil, seenpreparaat Prestop, Prestop Mix ja Turf WPG, <i>Gliocladium catenulatum</i> baasil.</p>
Spinosaad*		<p>Paljude haukavate putukaliikide tõrjeks.</p> <p>Aktiivaine saadakse mullabakterist <i>Saccharopolyspora spinosa</i>. Tüüpiline söötmürk, mis toimib närvimürgina. Toime kiire, putukas sureb 1–2 päevaga. Ei toimi pistmis-imemissuistega putukatele ja on ohutu parasitoididele ja röövtoidulistele.</p>

* Ühtegi seda toimeainet sisaldavat toodet ei ole seisuga 1.04.2018 kantud taimekaitsevahendite registrisse.

9.2.3 Muud kui 1. ja 2. osas loetletud ained

NIMETUS	KIRJELDUS, KOOSTISELE ESITATAVAD NÕUDED, KASUTUSTINGIMUSED VÕI -PIIRANGUD	SELGITUS
Alumiiniumsilikaat (kaoliin)		
Kaltsiumhüdroksiid	Fungitsiidina kasutades ainult viljapuudel, kaasa arvatud puukoolid, <i>Nectria galligena</i> tõrjeks.	Kustutatud lubi. Kasutatakse desinfitseerimiseks ja valgendamiseks. Puutüvede lupjamisel hävitatakse samblikke ja samblaid, samuti varakevadiste temperatuuride kõikumiste vähendamiseks.
Süsinikdioksiid		
Vaseühendid järgmisel kujul: vaskhüdroksiid, vaskoksükloriid, vaskoksiid, bordoo vedelik ja kolmealuseline vask-sulfaat*	<p>Kuni 6 kg vaske hektari kohta aastas.</p> <p>Mitmeaastaste taimede puhul võivad liikmesriigid erandina esimesest lõigust sätestada, et vase 6 kg piirmäärat võib vastaval aastal ületada, kui kõnealusest ja eelnevast neljast aastast koosneva viieaastase perioodi jooksul tegelikult kasutatud keskmine kogus ei ületa 6 kg.</p>	<p><i>Vaskoksükloriid.</i> Seen- ja bakterhaiguste vastu (antraknoos, juuremädanikud, bakterioosid, valgemädanikud, kärntõved, jahukasted jne)</p> <p>Hea tõrjeefektiga õuna- ja pirnipuukärntõve, luuviljaliste mädaniku, kirsipuu-lehevarisemistõve jt profülaktikas.</p> <p><i>Vask-sulfaat (vaskvitriol e bordoo vedelik)</i> Fungitsiidse toimega (kärntõved, kartuli-lehemädanik, karusmarja laikpõletik). Ei toimi jahukasteseentele. Puuviljanduses kasutusel desinfitseeriva ainaena.</p>

Diammooniumfosfaat		Ainult aktraktandina lõksudes.
Etüleen		Etüleen (C ₂ H ₄) on keemiliselt kõige lihtsam taime kasvu-regulaator. Kontrollib kõrgematel taimedel paljusid füsioloogilisi ja arenguprotsesse, nagu viljade küpsemine, varisemine ja mitmesugused vastusreaktsioonid vigastustele. Kui taim on jõudnud vastavasse arengujärku, hakkab ta tootma etüleeni. <i>Eestis registreeritud toode – Banarg.</i>
Rasvhapped	Lubatud kõik kasutusviisid, välja arvatud herbitsiididena.	Lehetäide tõrjeks, jahukaste vältimiseks. Kasutatakse taimsete leotiste kleepuvuse tõstmiseks. Pritsitakse vesilahusena.
Raud (III) ortofosfaat*	Kasvatatavate taimede vahele maapinnalt laotatavad preparaadid.	Tigude, nälkjate hävitamiseks. Looduslik, täiesti ohutu teistele organismidele, võib kasutada ka köögiviljadel. Ei saasta keskkonda. Kui teod söövad preparaati, sekkub raudfosfaat teo seedetraktis kaltsiumi metabolismi, kes seetõttu peaaegu otsekohe katkestavad söömise ja surevad 3–6 päeva hiljem.
Kiiselguur (diatomiit)		
Lubiväävel (kaltsium-polüsulfiid)		Kasutatakse insekttsiidina (kilptäide ja täide tõrjeks), akaritsiidina (viljapuu võrgendilest), fungitsiidina (nt kärntõved). Luuviljaliste puude varakevadine pritsimine ja viljapuude suvine pritsimine.
Parafiinõli		Kasutatakse insekttsiidina dekoratiivpuudel, marjapõõsastel ja viljapuudel nt lehetäide, viljapuu-võrgendilesta ja õunapuu-lehekirbu tõrjeks. <i>Eestis registreeritud toode – Fibro.</i>
Kaaliumvesinikkarboonaat (e kaaliumbikarbonaat)		
Kvartsiliiv		Peletava toimega lindudele (nt värvulised, haned, lagled), imetajatele (nt metskitsed). <i>Eestis registreeritud tooteid – Cervacol Extra ja WAM extra.</i>
Väävel*		Vanim teadaolev pestitsiid. Kasutatakse pulbrina, märguva pulbrina, pasta või lahusena. Eriti seenhaiguste tõrjeks, kuid ka kedriklestade, ripslaste ja lehetäide tõrjumiseks. Ei sobi teiste tõrjevahenditega. Õlipreparaatide ja väävli kasutamise vahe peab olema vähemalt kuu aega. Muidu kutsub esile fütotoksilisuse. Kasvuhoonetes kõrgel temperatuuril võib kahjustada ka taimi.

* Ühtegi seda toimeainet sisaldavat toodet ei ole seisuga 1.04.2018 kantud taimekaitsevahendite registrisse.

9.3 Söödamaterjalid, V lisa

Määruse (EÜ) 889/2008 V lisa (Artikli 22 punktis d, artikli 24 lõikes 2 ja artikli 25m lõikes 1 osutatud söödamaterjalid)

9.3.1 Mineraalsed söödamaterjalid

- Mereloomade lubjarikkad kojad
- Lupja sisaldavad merevetikad (maerl)
- Litotamniium
- Kaltsiumglükonaat
- Kaltsiumkarbonaat
- Defluoritud monokaltsiumfosfaat
- Defluoritud dikaltsiumfosfaat
- Magneesiumoksiid (veevaba magneesia)
- Magneesiumsulfaat
- Magneesiumkloriid
- Magneesiumkarbonaat
- Kaltsiummagneesiumfosfaat
- Magneesiumfosfaat
- Mononaatriumfosfaat
- Kaltsiumnaatriumfosfaat
- Naatriumkloriid
- Naatriumvesinikkarbonaat
- Naatriumkarbonaat
- Naatriumsulfaat
- Kaaliumkloriid

9.3.2 Muu söödamaterjal

Fermenteerimise (kõrval)saadused, mis on saadud inaktiveeritud või elutute rakkudega mikroorganismidest:

- *Saccharomyces cerevisiae*
- *Saccharomyces carlsbergiensis*

9.4 Söödalisandid ja teatavad loomasöötdena kasutatavad ained, VI lisa

Määruse (EÜ) 889/2008 VI lisa (Artikli 22 punktis g, artikli 24 lõikes 2 ja artikli 25m lõikes 2 osutatud looma-söödas kasutatud söödalisandid). Söödalisandid peavad olema lubatud ka üldiste söödalisandeid käsitlevate nõuete kohaselt, määrus (EÜ) nr 1831/2003.

9.4.1 Tehnoloogilised lisandid

a) Säilitusained

- E 200 Sorbiinhape
- E 236 Sipelghape
- E 237 Naatriumformiaat
- E 260 Äädikhape
- E 270 Piimhape
- E 280 Propioonhape
- E 330 Sidrunhape

b) Antioksidandid

- 1b306(i) Taimeõlidest saadud tokoferooliekstraktid
- 1b306(ii) Taimeõlidest saadud tokoferoolirikad (δ -tokoferoolirikad) ekstraktid

c) Emulgaatorid ja stabilisaatorid, paksendajad ja želeerivad ained

- E 322 Letsitiinid – Üksnes mahepõllumajanduslikult toodetud toorainest. Kasutatakse üksnes vesiviljelusloomasöödana.

d) Sideained, paakumisvastased ained

- E 535 Naatriumferrotsüaniid – Maksimumdoos: 20 mg/kg NaCl (arvutatud ferrotsüaniidi anioonina)
- E 551b Kolloidne ränidioksiid
- E 551c Kiiseltuur (puhastatud kobediatomiit)
- 1m558i Bentoniit
- E 559 Asbestivabad kaoliinsavid
- E 560 Steariidi ja kloriidi looduslikud segud
- E 561 Vermikuliit
- E 562 Sepioliit
- E 566 Natroliit-fonoliit
- 1g568 Setteline klinoptiloliit
- E 599 Perliit

e) Silokonservandid

- Ensüümid ja mikroorganismid – Silo tootmise jaoks üksnes juhul, kui ilmastikutingimused ei võimalda saavutada vajalikku käärimist.

9.4.2 Organoleptilised lisandid

- Lõhna- ja maitseained – üksnes põllumajandustoodetest saadud ekstraktid.

9.4.3 Toitainelised lisandid

a) Vitamiinid, provitamiinid ja samalaadse toimega keemiliselt täpselt määratletud ained

Vitamiinid või provitamiinid

- Saadud põllumajandussaadustest.
- Monogastriliste loomade ja vesiviljelusloomade puhul tohib kasutada üksnes looduslike vitamiinidega identseid sünteetilisi vitamiine.
- Mäletsejaliste puhul tohib kasutada üksnes põllumajandussaadustest saadud looduslike vitamiinidega identseid sünteetilisi A-, D- ja E-vitamiine liikmesriikide eelneva loaga, mille aluseks on hinnang mahepõllumajanduslike mäletsejaliste võimaluste kohta saada oma söödarsioonidest vajalikus koguses kõnealuseid vitamiine.

b) Mikroelementide ühendid

- E1 Raud: raud(III)oksiid, raud(II)karbonaat, raud(II)sulfaat heptahüdraat, raud(II)sulfaat monohüdraat
- 3b201 kaaliumjodiid
- 3b202 veevaba kaltsiumjodaat
- 3b203 kaetud granuleeritud veevaba kaltsiumjodaat
- 3b301 koobalt(II)atsetaattetraahüdraat
- 3b302 koobalt(II)karbonaat
- 3b303 koobalt(II)hüdrosiidkarbonaadi (2 : 3) monohüdraat
- 3b304 kaetud granuleeritud koobalt(II)karbonaat
- 3b305 koobalt(II)sulfaatheptahüdraat
- E4 vask: aluseline vaskkarbonaat monohüdraat, vaskoksiid, vasksulfaat pentahüdraat
- 3b409 divaskkloriidtrihüdrosiid
- E5 mangaan: mangaankarbonaat, mangaanoksiid, mangaansulfaat monohüdraat
- E6 tsink: tsinkoksiid, tsinksulfaat monohüdraat, tsinksulfaat heptahüdraat
- 3b609 tsinkkloriidhüdrosiidi monohüdraat
- E7 molübdeen: naatriummolübdaat
- E8 seleen: naatriumselenaat, naatriumseleniit
- 3b8.10, 3b8.11, 3b8.12, 3b813 ja 3b817 inaktiivne seleenpärm

9.4.4 Zootehnilised lisandid

- 4a, 4b, 4c ja 4d ensüümid ja mikroorganismid kategoorias „Zootehnilised lisandid“

9.5 Puhastus- ja desinfitseerimisvahendid, VII lisa

Määruse (EÜ) 889/2008 VII lisa

9.5.1 Loomakasvatushoonete ja -rajatiste puhastamis- ja desinfitseerimisvahendid:

- kaalium- ja naatriumseep,
- vesi ja veeaur,
- lubjapiim,
- lubi,
- kustutamata lubi,
- naatriumhüpoklorit (nt vedela pleegitusainena),
- naatriumhüdrosiid,
- kaaliumhüdrosiid,
- vesinikperoksiid
- looduslikud taimeessentsid,
- sidrunhape, peräädikhape, sipelghape, piimhape, oblikhape ja äädikhape,
- alkohol,
- lämmastikhape (lüpsiriistade töötlemiseks),
- fosforhape (lüpsiriistade töötlemiseks),
- formaldehüüd,
- nisade ja lüpsiseadmete puhastamise ja desinfitseerimise vahendid,
- naatriumkarbonaat.

9.5.2 Vahendid, mida vesiviljelusloomade ja merevetikate tootmisel kasutatakse puhastamisel ja desinfitseerimisel

Seadmete ja rajatiste puhastamise ja desinfitseerimise vahendid vesiviljelusloomade puudumisel:

- osoon,
- naatriumhüpoklorit,
- kaltsiumhüpoklorit,
- kaltsiumhüdrosiid,
- lubi (kaltsiumoksiid),
- naatriumhüdrosiid,
- alkohol,
- kaaliumpermanganaat,
- looduslikust kameeliaseemnest saadud teepõõsaseemnekook (ingl *tea seed cake*, kasutatakse üksnes krevetitootmisel),
- hüpokloorishapet tootvad kaaliumperoksomonosulfaadi ja naatriumkloriidi segud.

Seadmete ja rajatiste puhastamise ja desinfitseerimise vahendid vesiviljelusloomade puudumisel ja olemasolul:

- lubjakivi (kaltsiumkarbonaat) pH taseme reguleerimiseks,
- naatriumkloriid,
- vesinikperoksiid,
- naatriumperkarbonaat,
- orgaanilised happed (äädikhape, piimhape, sidrunhape),
- dolomiit pH taseme korrigeerimiseks (kasutatakse üksnes krevetitootmisel),
- humiinhape,
- peroksüädikhapped,
- peräädikhape ja peroksüoktaanhape,
- jodofoorid (ainult munade olemasolu korral).

10. Lepingud kolmanda osapoolega ja looduslikelt aladelt korjajatega

Nõuded kolmanda osapoole lepingule:

- Kirjeldatakse, millist teenust ja kes kellele osutab (nt teravilja kuivatamine, köögivilja ladustamine).
- Määratletakse teenuse osutamise aeg (nt 1.08–31.09.2018).
- Kinnitus selle kohta, et teenuse osutaja sooritab käitlemise toiminguid vastavalt mahepõllumajandusliku tootmise eeskirjadele ning tagab kontrollimise võimaluse Põllumajandusametile.
- Poolte rekvisiidid ja allkirjastamine.

Nõuded lepingule looduslikelt aladelt korjajatega:

- Kirjeldatakse, millist teenust ja kes kellele osutab (nt jõhvivate ja seente korjamine).
- Määratletakse teenuse osutamise aeg (nt 10.09–20.09.2018).
- Kokkulepitud korje koht – kust korjatakse (nt katastriüksuse number v numbrid),
- vajadusel leping vedajatega (kui ei kasutata kokkuostul ettevõtte enda transporti),
- kokkuostupunktide asukoht (nt Kaarli külas või nt katastriüksus xxx juures)
- korjesaaduste üleandmisel fikseeritakse koht, aeg, saadus, kogus, korjaja ja allkirjastatakse see korjaja poolt (nt Kaarli küla, 15:30, 28.07.2018, mustikas, 24 kg, korjaja Karin Mustikas, allkiri).
- Poolte rekvisiidid ja allkirjastamine.

Kontaktandmed

PÕLLUMAJANDUSAMET

PÕLLUMAJANDUSAMET

Mahepõllumajanduse ja seemne osakond

Teaduse 2, Saku 75501, Harjumaa

Tel: 671 2660

e-post: pma@pma.agri.ee

www.pma.agri.ee

Vastuvõtuajad:

E–N 9:00–16:30

R 9:00–15:15 vaheaeg 12:00–13:00

MAAELUMINISTEERIUM

MAAELUMINISTEERIUM

Taimetervise osakond

Lai tn 39 / Lai tn 41, Tallinn

Tel: 625 6537, 625 6533

e-post: mahe@agri.ee

www.agri.ee

EESTI MAHEPÕLLUMAJANDUSE SIHTASUTUS

Tel: 522 5936, 742 2051

e-post: mahepm@gmail.com

www.maheklubi.ee

